

Joško Božanić

KOMIŠKA RIBARSKA EPOPEJA II. ZIMSKI RIBOLOV – SJEĆANJA POSLJEDNJIH VESLAČA S *OLUJNOG ARHIPELAGA*

Lud je ku dô ćer za zimskega ribora.
(komiška narodna poslovice)

1. UVOD

1.1. O razlozima i smislu ovog rada

Godine 1982. na prijedlog pokojnog profesora Radovana Vidovića, glavnog urednika Čakavske riči, prihvatio sam izazov da objavim u ovom časopisu svoj prilog za halijentički rječnik a na temelju svog višegodišnjeg istraživanja usmene baštine ribarskog svijeta Komiže na otoku Visu. Do tada bio sam skupio pozamašnu građu za dijalektološko i leksikološko istraživanje komiškoga govora. Kako je to govor svijeta koji je intenzivno živio s morem, a još je bila živa generacija ribara koji su gajetom falkušom na jedra i vesla plovili do dalekih pučinskih otoka, mogao sam svoje istraživanje temeljiti na izvoru žive riječi posljednjih svjedoka jednog posve drugačijeg svijeta od onoga kojemu sam sâm pripadao.

U trenutku kada se je događala velika novost, kada je akceleracija promjena društvenog miljea zahvatila sve aspekte ljudskoga života, kada su jedna pored druge po prvi put u povijesti živjele generacije koje su pripadale stoljećima udaljenim svjetovima, zatekao sam se na jednom malom otoku, među starim ribarima čije sjećanje na proživljeno iskustvo življenja s morem mnogih generacija više nije bilo izvor znanja na kojemu bi se temeljila egzistencija mladih. Njihova priča postala je nezanimljiva. Mladi u njihovu iskustvu više nisu mogli, ili nisu znali, naći pouku relevantnu za svoj život, za snalaženje u svijetu koji je tehnička revolucija dramatično mijenjala. Sve informacije bitne za opstanak po prvi put nisu dolazile iz sjećanja starijih već iz vanjskog svijeta. Na djelu je bila temeljita globalizacija i unifikacija

ljudskog iskustva, a svijet koji je stoljećima trajao bez značajnih mijena, svijet koji je bio u suglasju s ritmom prirode postao je tek uspomena dokonih staraca koji su u svojoj dokolici jedan drugome prepričavali davne uspomene o ribolovu i plovidbi, o fortunallima i neverama, o mucu veslača i radosti lovca, o silini mora i umijeću ruke, o mudrosti starih što stane u nekoliko proverbijem zgusnutih riječi.

Budući da to sjećanje u samoći otoka, daleko od kopnenih urbanih središta u kojima su koncentrirane institucije nacionalnog pamćenja: sveučilišta, instituti, biblioteke, muzeji, arhivi itd., nije moglo postati niti oficijelna, dakle službeno prepoznata i priznata kulturna činjenica koju bi kao takvu te institucije mogle valorizirati unutar svog sustava nacionalnih i univerzalnih vrijednosti...

budući da je otok prepušten sebi i svom zaboravu, a da je upravo on, taj otok, čitav mali svijet, planet sa svojom vlastitom gravitacijom, sa svojim jezikom, svojom umjetnošću usmenosti, svojim jedinstvenim iskustvom, sa svojim običajima, znanjima, umijećima, sa svojim iskustvom blizine izvoru života, ali isto tako i sa svojim povijesnim pamćenjem koje seže duboko u vrijeme...

budući, dakle, da otok više nije imao kome ispričati svoju priču, odlučio sam preuzeti odgovornost zapisivača priča posljednjih svjedoka jednog dovršenog svijeta.

Pisani dokumenti koji govore o tom svijetu otkrivaju zanimljive pojedinosti o odnosima u ribarstvu, o lovu i načinu lova, o poštivanju ribarskih zakona i o kaznama izricanim prekršiteljima tih zakona itd. Ipak to je viđenje ovoga ribarskoga svijeta izvana. Tako je taj svijet promatrao činovnik ili notar iz svoje kancelarije. Ali povijest koja se događala u brodu, na otvorenom moru u neveri, na pustim školjima, gdje su živjeli tek ribari i gušterice, mogla je biti utisnuta samo u živu riječ koja se prenosila od uha do uha, od generacije do generacije i povezivala taj svijet u organsku zajednicu živih i mrtvih. Mrtvi su živjeli u sjećanju živih i sudjevali aktivno u poslovima dana, ali i u facendi, u šali, u dosjetki ako su svojim kreativnim jezičnim umijećem uspijevali izboriti mjesto u kolektivnoj memoriji organske zajednice.

Kada sam prihvatio ponudu dr. Radovana Vidovića da napišem svoj prilog za halijeutički rječnik, suočio sam se s problemom neprevodivosti mnogih leksema na standardni hrvatski jezik.² S druge strane, odvajanje leksema od konteksta unutar kojega oni ostvaruju svoje stilističke valere, svoje konotativne semantičke vrijednosti,

¹ Zbirka dokumenata Lučke kapetanije Komiže u Povijesnom arhivu u Splitu, Liber Comisae – manuskript u arhivu župskoga ureda u Visu, Dokumenti za povijest ribarstva na istočnoj obali Jadranskoga mora – otoci Vis i Hvar od Grge Novaka (Zagreb 1952.), knjiga o ribolovu na istočnom Jadranu Ricarda D'Erca (Zagreb 1973.).

² Tek kada je istraživanje maritimne kulture komiškog ribarskog sustava preraslo u interdisciplinarni projekt, kada se ovom istraživanju pridružio profesor strojarstva i brodogradnje iz Zagreba dr. Velimir Salamon, bilo je moguće savladati prepreke u tumačenju znatnog broja riječi vezanih poglavito za materijalnu kulturu ovog ribarskog svijeta. Vrsni znalac tradicionalne brodogradnje, Velimir Salamon, koji je doktorirao na gajeti falkuši, svojim je analitičkim studijama broda razjasnio i likovno predstavio složenu strukturu gajete falkuše i svih relevantnih artefakata vezanih za ovaj tradicionalni brod komiškog ribarstva.

značilo je gubitak koji se nije mogao nadoknaditi strogošću denotativnog određenja. To je bio razlog što sam se halijeutičkom rječniku komiškog ribarstva uputio posrednim putem – preko usmene književnosti (shvaćene u najširem smislu). Magnetofonom zabilježenim pričama i montažom fragmenata pripovijedanja u raznim situacijama organizirao sam tekst u kojemu se pojavio zgusnut leksik halijeutičkog iskustva komiških ribara. Tako me je jedan leksikografski posao odveo u literaturu, u živu poetsku stvaralačku radionicu jezika mnogih generacija jednog insularnog svijeta koji je pripadao kulturi usmene riječi, a usmena književnost, kojom sam se posebno bavio,³ upućivala me svojim leksičkim bogatstvom leksikografiji.

Kada je profesor Vidović pročitao moj prilog za Čakavsku rič koji se sastojao od ribarskih priča i bogata rječnika u kojemu su leksemi prikazani u minimalnom kontekstu potrebnom za razumijevanje njihove potpune semantičke vrijednosti, predložio mi je tada promjenu naslova priloga. Njegov emocionalni doživljaj ribarskih priča bio je razlog njegovu prijedlogu da moj prilog dobije naslov **Komiška ribarska epopeja**. Pod tim naslovom objavljen je prvi dio mnogo obimnijeg rada koji je tek trebalo napisati.

Ali u vremenu u kojemu sam odlučio svjedočiti o nestalom zavičaju komiške gajete falkuše, u kojemu sam započeo popisivati imena mrtvih stvari mrtvog svijeta, riječi su se javljale poput duhova odvojenih od svoga tijela. Trebalo je zaći po ribarskim barakama i tavanima. Trebalo je pronaći zaboravljene i nepotrebne predmete. Preči posao od pisanja rječnika bio je posao stvaranja muzejske zbirke u Komiži. Umjesto verbalnog opisa nemogućeg da prenese sliku i taktilno svojstvo stvari, bilo je važnije pronaći predmet što ga riječ imenuje.

To je jedan od razloga što se ovaj drugi dio Komiške ribarske epopeje pojavljuje tek poslije petnaestak godina. Ipak najvažniji posao, a to je bilježenje usmene predaje nije se mogao odgoditi. Od svih pripovjedača Epopeje II. samo je jedan živ (brodograditelj Jakov Zanki). Srećom da taj posao nisam odgodio jer više ne bi bio moguć. Ove priče koje se ovdje pojavljuju, u Komiži više nema tko ispričati.

Ovim prilogom nije završen rad na Komiškoj ribarskoj epopeji. Nadam se da će za sljedeći broj Čakavske riči biti pripremljen prilog koji će sadržavati: facende (šaljive nefikcionalne priče), razne kratke literarne forme (dosjetke, lagarije, poslovice, paremiologizme), imena ribara (antroponime), popis naziva ribolovnih pozicija i orijentacijskih točaka na obalnom rubu otoka viškog arhipelaga (talasonime, toponime). Treći nastavak bit će halijeutički rječnik koji će obuhvatiti leksik sva tri dijela Komiške ribarske epopeje.⁴

Napomena: U dijalektalnom tekstu umjesto grafema »š« i »ž« (čija se točka artikulacije nalazi na alveolama, između dentala i palatala) upotrijebljen je grafem »s« i »z«. Budući da u komiškome čakavskom govoru ne postoji opozicija između fonema /s/ i /š/ te /z/ i /ž/, ove grafeme treba čitati kao [š] i [ž].

³ Književni krug u Splitu publicirao je 1992. moju monografiju Komiške facende – poetika i stilistika usmene nefikcionalne priče Komiže.

⁴ S obzirom na to da je uz prvi dio Komiške ribarske epopeje objavljen Rječnik, u ovom završnom dijelu on će biti obuhvaćen zajedničkim rječnikom obogaćenim primjerima iz drugih priloga.

1.2. Glas s magnetofonske vrpce

Uključujem kasetu s natpisom: Ivan Vitaljić Gusla – Skula za ribora (god. 1983.). Obuzima me arhaika guste komiške čakavice, što zvoni svojim akutima i oksitonezama, arhaika tog ezoteričnog insularnog jezika ovog svijeta pučine. Dopiru do mene iz zaborava ovog malog otočkog svijeta riječi, koje su, s nadom da će biti zapisane i spašene od zaborava, bile kazivane jednom od posljednjih pažljivih slušača te ostale fiksirane na magnetofonskoj vrpci u vremenu kada je definitivno iščezla kultura slušanja koja je bila pretpostavka postojanja kulture usmene riječi, žive riječi neposredovane tehničkim komunikacijskim medijima.

1.3. Kamen s Brusnika kao memento potomcima komiških galijota

Mali pučinski otoci viškog arhipelaga Palagruža, Svetac te vulkanski školji – Jabuka i Brusnik od crnog diabaza čiji magnetizam brodovima onemogućuje orijentaciju po busoli, bili su izazov samo najodvažnijim komiškim ribarima koji su oko njih zimi lovili jastoge – elitnu hranu za evropske metropole.

U vrijeme zimskih fortunala kada more odvaja otok Brusnik od ostalog svijeta, jedini njegovi stanovnici bile su crne gušterice i komiški ribari. Te surove uvjete nisu mogli izdržati niti galebovi koji bi se u to vrijeme preselili na susjedni otok Svetac.

I dok se na Brusniku ipak moglo živjeti u društvu s crnim guštericama, na Jabuci – crnoj kamenoj piramidi nasred pučine – života za čovjeka nije bilo. Na Jabuku nisu htjeli doplivati niti brodolomci – dva komiška ribara Stipan Marinković i Petar Zanki koji su u rujnu mjesecu 1911. godine dan i pol plutali morem u potopljenoj gajeti. Kada su ih valovi bacili u blizinu Jabuke, stihija mora bila je za njih veća nada u spas negoli goli kameni brijeg nasred mora. U moru su poslije trideset i šest sati dočekali spas. Na Jabuci ga dočekali ne bi.

Jedan je komiški ribar s otoka Brusnika donio u Komižu veliki, teški, crni kamen i poklonio ga komiškoj osnovnoj školi da bude memento potomcima komiških galijota.

Taj kamen još uvijek stoji u hodniku komiške škole, ali teško da itko više zna odakle je, tko ga je donio, i što znači.

Taj kamen donio je sa Brusnika komiški ribar Ivan Vitaljić Gusla, a njegovo značenje sačuvao je magnetofonski zapis o ribolovu ovih ribara na dalekim pučinskim otocima: Svecu, Jabuci, Brusniku i Palagruži.

2. SKÜLA ZA RİBORA

Iznimna vještina navigacije, upravljanja gajetom falkušom u olujama, poznavanje morskih struja, vjetrova, reljefa podmorja, čudi ribe, poznavanje tehnika lova i prerade ribe, pravljenja ribolovnih alata – sva ta mnogostruka umijeća i raznorodna

znanja stjecana su od najranijeg djetinjstva. Očevi su djecu, čak i onu koja još nisu ni znala plivati, uzimali sa sobom prilikom odlaska u ribolov na bliže ribolovne pozicije da bi ta djeca od najranijeg djetinjstva stjecala ljubav za more i vještinu koja će im u životu biti neophodna.

Bio sam i sam jedan od tih dječaka fasciniranih živim srebrom uskovitlane mase sardela u ljetnoj noći ispod ferala na pramcu svjećarice. Taj doživljaj kada ispod ferala vrije nepregledna masa sardela, kada njihovim srebrom uzavre mirna površina mora, ostala je najdublje utisnuta impresija jednog djetinjstva življenog s morem u jugozapadnoj uvali otoka Visa.

Mnogi su od tih dječaka postali ribari i cijeloga života nisu se od mora odvajali. Jedan od onih koji su u barci proveli čitav svoj vijek, bio je barba **Ivan Vitaljić Gusla** koji je postao ribar u svojoj devetoj godini života. Za njega je dječja igra s barkama prerano prerasla u zbilju jednog izuzetno teškog djetinjstva i mladosti. Pred kraj svoga života rado je pričao o svom djetinjstvu provedenom na komiškim žalima, o rano prekinutom djetinjstvu u kojemu je igra bila škola za budućeg ribara. S magnetofonske vrpce slušam njegovu priču zapisanu u ljeto 1983. godine.

2.1. Ispomnjen se kal bi gajëta bila jìdrila

Ispomnjen se kal bi gajëta bila jìdrila u karmù is pùnin jìdrima. Temùn je cinìl trrrrrr ol vèlike brìve – priko òsan mîj. Bìlo je momèntih na onì kùlap kal bi se gajëta bila abrivàla, pok onì temùn, onà jìdra trrrrrrrr. Tu ìsto kùda çes obletìt u àriju. Ondà ako je vèliki kùlap dapròva, stròh te je da ne afugòs brùd, da ga ne afugòs pol kùlap. Bìl bis molòl skòte. Dogodjàlo se je da su jùdi afugòvàli bròde. Dùsal je nepràtik, nèiskusan, dùsal je is pùnin jìdrima na kùlap, razumìs. Onì kùlap cinì uuuuuuuu, prolìjè se, razumìs. Prolìjè se i ovà vèliki brìva uvüçè brùd pol kùlap, arazò ga, napùni se mòra i gotùv je. Kakò ne, tù se je dogoðilo vèçe pùtih. Bìl bis cedìl skòtu, razumìs ti, ondà bi jìdra bila bandiràla i bìl bis dùsal mòlun brìvun na kùlap. I kal bis bìl dùsal na kùlap, jedòn dìl bròda ostòl bi u àriju. I kal bi bìl pòl dòli – buuuummmm. Òlma su pajùli izlèçàli, a temùn je vajàlo pritìsnut da ne izlèti màskul iz fèmine i da ne ostànes bez temünà. Pajùli su letìli u àriju. Covìk, ako je bìl pol pròvu, bìl bi udrìl glòvùn u skáf. Tù su bìle oròre, razumìs ti. Prì na jìdra! Pok na tarcalùn, pok jelnù rùku, pok drùgu rùku tarcalünà i trì. Pok sekònje, pok mòli flòk u pròvu ol burìne. Pok tìra tròcu, pok tìra flòk, pok vòlta, pok burdizàt, razumìs ti!

Dùbrini su bìli pùno istàknuti u jìdrenju. Bìlo je i drùgih dòbrih, ali onì su bìli na glòsù, Fròne, Ìve, pok Stìpon Zònetov i bràća Pàcetovi, pok Miçèl Kùzmin, Bjazìc, Tùsica, Madòna, Maltèzovi, Tùncovi.

Tù su bìli dòbri mornòri i rìbori lìtnji i zìmski. Onì su se is trobàkulima mògli stàvit. Bòje je jìdrila gajëta komìsko nègo taljònski trobàkuli ol sest-sèdan vagùnih. Tù je bila matadùra, tù je bìlo svè urèdjeno, tu nì mogüçè vïrovot, tù su bìli pròvi morskì vüci kojì su se probìvàli kroz bòde i vïtre. Tù su bila specijòlno jìdra. U Komìzu su bila dvò velèrà kojì su jìdra cinìli. Tù je bìl Bjazìc i Maltèz. Nì svàk znòl sít jìdro. Tù se je sìlo na bigurèlu, a nè na màkinu.

2.2. Svâ dicâ su kako nōrci pùl mora tōrkāli

Āli nīsù ti jūdi pāli ìz neba. Onì su se iz nōjranijega ditīnstva sprēmāli zā more, nōko su pōceli fizot. Svâ dicâ Mōle i Vèle Bōnde kal bi imāli cetīri-pēt gōdisć, òlma su kako nōrci pùl mora tōrkāli i na cūdo jih je bilo māteri dōma dověst. Bōsi, u sōme gāćice po cīlu lito. Āli ol jelnāste dō tri ūre popūlnē svāk je vajōl bīt u postěju. Zēnske su ū tu vrīme u kalcète po kūći hodile za nē probūđit mūze kojì su pō svu nūc lavurāli. Ū tu vrīme nīsì mōgal vīdit covīka u Komīzu da strōdun pasō.

Na Mlīn su bile po cīlemu zōlù prōstorte mřize, na Skōrù su bile mřize, na Njīvu Zōnkotovu, na Petrićovo pol rogōcē pōvar Skūle. Stū i cetnāste spurtēnjacih po òsan budēlih i trīdeset trōt. Mōgli su, za tako rēč, pokrīt cīlu vālu komīsku.

I sāl ta dicâ meju tīn brođima i mřizami nīsù imāli drūgega nego rība, sardēla, gīra, jaglica. Onì su cinīli gajētice, onì su cinīli kalānkote, plōve, onì su jīdra sīli. Na kōmad daskē zađstri prōvu i karmù i butō nā sridu jōrbul, na prōvu stāvi bastūn, ukrōdē māteri kōmad pēce, olkīne òcu ol mudōntih botūnē i naprāvi jīdro ūzo portugēze. Gōre lantīna i mōnt ol botūnih za dvīzot jīdro na jōrbul i bragēr ol botūnih, tēmun i kolūmba ol gvozdēnega òbruca da kal se plōva izvōrne da se jōpet isprāvi.

Cinīli smo i gajētice is jīdron ol detāja ili trēvun – bocēli ol botūnih, katōlde ol botūnih. Bīle su i oprēmjene kako prōve palagruzōnske gajēte. Vēli flōk na prōvu. Bīli su fōlki ol stōrih sītih ca se je sījola mūkā. Bīlo bi se ūkrolo māteri sīto za fōlke. Stukōvālo se je tū katrāmon i lūgēn kako i prōvo gajēta. Barīlci su bīli ol putā, mřize, svēkoliko unūtra, spōne, svē tu. Tū je bīla prōvo minijatūrno gajēta ol Palagrūze.

Ondā bi se bilo Pol Gūspù ĩslo, nōs sedan-òsan, kal bi bīl burīn i ondā bi se bilo isālo jīdra i stāvilo gajēticu ū more. Porēdāle bi se bile jelnā do drūge i jedōn bi zavīkal: »Sāl!« Svāk bi molōl gajēticu i onē bi bile jīdrile pul mūlā. Ondā smo mī tu iz krāja prātīli. Tū je bilo nāpeto kōmu će prī dūc. Āko je bilo jūgo, ondā bi se bilo pūscālo iz mūlā pul zōlā ol Kusarice.

Cinīlo se je i trātice ol dēset petnāste mētrīh. Svītīlo se je na lūc. Cinīli smo svićōlca ol zīce. Ondā je bīl kalānko ol lāte iz fābrike. Ucinīl bis mu bīl karmù kvōdru, skāf na prōvu i skāf na karmù. Levūt je imōl i sōhe. Tū su bīli kalānkoti vēli, tāko dā si se kako dītē mōgal ukarcāt. Dvō veslīca i bīl bis ćapōl ūzu, bokūn tūnje za krōj i bīl bis opāsol ovū svīcū ca je svītīla na lūc i bīl bis ūjol desētāk-petnāste cīplīcīh òli salpūc. Tū se je pāsolo, tū se je potēzālo, tū se je vīkālo: »U ime Bōga! Tīra parvō! Tīra zōtēga!« Tū je bīla skūla za budūće rībore.

Jō son imōl jelnù pūno līpu gajēticu pōk mi je je bīl otāc razbīl radi tēga ca ga nīsōn bīl nīsto poslūsol. Bīlo nos je pet-sēst i ĩsli smo cinīt regātu, a òca nīsōn bīl poslūsol. Stīpe Bijōzetov je imōl, njēmu je brāt bīl brodogrādītēlj i ūn je imōl jelnù gajēticu, ma tū je bilo nīsto vīdit, tū je bilo za u veltrīnu butāt. I mūj otāc je dūsāl jīdan is macavarījun, i svē je tē gajētice ispestōl. Jo nē znon kakō ga nīsù stīnjami ubīli. A mēne je istūkal hanzījun. Ōsan rēpīh je imāla, ol korāma je bīla.

Jòs me danàs bolì kakò me je bìl istùkal. Nì tû kako danàs da će dītè rěć »Ně ćù«. Tukàlo je svàku srìdu i subòtu donìt brìme sùmice na ràme za pěć rìbu. Ako nê, nì krùha.

2.3. Mojè ditìnstvo tû je bìla Golgòta

Lavuràlo se je i sofilo se je, ali ùjol tì ovòko, ùjol onòko, posolìl tì stû barìlih, nòsal stû otòlitrih vìnà, ùjol pět kvintòlih jàstogih ili dvòdeset kvintòlih jaglic – ùvik se hòlo u targùvca na librić dūžit. Nìkal kùnta se nì znàlo. Nìkal nìsì mògal kùpit dvì vrìće mùkê. Svè je bìlo za targùvce.

Mojè ditìnstvo tû je bìla Golgòta. Mùj otàc je bìl drùg u spurtènjacu i hodìl je zìmi na jàstoge. Jò son kako dītè hodìl is ovìma lokàlnima spurtènjacima, ovòdi po Váli, is ovìma, kakò ću ti rěć, garzùnima.

Mùj otàc je bìl is Stìponon nà more, a jò son se imòl za pricèstìt. Tû je bìlo kal son finìl drùgi rãzred púske skùle. Ol dèvet ì pul gòdisé son se pricèstìl. Tèga mròka mùj otàc nì ćapòl nego trì kvintòlà sardèl, a jò son kako drùg pomògol ujòt òsan kvintòlih sardèl u Válu. A kartèlu ol spanjulèta su mi na poplât zalipìli, nekà son tðboze vjsji. Rùgàli su se is nàmi. Ćapàli su me ovì starìji rìbori i govòre mi: »Kal me mòres arvât do veslà, stàvit ćemo ti kartèlu na poplât nekà si vjsji.«

I govòrin ti, ùjoli smo tèga mròka òsan kvintòlih, a mène je svićòr prìmìl zà druga jërbo nì bìlo lakò tãd u Komìzu nòć družinu. Tì svićòr je bìl valòr, ovòdi po Váli, pòk je vazìmòl zà druga kòga mòze. Tû je bìl garzùn. I tèga mròka son ćapòl nà more za pricèstìt se. Sasìli su mi vestìd, kùpìli su mi postolè, naprãvìli su obìd ol tìh pinèz i jòs je ostàlo đinarìh. A mùj otàc nì ćapòl nònke za spìzu.

I kàl smo se pricestìli, skùpìlo nos se desèták i pòpulne, po obìdu, nòsli smo se ìsprid crìkve. I sàl se svì fòle: jedòn kakò su mu dãrovolì kordùn, jedòn kakò je dòbil zlòtni pãrsten, trèći kakò su mu poklonìli stû đinarìh. A jò son imòl u zepù tìh dvòdeset đinarìh ca mì je ostàlo òl pira. Mèni nìkur nì dãrovol nìsta. I jò son izvãdil iz zepà tìh dvòdeset đinarìh i sùze su mi pãle na tè đinare. Vajàlo mi je utèć iza crìkve i tãmo son se isplàkol. A ondã je ù me dūsàl kuròj. Vrotìl son se i svìma pokòzòl nà ruku nazùjonu ol veslà dvòdeset đinarìh ca sòn jih sòm sèbi dãroval.

3. LENJÒM ZA GRÒJU BRÒDA

Da bi bilo moguće istražiti leksičko bogatstvo halijeutičkog rječnika komiških ribara, nije bilo dovoljno samo bilježiti priče, provocirati sjećanje starih ribara. Izgorene su u žrtvenom ognju stare gajete, izagnjile mreže, raspali se barili, istrunuli ribolovni alati u ribarskim barakama, a mnoge riječi koje je sačuvalo ljudsko sjećanje imenovale su predmete koje se u radikalno izmijenjenom svijetu više nije moglo pokazati prstom, koje se nije moglo dotaknuti, a jezik ih je mogao tek imenovati ili po funkciji njihovoj odrediti, ali ne i zorno predstaviti. Stoga je zapisivački posao zahtijevao dopunu rekonstrukcijom artefakata materijalne kulture ovog ribarskog svijeta.

Unutar projekta ARS HALIEUTICA⁵ poduzeta je akcija izgradnje vjerne desetmetarske replike komiške gajete falkuše. Da bi to bilo moguće, družina ARS HALIEUTICE u kolovozu 1995. odlazi na otok Sveti Andrija (Svetac) u sječu drva za gradnju gajete.

Za akciju branja drva potrebno nam je bilo iskustvo poznavalaca otoka. Imamo sreću da je na otoku Hrvoje Zanki. On nam se s radošću nudi kao vodič i znalac u poslu sječe drva za brodogradnju. Prije odlaska na Svetac, zamolio sam bio brodograditelja Jakova Zankija, rođenog na ovom otoku, da nam se pridruži. Bolest ga je spriječila da krene s nama, ali njegova priča, zapisana s magnetofonske trake, tu je među mojim papirima. Čitam priču ovog Svecora (tako bi se reklo ovdje) kojemu je gradnja drvenih brodova profesija, a berba drva na ovom otoku iskustvo iz djetinjstva.

3.1. Kozõnje mestra Jãkova Zãnkita Lestĩćova obo brõnju lenjãma na Svõcu

3.1.1. Skandõnto zemjã

Na Svõcu se svõ brõlo za brõde. Za madirõ se brõlo batõlõ ol cetĩri do põt mõtĩrh dajinõ. Ondã se brõlo kõrbe, cãpule, pjõne, kolãte. Cesmĩnu se je brõlo za sijolõte na kolõmbu jõr se onã ne cõse, onã je õlporna, onã se lojĩ pok je brõd lãgje navucĩvãt. A u stõru dõba, kal nĩ bilo za dobãvit hrastõvine, brõlo se je i kolõmbe ol cesmĩne. Ol cesmĩne su bili i karõci i ãste ol prõve i karmõ.

3.1.2. Kãl se berõ lenjõm

Bĩl je õbicoj pũc brãt u sĩcnju i lĩti u õsmi mĩsec kal nĩ sõka. Glõdolo se je brãt lenjõm u tũndũ. Tãki je bĩl õbicoj. Kãl se ne berõ u stajũn, ondã je sũk u drĩvu i ondã se brõd ol tãkega lenjãma võće rasijsjõ.

3.1.3. Kakõ poznãt kãku je drĩvo

Vajãlo je avertĩt na lũc. Īmo bõrih di je nĩkur osĩkal grõnu pok se dogõdi da ù sridu dũjde lũc. I kal bis tĩ tũ ispakõl, vĩdis da ne vĩrdi, da je lũcjõvo. Vajõ ĩsto avertĩt da nĩ mõrtvih gronĩh. Tũ je osõbito vãzno za cesmĩnu. Kroz mĩsto dĩ se je osĩkla grõnã, vodã intrõjõ unũtra pok dũjdu cõrvi i otvõre se rãpe. Ol võnka cesmĩna parĩ zdrãva, a ol nũtra je supjõtina.

3.1.4. Kakõ brodograditelj vĩdi bũsak

Kal ĩdes u bũsak, vajõ znãt õd oka kal vĩdis kõmad zõc ti kojĩ kõmad odgovõro. Bĩl bis hodĩl bũskon i glõdol bõre i cesmĩne, ãli nĩsĩ vĩdil bõre i cesmĩne,

⁵ Projekt djeluje od 1986. kada dr. Velimir Salamon i autor ovog teksta poduzimaju interdisciplinarno istraživanje radi rekonstrukcije komiškog ribarskog sustava. Projekt je kasnije institucionaliziran, a djeluje pod pokroviteljstvom HAZU i UNEŠCO-a, te u okviru nacionalnog projekta *Baština drvene brodogradnje u Hrvatskoj* i projekta *Raphael* Evropske Unije.

něgo si viđil kôrbe, rãzme, kuvertěle, katíne, kolãte, buskaměnte, karðce. I ondã bis ih sinjøl i znøl si đi ti je cõ u bûsak kal đujde vríme za púc ubrãt.

3.1.5. Borovîna iz Svěca

Věliko je rãzlika izmeju bõrih u Komizu, nã Bisovo i na Svěcu. Pokõzøl se je bûr iz Svěca nõjboji za kôrbe. Bõji je něgo iz Kõrcule. Na Kõrculu su bõri měkji, ãli su za mađirě pûno dobrî. Rãzlika je u tẽmu ca je Světãc vèce karsovît, skaděnto je zemjã i zãtu je spesiju drîvo. Kãl je sũhã tã borovîna i kãl se ũ nju zabÿje brõkva i kãl ti se je brõkva imberlãla, nî věj tîh rúk kojě će je izvãdit. Vãzno je da je bûr iz zemjě kojõ nî tũstã.

3.1.6. Zõc se deperõ kojũ drîvo

Pjõni õbicno su se cinîli ol mûrve. Gûrnji đil lebrã je cãpul, a đûlnji je pjõn. Pjõni su se cinîli ol hrastõvine ãli ol mûrve, a cãpuli ol borovîne. ãli isto, ako je bîlo mûrve, bõje je bîlo svè ol mûrve. ãli mûrve je mãlo, tẽsko je mûrvu bîlo nõc. Ol borovîne iz Svěca su se cinîle kuvertěle, kolãte, katíne, bastũnî ol skãfih, bõnci. A fõlci ol smrîke. Borovîna za mađirě hõla je iz Kõrcule.

Prî se je i põse cinîlo ol borovîne is Svěca. Ali kũpovalo se je i na Kõrculu. Nõjveće se je na Kõrculu kũpovalo za mađirě. Bîlo bi se dovězlo iz Kõrcule pûne gajěte lenjãma za mađirě.

U stõru vríme kolũmbe su bîle ol cesmîne, a kasnîje su se cinîle ol hrastõvine sa sijolětun ol cesmîne.

3.1.7. Pilõnje

Kãl se osegõ batõl, ðlma ga vajõ obilit jěr se pod kõrun zaměcu carvîci i õpasno je da pomodrî. Povũcě vlãgu unũtra i pomodrî, osõbito ako batõl lezî nã zemju. Kakõ mu je kõra ogũljena, tãko klizî kãl ga se potěze, a đigod kurî kako po lõju pð stu mētrîh. Đi je dalekõ i grũbo za potězãt, bîlo bi se ispakãlo ðlma đi bi se bîlo brõlo. Űzme se jedõn kavalět za stãvit jelnũ glõvu, a na drũgu glõvu dvî furkõde i ondã se pilõ i primîsco se. Jedõn piladũr je gõri, drũgi dõli i tãko pilãju. ãli õbicno se je batõlě transportirãlo brõdon u Komizu pðk bi se tãmo ispakãlo. I kãl ste ga vî ispakãli, ondã bi se svè tu õpet stãvilo impjio u hlõdũ na propũh nekã se bõje sũsi i nî bîlo strõha da će ispucot. Bûr se õbicno ne mõci ũ more, nî potrîba, jedîno kal nîmos vrîmena cěkot da se osũsi, kãl ti je prîsa, ondã se butõ pomocît petnãste dõn. Cesmînu se ne gũli. Njũ vajõ pomocît da ne ispucõ. Njũ se mõci i po nîkoliko misēcîh i ondã se pilõ.

Mî smo prakticirãli ovõdi u Komizu nê brãt pûno deběle kôrbe ol kojîh izõjde vèce fětih, něgo ubrãt tãnje pok raspilat pũko srídě, jer ãko je bokũn lũcjõvo u mezarîju da tũ olupãde, a kõrba je jacîjo pũema perifèriji grõnē, pũema mlãjemu, něgo ũ sridu.

3.2. Komiški mještar Tõne Štanøjëvić Pećõr obo drõvu za grõju brõda

3.2.1. Õkle je dohodil lenjõm za brõde

Kal son jõ grõdil brõde, nõn bi bili Lesćicõvi na Svõcu ùbroli kõmade za kõrbe i za kuvertõle, a za mađirõ je dohodila borovõna iz Kõrcule. Põk bismo bili pilali u Komizu. Iz zãpadne bõnde Svõca nì bil dõbar bûr. Za kontrapõse je dõbar, ãli za mađirõ se je vazimãla korculõnsko borovõna. I õbicno je dohodila cesmõna iz Mlita. Cesmõna za karõce i kolúmbe. Tõga je na Mlitu bilo pũno. Za rãzme, za kuvertõle iz Svõca, ãli za mandirõ iz Kõrcule. Tũ bi u Kõrculu bil brõl stõri Põcotiõ, Mãrko Põcotiõ. Ûn je bil mještar za brãt darvã. Bil je bez nogõ, a lavurõl je, iskõcõl po brodũ kãko da ìmo dvì nõge. Zvõli su ga Mãrkica.

3.2.2. Sinjovõnje

Prõja se isporķõ u bũlu. Bũlã je carnjõni prõh. Põk se otã prõja natõgne kako zica ol kitãre ol jelnõga do drõgega krãja kõmada kojõga je za pilãt. Potõgne se prõja i nõglo pũsti da ùdre obo drõvo i ostãvi sijnju.

3.2.3. Pilõnje

ãko su batõli ubereni kal nì sõka, ondã nì pũno vrõmena potrõba da sũsi, ãli kal je õn ucinil pãr misõcõih, bil je vøj dõbar. Tvõrdu drõvo kakõ ca je cesmõna vajãlo je mocit ù more da ne ispũco. Cesmõna se dũro sũsi. ãli interesãntno je da onã kal je butõs mocit ù more, postãne lãgjo. Mõre iz njõ izvũcõ sũk i onã je lãgjo. Cesmõna se ù more sũsi bõje nõgo na krõj.

Kãl se posicõ bûr, õlma se gũli kõra da ne dũjdu carvici pol kõru. Kal se borovõna posũsi, vajõ je pilãt. Kal se pilãlo batõlõ, tõzje je bilo dũlnjemu piladũrũ. Gũrnji piladũr je vodil. Ûn je prãtil sijnju. Dũlnji je potezõl i po njõmu je pãdola segadũra.

Bilo bi se segãlo batõlõ i mãnje kõmade. Butãlo bi se batõl na kavalõt, a drõgi krõj na zbũrte. Mì zbũrte nismõ vezivãli kadõnun, nego glõvu batõlã na kavalõt i kũnjima nabili. Pilõ se vèlun pilũn. Mãnji kõmadi pilãju se tãko da se stisnu u mũrsu i rãsohu. Mũrsa je imãla kako na tisku onũ skrũvu za istisnut. Pilãlo se je tãko kõmade za lebrã istun pilũn kako i batõlõ. Za mãnje kõmade deperãla se je rãsoha.

3.2.4. Susõnje

Ondã bi se tẽ dãske butãlo sũsit ù hlod na kurõnt od ãrije i privoltõvãlo bi ih se svãki dõn. ãko je batõl uberen kal nì sõka, ondã nì pũno vrõmena potrõba da osũsi, ãli kal je õn ucinil pãr misõcõih, bil je vøj dõbar, mõglo se je is njin lavurãt. Tvõrdu drõvo, kakõ ca je cesmõna vajãlo je misõcima mocit ù more, a ondã godiscima ù hlod sũsit.

3.2.5. Planjõnje

Planjålo se je nå ruke. Bîl je zgrasîn, spulîr i ðõpja i onî vèliki sovramõn. Za jelnû dåsku isplanjåt vajålo je dvi-tri ûre lavûra. Nike je madîrè vajålo isplanjåt ol nûtra nè rõvno, nego målo tõndo, neka bõje lèze na lebrõ.

4. GRÕJA BRÕDA – GOVORËNJE TÕNETA ŠTANOJËVIĆA PEĆORÅ, ŽOLNJEGA KOMIŠKEGA MËŠTRA KOJÎ JE GRÕDÎL GAJËTU FALKÛŠU

4.1. Mîre gajëte

Bîl son jo napråvil desënj od jelnê gajëte ovåko îz pameti. Sirinå gajëte bila je trećinå dajinë gajëte. Gajëte su bile ol ðsan î pul do devet î pul mêtîrh. Nõjvećo je bila ðl devet î pul mêtîrh. Tû je põsli bîl Augustîna Sprõjkova levût. Trećinå dajinë je bila sirinå, a sirinå se je glêdola od vanjskêga kråja, a visinå ol kolûmbe nå sridu bila je trećinå sirinë. Åli nî se glêdolo u centîmetar.

4.2. Kolûmba na kantîr

Nõjpri bi se namîstilo kantîr. Kantîr se butõ na takè, nekå je vîsje, nekå je lipje lavuråt. Ondå bi se ðlma saståvilo åstu i karõc ol prõve i karmê spojîlo is kolûmbun. Tû bi se bilo incåvålo i ståvilo na kantîr. Tû se je zvõlo ståvit kolûmbu na kantîr. Tû je bîl pocêtåk grõje brõda.

Kolûmba se je cinîla ol tvõrdega drîva. Na njû je hõla sijolëta ol cesmîne. Debelå je bila prema velicinî brõda. Gajëte su imåle kolûmbe debële sedan-ðsan centîmetrih. Kolûmbu bi s ucvõrstîlo raspõrtima îli paletînima za kantîr. Åste se namîste u pjumbîn. Da bi åste stõle in pjõmbo, posukalcåju se pûntima. Jedõn pûnat iz jelnê, drûgi iz drûge bõnde.

Kol svåkega såstava kolûmbe i karõca vajålo je ståvit kaüće da brûd ne bî tøkål. I kål bi se ståvilo otî kaüć, ondå bi se kõlo tëga kaüća sõmo bokûn zakalafatålo. Nè ðõli, tu je ù more, nègo ù brud.

4.3. Ondå se je mećålo lebrå u mezarîju

Ondå se je mećålo lebrå. Pocîmolo se je ol srîdê pul karmê i prõve. Srîdå se zovè mezarîja. Za mezarîju su lebrå bila po sõgomi. Lebrå ol prõve i karmê su buskamënti. Tû bi se bilo opåsolo strîkima i fõrmu prõve i karmê cinîlo se je nåoko. Tû se je zvõlo imbuskõvåt. Bîl je murêl i kartabõn. Ovî, ca govõrimo, regulîn (murêl) tu je bila mîra za råzmaç îzmeju kûsîh. Imåli smo jelnû strîku, ståzu kojûn se je sinjõvålo kakõ grê madîr. Onå îzglêdo da je dretå kal je savîjes, a kål je dretå, ondå je savijenå.

Kål su se postovjåla lebrå, vajålo ih je fermåt kantînëlima. A kål je korbõn gotûv, ondå ga se opåse måjstrima ðõkle se ne poståve madîrî.

4.4. Vajô naprāvit bŭsku

Vajālo je naprāvit bŭsku. Tŭ je krŭg u kojemu se razdĭli koliko se hōće lēbor. Āko se hōće dēset lēbor, vajô bŭsku razdĭlit na pet-sēst dĭlih. Bŭska se prāvi prēma dajinĭ brōda. Āko je bōrka ol ōsan do dēset mētrĭh, bŭska se mōze podĭlit na dvōdeset dĭlih. Kolŭmba se podĭli na po dvōdeset centĭmetrih i sinjō se di grēdŭ lebrā.

4.5. Ondā grē buskadŭra prōve i karmē

A ondā grē buskadŭra prōve i karmē. Tŭ se je cinĭlo po gŭstu. Tāko da nĭsŭ bĭla dvō brōda ĭsto. Svāki je bĭl drugacijĭ. Gŭrnji kōmadi lēbor su buskamēnti i cāpuli. Kāl je potēgnuta tirōda, markō se sirinā madĭrih na glavāmi od lēbor, a ondā se stāvi stāza i markō po onĭma pŭntima tirōde cēnta.

4.6. Ondā se stāvi cēnta i kōntracēnta

Kāl se butāju lebrā, ondā se stāvi cēntu ili pōs. Cēnta je dŭplo dēbjo ol madĭrā – kōlo cetĭri-pēt centĭmetrih i pōboje na vële gajēte. I ondā bi se tŭ bĭlo opāsolo. Ondā se ōlma stāvi kōntrapōs odiznŭtra. Ōlma bi se stāvilo bastŭnē ol skāfih i trāstan. Trāstan je isporzĭvōl vōnka, na svāku bōndu po desētāk centĭmetrih.

4.7. Ondā se polbaćō

Kāl smo stāvili cēntu, polbaćōmo korbōn iznŭtra tēslicun tāko da svē lezĭ. Ondā se mēće kōntracēnta. Ondā se isplanjō i tu krĭvun plānjun. Ondā se ūzme rascĭn kōmad gvōzjo is kojĭn se rascĭsti, pōk se kōrtun devērun izbrŭsi.

4.8. Ondā se stāvi bastŭnē i trāstan

Vajālo je sāl ucvōrsfĭt brŭd i ōlma su se mećāli bastŭnĭ ol pravnjēga i karmēnega skāfa i trāstan. Trāstan je isporzĭvōl vōnka brōda na svāku bōndu po desētāk centĭmetrih.

4.9. Ondā se sinjō i krojĭ madĭrē

Svāki madĭr ĭmo svŭj ōblik. Imāli ste stāzu, tŭ je strĭka onā sirōko pet-sēst centĭmetrih dō osan, pōk bi se bĭlo zabĭlo nā brud onāko kakō mōra dŭc madĭr. Tŭ bi se bĭlo sinjōvālo. I ondā bi se tŭ bĭlo izvādilo i sinjālo bi se po tŭj strĭki madĭr kojēga vajō krojĭt. Tāko bi se odredĭlo ōblik madĭrā i ondā bi ga se iskrojĭlo.

4.10. Ondā se madĭrē pōli na ogōnj

Ondā je vajālo madĭr pōlit na ogōnj. Bĭlo bi se uzēglo ogōnj ol lumbēla pōk bi se bĭlo krĭvĭlo priko kōmada gvōzjo. Mĭ sēgrti smo polĭvāli, jērbo vajālo je madĭr mocĭt dōkle se napōli. Nōjtezje je bĭlo krĭvĭt panizēl, parvĭ madĭr ol kolŭmbe. Jērbo ūn je mōral bĭt iskrĭvjen u dvō smjēra. Ovāmo bi madĭr bĭl dobōta ōkomito, a nā sridu bŭde plōho. Drŭgi madĭr sōvrapanizēl, a dāje se zovŭ madĭrĭ.

Madīrī se i sōmi na sūnce konkulāju. Onè dāske kojè su za madīrè ca grēdū dōli, ne voltōjū se pok ih sūnce konkulō, zakrīvi. Madīrī se na ūgnju krīve ū dvo smjēra uz pōmuć cenkīna. Tū je izgledālo kako perūn. Pòk bi se bìlo ćapālo is tīn dāsku i savivālo. A onī madīr koji se krīvi ū dvo smjēra tukō ga ćapāt sā dvo cenkīna.

4.11. Ondā se pribījū madīrī

Nōjpri bi se zabōlo gūrnji madīr. I tākō dāje, a kāl bi se dūslo nā pul brōda, ondā bi se pōcelo ol dōli tākō dā bi se finīlo blīzū srīdē. I ondā nā sridu tū se je zvōla bragēta.

4.12. Ondā se stāve katīne ol skāfih

Katīne su se cinīle òl bora. A glēdolo se je da kōmad ĩmo prīrodni lūk da bi bìl jāciji. A na katīne su se zabōdāli madīrī ol skāfih.

4.13. Ondā su se cinīli fōlki

Gajēta u mezarīju nī imāla kuvertēlu, bìla je otvōrena i tōti bi se ĩzmeju cēnta i kōntracēnta inkasōvālo mōnkule ol fōlkih, a na kuvertēlu ol skāfih bile su rāpe za mōnkule.

Kāl bi bìli dūsli gajētun na Palagrūzu, bìli bi nōjpri kalāli karmēnu fōlku, pok srīlnju, pok pravnjū, a kāl su mećāli fōlke, ondā òbratno. Fōlke su se cinīle ol smrīke. Tū se je kùpovolo vōnka. A po fōlkima su prōzvoli jelnū komīsku famīju. Zvōli su jih Falkōrōvi. Onī su cinīli fōlke. Tū su bìli Vidovīci. Rībolo se ūvik bēz fālok. Jer fōlki su bìli ūvik za transpōrt.

4.14. Batajūli

Batajūli su pōvar fālok. Tò kal su bile onè vèlike gajēte kojè su navigāle do Itōlije. Tī batajūli bi se bìli inkasāli mōnkulima na fōlke ĩzmeju cēnte i kōntracēnte.

4.15. Pòpir

Kāl bi se bìlo gajētu infalkālo, stāvilo bi se pòpir na rāzmu i prītiskalo fōlkima. Tī pòpir je bìl kako pavēr ol bumbōkā. Ondā bi se ucinīl stūk ol katrāma i lūgā i tū bi se svē pomāzolo da nīnder ne molōjē vōdu.

4.16. Kaūci ol fālok

Jòs bi se fōlke fermālo kaūcima da ih mōre ne mākne. Bīle su na nīkima mōnkulima ol fālok rāpe kojè su olgovōrāle rāpima na kōrbima i ondā bi se u tè rāpe nabīlo kaūce i tū bi fermālo fōlke. Āli fōlke su se i sōgulima aricovāle za frizētu.

4.17. Tundîn ol karîne

Bîl je tundîn ol gvôzjo za fermât karînu. Tû su bile dvî pasajice kojê su pasôvâle kroz râpe ol karîne i âste. Dvô tâko kômada tundîna dôrzâla su karînu.

4.18. Balestrîne

Kâl su vozîli, stôli su na balestrîne. Tû su kako pajûli ol bônka do bônka, širokî trîdeset, tristîpet centîmetrih. Na dûlnju bôndu je balestrîna imâla dasćice da mðre inkasât îzmeju bônkih dâ se ne mîce.

4.19. Cîn se je brôde mâzolo

Prî u stôru vrîme nî bilo pitûre. Blakôvâlo se je blâkon. Prî su lavurâli blâkon i katrâmon. Brûd se je odiznûtra mâzol katrâmon, a blâkon ol vônka. Pakôl je bîl za kimênte, za kalafatônje. Pakôl bi se bilo nâ ogonj rastopîlo i onâko vrîlega mâzolo po kimêntima. Katrôm je gûsći ol blâka, âli nî cōran kako blâk, nêgo je carnjènkastega kulûra. Katrôm se dobîvâlo ol drîva, ôl bora. Katrôm bi se bilo ugrîjolo nâ ogonj za ga mâzot neka drîvo bôje surbô. Razîna se je većînûn mećâla u katrôm nekâ je gûsći. A tû se je mâzolo skûplon. Tû je jelnâ bîja na krâju zašćena i tōti bi se bilo uvûklo rêp ol njanćica.

4.20. Âli nôjvaznije je bîlo da brûd bûde lîp

Nôjvaznije je bîlo za mēstra da mu brûd bûde lîp. Kal je brûd imôl lîpi sēst, jûdi su se nazîrâli. Tû se je pûno glêdolo u onû vrîme.

5. REPORTAŽA S OLUJNOG ARHIPELAGA ZAGREBAČKOG NOVINARA FRANJE FUISA

Franjo Fuis, popularni zagrebački novinar Fra Ma Fu, godinama je dolazio na otok Vis, u Komižu, te živio među ribarima kako bi svojim reportažama svjedočio o životu »ribara s olujnog arhipelaga«, kako je on nazivao ove ribare čija je egzistencija bila vezana za ribolov na otvorenom moru oko dalekih pučinskih otoka. Dolazio bi biciklom iz Zagreba pa bi s nekim ribarskim brodom iz Komiže krenuo s ribarima na pučinu, a s ribarima s otoka Sveca (Sveti Andrija) znao je živjeti i po nekoliko mjeseci kako bi svjedočio svojim perom i kamerom o životu ovih ribara u osami dalekih školja, daleko od parobrodarskih ruta i turističkih ljetovališta.

Da bi ova pripovijedanja komiških ribara bila doživljena i iz perspektive jednog vanjskog promatrača, dat ćemo riječ jednom iznimnom novinaru i umjetniku kamere koji se umio suživjeti sa svijetom ribara, s njihovom sudbinom određenom zakonom mora.

Utorak, 31. listopada 1939.

Novosti br. 301., Zagreb

STRAŠAN DOŽIVLJAJ DVOJICE RIBARA IZ KOMIŽE 36 SATI BORBE U UŽASNOJ OLUJI NA OTVORENOM MORU

5.1. Svičar Stipan Marinković

Na Jadranu, krajem oktobra. Ima nešto u pojavi »svičara« Stipana Marinkovića što nije od ovoga svijeta. Kada je ušao u čitaonicu, gdje ribari za dugih zimskih večeri skraćuju časove, dok »široko« tutnji na kamenitom zidu obale, učinio mi se neobično čudnim. Oči su mu se nekako mrtvački caklile; bile su napadno sjajne, ali njihov pogled bio je ukočen kao kod ljudi, koji su vidjeli nešto što običnim smrtnicima nije moguće... Ušao je laganim koracima čovjeka, koji kao da lebdi duhom negdje daleko odavde i koji za sve stvari ima naročito gledanje.

Napolju je grualo veliko jugo. Činilo se da silno more potkapa otok. Od vremena na vrijeme osjetio bih kako bi zemlja protrnula pod udarcem valova, koji su nahrupljali s pučine. Oko mene sjedili su ljudi s olujnog arhipelaga išibane kože i lica izbrazdana od vjetrova. Svaki od njih se tamo napolju, oko grebenja već bezbroj puta susretao sa smrću. Večeras nema mnogih koji se nisu vratili i čiji leševi počivaju na morskom dnu. Ljudi s olujnog arhipelaga su bezbroj puta pobjeđivali smrt. »Svičar« Stipe ju je u nepuna dva dana pobijedio tri puta. Ali ti susreti nisu ostali bez posljedica... Bar se meni tako pričinilo. Kad je progovorio njegov glas je bio šupalj; često je prelazio u šapat, a ruke su mu od časa do časa primjetljivo podrhtavale.

Ni jedne novine nisu zabilježile njegov jezoviti doživljaj. Jer taj se odigrao ovdje napolju, gdje nema radija ni telefona i gdje samo gola bešćutna pučina kroji zakone života. Skitao sam se po otocima tražeći ga, ne vjerujući da bih ga mogao naći živa. Ali on je sada stajao tu preda mnom, sav nekako uvučen u sebe, a kad je progovorio nastao je u prostoriji grobni muk. Desetak stolica se primaklo u krug oko nas. Svičar se nekako neugodno okrenuo oko sebe, a onda sjeo na jedno od praznih mjesta.

5.2. Gajeta se prevrnula

– Htjeli smo u Komižu – reče. – Ja i mali. Ukrcali smo na Biševu u brod sedam bačava slane ribe i otisnuli se od kraja. Duvao je mali jugo pa smo digli jedra. Mislili smo se dohvatiti Visa. – Svičar je lagano odahnuo. Polagano se prenosio u časove užasa, koji su bili još tako blizu.

– Odjednom se diže jak vjetar. Bili smo baš ispod Parno Koze. – Parno Koza je strma gola klišura na najzapadnijem rtu Biševa. Vrlo neobično ime za stijenu u moru. Vjerojatno su je ribari, prema legendi, prozvali tako nakon što je nekome niz strmu stijenu pala koza u more...

– Ja sam bio na krmu – šapatom će svičar – kad nas je stalo bacati. Brod se nagnuo na stranu, a bačve s ribom poletile na sve strane. Malom naškodilo more i ne može mi pomoći...

Sada svičar uze pripovijedati što se je desilo odmah zatim. Želeći da pričvrsti bačve pozvao je mladića na kormilo i povjerio mu užeta jedra. Taj gest bio je koban. Snažan udarac vjetra trenu o jedro i prije nego se mladi kormilar mogao snaći i popustiti užeta, jarbol se teško prignuo prema površini vode, grčevito zaškripio i hip kasnije čamac se izvrgnuo... – Sve što je bilo na čamcu, pošlo je na dno – primijeti svičar kao u nekoj groznici. – Jedan val nas prekrio i čuo sam samo Petra kako viče »Svičaru, svičaru...«

– Je li čamac potonuo? – zapitah.

– Nije. Napunio se vodom i ostao plivati. Jedro se namočilo i držalo ga prevrnutog na bok. Držali smo se za jarbol i konope... – Dok je svičar pripovijedao, napolju je svom snagom tutnjala jugovina. Njen tutanj bio je snažniji od svičarevog glasa i među slušatelje se stala zavlaci tjeskoba.

– More nas je nosilo prema Barjacima – nastavi čovjek. – Na onu stranu.

I tu on pokaza rukom na sjeverozapad. Barjaci, mali otočići – grebeni već su mnogim brodovima dali grob... No, malim ribarskim čamcima mogli su gdjekad poslužiti za spas posade. Ali kad je svičar pokazao rukom prema sjeverozapadu, svima je bilo jasno da je svičar bio već na čisto da se kod juga neće moći spasiti na Barjake.

5.3. Bez nade

Prošli smo Barjake – nastavio je svičar. – More nas je nosilo napolje... Tješio sam maloga da to još ništa ne znači... Još se možemo spasiti... I zbilja... Odjednom ugledamo brod. Ide ravno na kuter... »Spašeni smo, Petre«, velim ja, a i on veli: »Spašeni smo, opazili su nas«...

Svičar jedva čas zastade kao da želi prikupiti dovoljno zraka. Zapravo je taj trenutak proživljavao svu grozu onoga što je slijedilo...

– Nisu nas opazili. Došli su do Barjaka, a onda su zaokrenuli put Šolte... To je bilo oko devete ure ujutro i mi smo već izgubili nadu, jer je vjetar postajao sve jači, a valovi nas nosili na otvoreno. Ja sam istrkao košulju sa sebe i stao mahati njom. Vikali smo iz sveg glasa, koliko nas je grlo nosilo, ali nije pomagalo... Nisu nas vidili... Stajali smo u moru, u valovima kao dva mrtvaca... »Petre, – velim ja – što bog dade. Idemo skinuti jedro. Lakše će nam biti ako ispravimo brod...« – Pomoću britava rasjekli su konope što su pričvršćivali jarbol i jedra o trupinu čamca i oslobodili se obojega. Potom ispraviše barku i udoše u nju mada se ona zapravo već nalazila pod vodom. Taj posao je bio strahovito težak jer je valjalo roniti da se odrežu konopi na donjem boku čamca... Kad im je u strašnoj borbi s valovima, koji su se prebacivali preko njih, to konačno pošlo za rukom, nisu se nalazili u naročito boljem položaju. Držeći se za viljuške vesala čas su klečali, a čas stajali do vrata u vodi u natopljenom čamcu.

– Robu smo poskidali sa sebe da možemo plivati – nastavi svičar – i tako smo goli stajali u moru... Nosilo nas je sve dalje na otvoreno i više nismo mogli vidjeti kopna ni otoka...

5.4. Usred Jadrana

Što se više dan primicao kraju, brodolomce je napuštala snaga. Tamo napolju, u divljini otvorene pučine, koja se kovitlala u bijesu jugovine, izronio je pred njima fantastičan crni greben... Jezovito ostrvo Jabuka...

– Prije nego će zaći sunce, došli smo na tri milje pored Jabuke. Držali smo se grčevito broda, drhćući od zime. To je bila posljednja nada...

Ta »posljednja nada« ne bi u zbilji značila ništa drugo nego promijeniti način smrti. Umjesto udaviti se u valovima, umrijeti na divljem, golom grebenu od žeđe i gladi, jer Jabuka leži daleko po strani svih parobrodskih puteva i samo smjeli ribari upuštaju se ponekad u godini u lov oko ovog sablasnog crnog grebena što naliči na grandiozan spomenik žrtvama moru, podignut usred pučine. No, osim toga, bilo je nemoguće pomišljati da bi čovjek svojim ljudskim silama uspio nasuprot jugovine plivati tri milje do grebena.

– Petre moj, hoćeš li moći plivati do kraja? – zapitao sam ga kad smo bili najbliži Jabuci. A on veli: »Neću, svičaru, poginut ću rađe ovako. Da se i dohvatimo Jabuke, umrli bi od gladi, žeđe i zime na njoj. Nemamo ni kruha, ni vode...« Tako veli on a ja vidim ima pravo. A ne mogu ga sada više pustiti samoga u smrt... I ostadoh kod njega...

Kad ih je olujno more nosilo pored grebena, bili su oboje svjesni da će noć donijeti svršetak.

– Pala je noć – uzbuđeno će svičar – i more nas je nosilo pored školja. Znali smo gdje se nalazimo i zbog toga smo izgubili i posljednju nadu. »Petre moj«, velim ja, »sada nam više nema spasa kad smo prošli ovaj zadnji školj, već hajde da se mi naredimo Bogu...« A on uze plakati pa veli: »Kako ću, svičaru, moliti pokoru kad ne znam...«. U onom silnom strahu mali je zaboravio riječi molitve... »Ništa za to«, velim mu ja, »ti ćeš samo govoriti za mnom, kao ja... A grijeha ćeš reći u sebi...«.

5.5. Ispovijed u potopljenoj gajeti

Ovaj dio svičarove pripovijesti je najuzbudljiviji. Jednom ranije bio sam s ribarima usred ljeta na Jabuci i jedva smo se živi vratili odande... Mogao sam si dakle vjerno predočiti osjećaje dvojice ljudi koji su klečali u čamcu prekrivenom vodom i predavali se Bogu. More je šumilo u strašnim valovima preko njih i svičar je morao vikati glasno svaku rečenicu molitve, da bi je dječak mogao čuti... – Oprosti nam dugove naše... – molio je glas svičara a za njim je kroz plač ponavljao sedamnaestogodišnji Petar. – I oprosti nam dugove naše... – Za to vrijeme su morali budno paziti da ih more ne otkine od čamca. Kad bi nadolazili veliki valovi puštali bi se od barke da ih talas ne zdrobi o trupinu, da zatim iskoriste kratku pauzu i samrtničkom borbom dohvate ga se ponovno rukama.

– Petre moj – velim ja – sada smo se naredili Bogu, i sad smo u njegovim rukama. Pazi ti na lijevo, a ja ću na desno, pa 'ko vidi prije svjetlo neka javi... »Hoću, svičaru«, veli on, »što Bog dađe«.

No jedva što je pala noć nadošla je nova strahota. Odjednom su sa zapada stale blistati munje...

5.6. Noć strave

– Nadošlo je veliko nevrijeme sa zapada. Bio sam siguran da je to kraj. Sad više nismo ispuštali čamac. Neka bude što hoće. Svaki put kad bi nas more poklopilo, okrenuli bi se i zvali jedan drugoga. Nismo vidjeli ništa pred sobom...

– »Ne bojte se, svičaru, držite kuražu!« – zvao me je Petar... Osjećao sam kako me groznica trese i srce mi je bilo sve slabije...

Svičar je opširno ispričao tu noć... Sati su im prolazili u čekanju smrti. Orkan je bjesnio svom snagom, ali ona dvojica u čamcu nisu se dala otkinuti od života. Na časove su obojica dolazili na lude pomisli samoubistva ali bi onda ipak želja za životom prevladala...

– Oko treće ure iza ponoći pokazao se mjesec... Više nismo mogli vikati i jedva smo se javljali jedan drugomu. More nas je iscrpilo tako, da smo samo čekali čas da nam nestane snage, a onda da se sve svrši u valovima... Kad se mjesec pokazao, i more se ponešto umirilo. Sad nas je stalo nositi na drugu stranu...

U svitanje novoga dana brodolomci su se još uvijek držali čamca...

– Evo jedna svitlost – doviknu slabim glasom Petar svičaru. Ovaj se uzalud ogledavao. Valovi su mu sakrivali pogled prema obali.

– Onda sam i ja – reče on – ugledao to svjetlo. Mislio sam: gdje bismo to mogli biti. Pričinilo mi se da se na moru vidi sjena jednog otoka... To bi mogao biti Pelegrin, mislio sam. »Ne boj se, Petre, dan je počeo!« – viknem ja malom... I gledam: nešto se muti... neki školj se pojavljuje...

5.7. Strašan finale

– Bile su to sekunde duge kao godine. Stojimo nas dva u čamcu i gledamo... Mislimo: koji je ovo otok? Hoće li nas more povući prema njemu... Još smo daleko najmanje dvanaest milja... A onda zaplakasmo odjednom obadva: brod se pojavio... Ide prema nama. Veliki brod. Ide brzo, tako blizu da nas mora vidjeti... Ide ravno na nas... Evo ga... Mi obadva plačemo. Ja mašem košuljom, vikati više ne možemo... A brod dolazi... Evo ga, evo ga... No, zašto on ne staje.. Zašto tako brzo ide... On nas ne vidi... Strašno... Mi mu vidimo sve... vidimo dim, palubu, most, kajitu... A on prolazi kraj nas i ne vidi nas. Ja mašem, vičem bez glasa, a on prolazi... Ne vide nas... Nama hoće srca iskočiti: ni sto metara daleko nije bio od barke...

Tu svičar učini stanku da se smiri u uzbuđenju, koje je ovladalo njime... Zatim nastavi klonulim glasom:

– Petre moj, slabo – velim ja, a već smo izgubili pola života. A on samo gleda za brodom i jedva da miče usnama. Vidim udarilo jugo iznova i more nas nosi dalje od otoka... Vrijeme sve gore, vidimo: udarit će jaki širok i svemu će biti kraj... Plivamo i borimo se s valovima. Osjećam kako mi se tijelo steže, ruke

više neće da se otvaraju... Groznica sve jača... Sve se nekako stalo vrtiti oko nas.. A onda, kad smo se skoro od očajanja bacili u more, ugledasmo opet jedan brod... ima u njemu trideset vagona... Jedri ravno na nas...

– Petre, spašeni smo – velim ja. I opet plačemo, vičemo bez glasa, mašemo; sad smo sigurni da su nas opazili... Jedrenjak dolazi sve bliže... Vidimo ljude, oni gledaju u more...

– I taj vas je spasio?! – prekinuh svičara. A on skupi nešto sline u ustima i gutnu je. Zatim lagano zavrta glavom...

– I taj nas je prošao – reče tupo i ozbiljno, a mrmor uzbuđenja prođe gomilom ribara.

Finale je bio strašan. On je poznat iz pričanja drugih, jer su ova dvojica zapala u agoniju. Bila su to sada zapravo dva živa leša, čije ukočene ruke su se ukovale o trupinu čamca ne puštajući je ni onda, kada su ljudi izgubili svijest. More se poigravalo njihovim umirućim tjelesima sve dok ih nije otkrila jedna škuna, što je zbog prevelikog mora plovila iz Nerežine na jedno jedro. Mornari su imali strahovite muke da brodolomcima otkinu ruke od čamca. Mogli su ih izvući na palubu samo pomoću užeta kojima su ih vezali...

– Odvezli su nas u bolnicu gdje smo istom nakon četrdeset sati došli k svijesti... Ja sam prvi izašao napolje...

Ovdje svičar završi svoju jezovitu pripovijest... More što je napolju tutnjilo o obalu, udaralo je kao sablasna pratnja njegovom suhom glasu.

On se je vratio... Vratio se s onoga svijeta... Tri puta u 36 sati neprekidnih jezovitih patnji na pučini savladao je smrt. Sada je opet jedan od živih sa olujnih otoka.

6. SVETAC

Otok Svetac, kako ga naziva lokalno stanovništvo, ili Sveti Andrija, mali je otok trinaestak milja udaljen od Komiže. Nastanjen je bio brojnom porodicom Zanki. Oni su na njemu živjeli od ribolova, vinogradarstva i drva kojim otok obiluje. Na ovom otoku barke ribarske redovito su noćile na obali. Jedini porat na ovom otoku nalazi se na suhom – iza masivnog betonskog lukobrana, ali kada su fortunali juga, ni tu barke nisu sigurne pa ih treba vući daleko od obale da ih more ne odnese.

Ovaj otok s bogatim lovištima jastoga, bio je postaja na putu prema dalekoj i opasnoj Jabuci te otok spasa za one koji su u nevremenu bježali s Jabuke – usamljene vulkanske piramide usred mora. Ovaj otok bez prave uvala i sigurna zaklona nudio je ribarima izvjesnost spasa, mogućnost dohvata čvrsta kopna, a špilja Mancinovica, u njegovoj uvalici Zarūska, bila je stoljećima jedina kuća ribarima na ovom surovom i teško pristupačnom otoku.

Barba Ivan Vitaljić Gusla dobar dio života proveo je loveći zimi jastoge i kantere, a ljeti sardele oko otoka Sveca i Brusnika. Mnoge je dane i noći proveo

u špilji Mancinovici. Slušam s magnetofonske vrpce glas barba Ivanov snimljen jednoga ljetnoga dana pred njegovom kućom na žalu Kalafotovo 1993. godine.

6.1. Živôt na Švēcu

6.1.1. Lestićovi

Svetâc je bîl dôbar za jâstoge. Na njêmu su bile jastozêre u Zarûsku di su rîbori zîmi stôli. Zarûska je jedîno mōlo vâlica na Svêcu di se mōre navûc ili dôrzât brûd ù more kal je dûlnju vrîme. Jôs je i Pôvlov Bûk, âli tâmo se ne mōže navucivât, a nîti porînut kâl su jugâ. U Zarûsku se dô i jûgon navûc brûd.

Lestićovi su ùvik rîboli kucinôrima i vōrsima pòk su jimâli svojê jastozêre: jelnû u Zakozyòk, a drûgu u Lupêsku spîlu. Ovâ spîla je dôbila ìme jêr se je tōti bîl razbîl jedôn taljōnski brûd. I Lestićovi su pomògli jûdîma da se spōse. A tî brûd je bîl pûn senîce. Pòk su Lestićovi vazîmâli senîcu Taljōncu i meçâli u Lupêsku spîlu.

Svetâc je bîl nôjlagji skûj za rîbot jâstoge jêr je na njêmu bilo vodê, dôr za se grîjot zîmi kal su bila slâbo vrimenâ. Druzîna bi bila ùbrola dôr i za prodât i takôj za lozjê, a kâl je bilo potrîba, mōglo se je pûc u Lestîcovih pîtât hrônê. Lestîcovi su bili pûno dôbri svît. Bîli bi rîborima i ispèkli krûha, dôli njin vînâ, a njîma su rîbori uzâli dât dôbre rîbe i pûc njin kopât lozjê kal se nî mōglo rîbot, a i rîbori su njin iz Komîze donosîli ca njin je bilo potrîba i ca njin je kû iz Komîze slôl.

Kâl bi bîl dûsal brûd iz Komîze, ôlma bi se Lestîcovi iskûpili kolo brôda za vîdit je sù njin cō poslâli iz Komîze i ca jê nôvega u Komîzu i u svîtù. Onî su zîmi mâlo hòli u Komîzu. Tâd je bilo na Svêcu petnâste famîjih. Tî su jûdi pûno lavurâli: sôdîli lozjê, maskinâli, brôli darvâ za prodôvât, brôli lenjôm za komîske kalafôte za grôdit brôde, bîli rîbori na sardêle i imâli trî spurtênjace, a zîmi hòli na Jâbuku lovît jâstoge i kōntere i dôbru rîbu za hrônît se. Rîbu bi bîli posofîli, a jâstoge su nosîli u Komîzu za prodât.

Bîla je na skojû vèliko fêsta kal bi finîla jemâtva, a jôs vècô fêsta kâl bi iz Komîze dûsal brûd karcât vînd. Tâl su onî mōgli nôc i po cefîri vagûnâ vînâ.

6.1.2. Mancinovica

Na Svêcu se nî vazîmâlo jîdra za rîbot na jâstoge jer se je rîbolo ôkolo skôja pok nî bilo potrîba burdizât, nêgo se je vozîlo na veslâ. Âli kal su bila jôko jugâ ondâ je bilo têsco pasât Krîzic za dûc u Zarûsku. Bîlo je na cûdo suportât kōntra vèlikemu môru. Bîl bi sviçôr vîkôl: »Âla, nâsi, spesîje zatîcite, a tî na katînu vozi albânko. Âla otvorîli smo Vlökû. Atênto da nos ovî kûlap ne arazô! Prôvun nô nju!« Tâko se je znâlo vozît tîh kvârat mîje pò dvî i trî ùre. Dîgod nâpri, a dîgod karmûn nôse. I kâl bi dûsal u Zarûsku, ondâ bi se tukâlo navûc i tû is dèstrima is ôbe bōnde brôda âko bi tōti bilo drûgih rîborih kojî bi mōgli pomôc. Âko nî bilo drûgih rîborih, ondâ je is bôtun vajâlo u pûnuj brîvi dûc na krôj i fermât brûd. Ondâ bi se brûd istegnîlo na polûge vîsje i vajâlo je isposivât jâstoge ca bîs

bil ùjol. Jãstoge se je mećalo u jastozèru. Bìl bis òlma očìstìl rìbu za jìst i rìbu za jèsku posofìl. I pomãlo ùzbardo pul spìle Mancìnovice. Ù tu spìlu se je stòlo i spòlo, ù tu spìlu se je zìvìlo. Ù tu spìlu su znãle bit družìne ol dvi-trì òrti. Tòti je zìmi ogònj gorìl nùc i dòn. U spìlu se je spòlo na pojãce, a ìspol pojãcih se je deperòl cmìj da je mãnje ùmida. Kal bi covìk dùsal ìz mora mòkar, bìl bi se tòti prì ogonj osùsìl i ogrìjìol. Pùno je rìborih Mancìnovica zaklonìla i ogrìjìola kal bi dùsli u Zarùsku pri furtùnun. Jùdi bi se tòti bìli rekrejãli i ogrìjìoli. Tòti bi se bìli osùsìli i olmorìli. I svì su ol Mancìnovice lìpe ùspomene imãli jèr njìn je u tùj pustosì onã bìla kùca i postèja i stùl i komìn. U njùj se je pròvjãlo i kantãlo i na kòrte igràlo, brujète u lopìzu kùholo i dòbru rìbu pèklo.

6.2. Tìsil me je mìsec

U ljeto 1977. zapisao sam magnetofonom priču jednoga druga od gajete, komiškog težaka i ribara barba Dinka Božanića Pepeta iz Mole Bonde. Slušam ovaj davni zapis, glas već pokojnog barba Dinka, rođenog u Komiži 1912. godine, koji je u svojoj mladosti veslao u regati od Komiže do Palagruže. Barba Dinko ispričao mi je mnoge priče o svojim ribarskim doživljajima. Ova priča govori o dramatičnoj plovidbi gajetom falkušom od Brusnika do Sveca kada je iznenada zapuhala orkanska bura te je svičar donio odluku da se unatoč velikom riziku od potapanja pokušaju domoći otoka Sveca kako bi izbjegli da više dana budu zatočeni na pustom vulkanskom otočiću Brusniku bez vode. Barba Dinko pripovijeda:

6.2.1. Ê, ðico mojã, ví tu nè znote

Ê, ðico mojã, ví tu nè znote, ví ste mlòdi. Nè znote ví kãki je bìl zìvòt zìmskega rìbora. Prì na veslà, na jìdra, ma tũ je bìlo za ne vïrovot. A, ca ćũ ti, Jòsko, pròvjãt... bìlo je svèga, vajãlo je prizìvìt i vajãlo je hodìt pò moru i po lïpemu i po grùbemu.

Àli tẽ gajète su bìle òrmone, tũ je bìla matadùra, tũ si ìmol cò vïdit. Svè je bìlo na svùmu mìstu. Tũ se je avertìlo na svãku malènkust. Tũ su bìla zìmsko jìdra, zìmsko veslà. Veslà kako grède. Nì smìlo veslò pùknut.

6.2.2. Obo jìdrenju

Kal ne mòres jìdrit prema vïtru, ondã ìdes u bontrès, u bòndu. Kal je vïtar u kvartìr ol pròve. Tũ se je zovè jìdrit u bontrès. Ako ìmomo za pùc pul Svèca, sãl ako je màistrotarmuntòna ili vïtar jos vãnije, ondã jìdris ol burìne i do jìdor. Do jìdor hòce rèc da jìdris u vïtar dòkle ti ne pòcme flòk istresìvãt. Tũ se zovè jìdrit do jìdor. Perkè kal pòcme istresìvãt, vèj ne smìs hodìt na vïtar, nègo vajò popùstìt, vajò pripojãt neka napùni jìdra. Pripojãt hòce rèc kal ne grès vèc uz vïtar, nègo bokùn popùstis. Orcãt, jìdrit na òrcu – skòrso je i jìdris do jìdor pok te nagnìje kal je skòrso.

6.2.3. Parangalôda na Brusník

Řiboli smo na Brusník. Bili smo ucinili parangalôdu i pøk non je ostalo bit će trista ùdic jërbo dörzöl je kavicöl. Kakò je parangöl dörzöl, butali smo kolóc dà ćemo kolacât, àli éapöl kolóc, zadil kolóc i ostöl non kolóc. İšli na kavicöl – darzi mazor. Bilo je tû kolo Svih svëtih. Mısec je bil. Ökolo svëga Brusnikà nısmò kolacali, a na Plöcu ol Brusnikà darzi tvördo. Bùta kolóc – ni göre ni dôle. Tıra vāmo, tıra nāmo – nı māk. Ondā, āla, bùta jelnū stınu, dà će bārz udrıt u kolóc, onū stınu ol surgövönjo. Ucinili gāsu i svë. Dūsla stınā dōli – ni māk ni tāk!

Nı bilo drüge, vajālo je prisic, a vıdimo kavicöl ovāmo na levont, vıdimo sinjöl ĩspol mıseca. İšli na sinjöl – darzi mazor. Āla jıra-pāra, bùta sinjöl i pøk smo ĩšli pol Brusník. Slābi je kōnat ucinil sviçor. Dā smo ĩšli òlma pul doma, bili bismo arvāli do arjāvega vřımena.

6.2.4. Zapūhāla zastòko būra

İšli smo u Konölè. Zapūhla būra, zastòko būra. Dobòta nos je u Konölè razbilo. Būra silnò! Ca ćemo, kakò ćemo? Vajò púc pul Svëca. A spıze nımomo. Ako ostānemo na Brusník, umřıt ćemo od zëje. I odlučili se. İsal je sviçor vıdit is jös dvojcun tāmo na Zölò. Jō son ostöl u brodū sòm. Jō son imöl osavnāste gödisic. İšli onı vıdit do Zölà. Tāmo se zovë Kagarèla jelnā vëlko sika ði se je hòlo kalāt gāće. Kal je kúlma, mōre je svū obavizò. Dā će onı púc vıdit Kagarèlu, jërbo Kagarèla je sinjöl – kakò přiko njê tūcè mōre. Po tēmu se znò kòko je fūrca vıtra, jê vıtar po gregōjū òli po tarmuntōni. Āko je po gregōjū, ondā će se dát púc jer vëće je u bontrësu. Āko je po tarmuntōni, e ondā ol burıne vāda ĩdes i pitōnje je hobıs éapöl Svëtac.

6.2.5. I mı smo dvıgli jıdra

I kāl su se vrōtili, sviçor da se njēmu parı dà je po gregōjū i dà će se dát púc pul Svëca. I ĩšli. Nōjpri smo arborāli tōti u Mondanōvu. Tōti je jelnā spurtēnjaca vazımāla. Jös su bili palangūni. Palangūn je mısto polūge – stojı ùvik na mısto. Tū je zapicōno dà se ne mıce. Tu nı mōglo mōre olnıt. Tōti je ùvik jedōn vazımól kal su bile regāte. I arborāli i éapāli dvı rúke tarcalūnā. Vajò izbasāt jıdro ca se gıl vëće mōre. Bāsu jıdro neka mājje cinı grëva. Neka mājje vıtar ĩmo vigūra. Āko je göri svū jıdro, onda vıtar ĩmo vëće vigūra – vëće fūrce.

I mı smo dvıgli jıdra. »Avertıjte na Kalafõt!« govōri sviçor. Mı smo dvıgli jıdra, a jös smo mālo u redıtu ol vıtra. Ma, kal smo mı dūsli na otvōreno, kal se je gajëta zaletıla, tū je bil merökul.

6.2.6. Svāk je na svūj servıcij

Sōvra vënto i sōtovënto jëlnoko su muzūni bili pöl vodu. A svāk je na svūj servıcij. I dól je sviçor nōtu ovāku:

– Vı éete, Pëtre, na skōtu pomòc, a tı ces, Dōnko«, mēne je zvöl Dōnko, »tı ces, Dōnko, sekāt, a vı éete, bürba Āgo, u trāstan stōt na tröcu. – I tākó smo

pörtili. Sväku mälo je vajälo pripojövât. Vïtar je bil po gregōjù kakò je svičôr stimòl. I gremò dobrò. I sväku mälo kal ona vèlika bòta, znòs, cinì susûr huuuuuuuuu, pòk kal se onò pënje, pok vajò pripojât nekà ćapò drèto u karmù, nekà se prolìjè, jer äko te ćapò u bõndu, mðre te nařit. A käl si njun voltòl guzicu, ondä se prolìjè i omäkne i ondä òpet onùn rötun grès.

6.2.7. Sekõnje

Jelnùj bòti nìsù pripojäli, zakasnìli bokùn pripojât – ùlila je dèset barìlih mòra, a imäli smo trì kvintòlâ rìbe u brodù. Nì bilo cò tu sekât sèsulun, nêgo son jò despikòl jedòn barìlac – udrìl son lnèn barìlca obo pälac ol srìdè, despikòl barìlac i ondä u prìmù sekòj. A svè plìje rìba i parangòfi, svè, a jò u prìmù – tùmba prìko bõnde, tùmba, tùmba. Vèj se nì glèdolo rìbu, ni skarpínu, ni vròga, nego tùmba, tumba. Nìkur mi rèkal: »Navertìj na rìbu, nemùj tumbövât rìbu.« Tùmba, tùmba jò siromäh! Gajèta je na tèmù mòru izgledäla kako kòra ol orìha. A mìsec ños je tìsil, mìsec. One vèlike bòte, vèlike kùda ìzmeju dvì vèlike kùće. Nìsòn se sträsìl. Tìsil me je mìsec.

6.2.8. Düsli smo is bõtun na zòlò

Täko smo düsli u Pomezjìvac. Iz Pomezjìvca u Zarùsku. Käl smo düsli na onù bõndu Svèca, tòti je jedòn dubòki dolâc, kakò nos je tòti ćapòl jedòn rèful büre, dobòta nos je izvòrnìlo. Säl je vèliko sçiga u Zarùsku. I is sçigun unùtra pùl tèga mòlega zolìca. Düsli smo is bõtun na zòlò i jò iskòc na kròj – azvèlto ucìn rejõndu òkolo jelnê sìke. Tu hòće rèc da dvò putä vajò opäsot sìku, tù kakò removìt. Jërbo kal brùd ìde nòse da mòres agvantât, da ga fermòs. Äko je jedòn pùt, ondä iskurìjè konòp.

I täko smo se navükli i rekuperäli tòte. Is sçigun smo ìsli unùtra i jò ucìnìl rejõndu, a käl je mòre osèklo, ondä smo ostäli nã suho. Pri nêgo se bòta povüce vajò ucìnìt rejõndu i agvantât. Nòs je tumbäla sçiga na zòlò a bèz pòlug. Polùge su gòre vùsje. Säl smo urdìli paròng i bùta polùgu gajèti ù zube i äla tìra. Tòti je bil jedòn paròng. Mi nìsmò imäli parònga. Tòti je redìta ol vïtra, sòmo ca je vèliko sçiga.

6.2.9. U Zarùsku smo se rekuperäli

Pòk smo se tòti u Zarùsku rekuperäli i rasvanìlo non se je tamân käl smo se mì navükli. Pòk smo u rasvanüce uzègli ogònj i butäli pèc rìbu. Bìlo je kònterih. Lestìćovi su non dòli bronzìn, perünè, krùha, ùlja – svè su non dòli, siromäsi. Pòk smo tòti dvo-trì lnì ucìnìli. Pèna cetvòrti dòn smo dòma düsli. Bìli smo posofìli nìsto rìbe, äli tù je svè ìslo kakomudrògo. Imòl son osavnäste gòdisé. Tù je bìlo tridesète.

6.3. Bolesnîk u brodù

A sâl ću ti kôzât jôs jelnu kakò smo bìli privâriili taljônsku kôću.

Tâko jedôn dôn jïdrimo, a bìli smo dvôdeset mîj ìspol Svêca po rêguli. Kakò je jûgo tâko darzî Svêtâc kâpić i po kâpiću znômð ði je Svêtâc jer Svêtâc se ne vîdi. A mî govôrimo ðâ je bilo vîdit kojû taljônsku kôću ðâ bi nos potêgla. Ma ni jelnê.

E, nîku dôba vîdimo mî jelnû kôću vâmo vêće per tarmuntônu. – Nûste – govôri burba Andrija Pâcetov – kojû rôtu ìmo?

– Per ôstro! – Sal mî njûj strizemð pût. E, blizje, blizje i sòmo blizje i pòceli smo njun omatôvât. Burba Andrija je znôl taljônski. Dâ njun je bìlo rêć da jîmomo covîka bolêsnega na brodù, ðâ bi nos potêgla magôr do pol Svêtâc. I âla Mikùli na skâf prôstroli pojâcu i bûta ga lêć i pokrîj ga i sviçôr će rêć kôći da ìmomo bolêsnega covîka ðâ bi nos potêgla do pol Svêtâc.

Kakò smo mî omatôvâli, ûn je nôn olgovorîl. Bûrba Andrija vîce, âli nî se çulo. Ûn je ôdaje i mî smo omâkli. Naprâvi bûrd. Jîra, vólta se i pòdo nje. Rîbo Taljônâc, njêmu je kôća ù more. Âla, dujði pòdo nje. I govôri mu burba Andrija da ìmomo bolêsnega covîka da hobî nos potêgal do pol Svêtâc. Da hòće, da će dvînut kôću, i ðâ će nos potêgnît. A bìl je jedôn môli vanjò na brodù tâmo u njih, pok je svê glêdol priko bônde onêga »bolêsnega«. Jô son bìl Mikùli vlôse raskotrûsîl nekâ tu cinî parasênciju.

I tâko nos je kôća potêgla u remûrc svê do Svêca.

7. JABUKA

Jabuka, dalmatinska ultima Thule, još je čudelnija jer kvari magnetskom snagom plovidbene kompase i ljudske mozgove, a pri vjetru se na njoj ne iskrcava, nego treba bježati prema Italiji ili do Šibenika. Dakle, slava maloj Jabuci!
(Tin Ujević, putopis *Teutin dvor*, 28. 8. 1930.)

Daleko od morskih putova, tridesetak milja zapadno od otoka Visa, diže se iz dubine i strši stotinjak metara nad morem crna piramida od vulkanskog eruptiva – otok Jabuka. U vremenu vesla i jedra samo najsmjeliji ribari, kojima je narav podarila strast kušanja granice ljudskih mogućnosti, kušali su zimski okus ove crne vulkanske Jabuke. A jedini koji su u to vrijeme stalno dolazili ovom otoku, izlažući se svjesno velikom riziku stradanja, bili su komiški ribari.

Kakva je ta Jabuka najbolje kazuje podatak da se ni brodolomci u potopljenoj ribarskoj barci nošenoj pučinom olujnim valovima nisu ni pokušali na ovom otoku spasiti kada ih je sila vjetra i mora njemu približila.

Ne, Jabuka nije otok. Jabuka ne prima brodolomce. Jabuka nema uvale. Jabuka ne zaklanja barku ni od kojeg vjetra. Jabuka svojim dubokim podmorjem otežava sidrenje. Jabuka ne dopušta niti da se za njene glatke stijene, koje more ne

grize nego brusi, veže barbita. Ipak na tom crnom kamenu nasred mora zabilježio sam dvadesetak toponima. Ta imena jedini su znaci ljudskog boravka na ovom krajnjem otočkom rubu istočnog Jadrana. Bilježim u notes: Vèli bûk, Mõli bûk, Bočić, Puntîn od levõnta, Puntîn ol pulënta, Spîla, Savurnõl, Betlêm itd. Dakle i Betlehem na maloj Jabuci, ali jedini zaklon koji može pružiti to udubljenje polukružnog svoda u samom podnožju Jabuke što ga zapljuskuje more, jest zaštićta od kamenja koje često pada niz strme litice te su duž sedam stotina metara dugu obalu svugdje vidljivi znaci rušenja odvaljenog kamenja kao opomena radoznanom penjaču.

Moj vodič kroz vrijeme komiškog ribarstva opet mi se javlja s onoga svijeta. Vrti se u kutiji vrpca sjećanja. Oživljuje pričom jedna mladost vezana kadenom za kolumbu gajete falkuše. »Dobra večer, svîcoru!« pozdravljam glas barba Ivana Vitaljića Gusle. Među mrtvim stvarima mrtvog svijeta živ je samo glas:

7.1. Zîmski řibor ol Jābuke

7.1.1. Kakõ dūc na Jābuku

Jābuka je za řibora bila tēzjo ol svîh drūgih skõjih. Tū je õpasni skūj. Tāmo nisū hodili svî řibori. Sõmo su hõli onī koji se nisū strāsili, spõsobni mornõři i dõbri řibori.

I tū je bilo pūno nāpeto.

Kāl bis bîl pôrtil iz Svēca prema Jābuki, kāl bi bîlo dûlnju vrîme, nisī je vîdil. Bîla je u kaligu. Jidril si uz maistrõl. Kāl si bonācun hodil prēm njûj, isto si je tēsko mõgal vîdit. I kal bis bîl đigod dūsāl blizu njē, nisī je vîdil, a po ũrima si vajõl bît nõ nju. Ondā bis bîl fermõl i izracunõl kõko si mîj mõgal izvozît u tē tri-ceřiri ũre. Ondā bis bîl po sūncu, jērbo alerõjih nī bîlo, mîril si sūnce na pārste da bis znõl kõko je ũrih. U sridalnē si znõl po osõju ol jõrbula kojõ je ũra. Jõrbul ti je bîl alerūj u sridalnē, a pulënt ti je bîl drūgi alerūj põpulne. Mîril si prema pulentu na pārste kõko je sūnce visokõ.

I sāl ako si bîl mîju-dvî ol Jābuke, mîju na õstar ili mîju na tarmuntõnu, ondā bis bîl fermõl. Đigod jõ znõn dūc do sõme njē, na kilõmetar, i nē vîdit je. Āli kal bi te bîli kālebi ćūtîli, ondā bi bîli kālebi skrîcoli, bîli bi se krîvîli tākõ da bis po glõsū ol kālebi dūsāl na Jābuku i pēna je ondā vîdit. Āli ako je bîlo mõrtvega mõra, bîl bis fermõl za ćūt kūlape mõra, di mõre ohlepjē obo krõj. I ondā ĩdes za õhlepon mõra i dūjdes na Jābuku. U prîmālice kal kālebi imāju mlõde, bîli bi doletili iz Jābuke ũ susret řiborima i ondā bis njîn bîl hîtîl kojū řibu, a onī bi is řibun ũ kjun letili pul Jābuke za đāt mlõdima u gnjzdd. Po njihovuj rõti znõl si đī je Jābuka kojõ je bîla u kaligu.

7.1.2. Piramīda nāsrid kūlfa

Sal zamisli, svîcoru, kākī je tū bîl zivõt na tēmu otvõrenemu mõru di ne vîdis krāja, di nista ne vîdis, mõli skūj bez pūrta, piramīda nāsrid kūlfa. Svēga se nā dvo mīsta mõres iskarcāt ĩ tu vajõ bît mlõd i jõk āko ćes nõ nju spõsît zivõt.

Ispomnjen se parvî pût kal son dūsāl nō nju. Armizāli smo se. I jedōn bočić je ol sirōka. Čapāli smo čime, a ne mōre se nīnder nō nju navāré barbīta na krōj jer su stīne liše. Sōmo na jelnō mīsto se mōže navāré vèliko gāsa òl tri mētra. Āli ni tū nī sigūro, ì tu ispuzijè. Vajō zabōst pañice. Kal dūjedes na Jābuku, tukō vīdit jesu pōli. Jer pōle pñiko zīmē furtūna unīsti. Bīl bis vāzel pōle ol cesmīne i bīl bis ih zaostřil i nabīl ù skripe. Ūvik si deperōl ù brud macavarīju za nabīt fōlke i ondā bis tē pōle macavarījun nabīl ù skripe. Nīnder nī prēze ol stīnē. Tū je diabāz kojèga mōre ne nagrīzo, nēgo ga sōmo svitlōjè – cinī ga līsīn.

Kāl son parvî pût dūsāl na Jābuku, glèdon je jō kākō je. Nōjpri son glèdol te nježine stīne kojè su grīzove gōre ol sūnca i slōpa. Cinī ti se da tē stīne svāki cās mōgu pāst i dà će te nakargāt. Ondā son glèdol kakō je dōle ùz more lisā. Nīmos se dī rūkūn čapāt. Svè se puzī. Mīslin se dī son dūsāl. Ucinīlo mi se je, onāko mlōdemu, kakō da son dūsāl u kazniōnu. Kal son vīdil četīri krīzā piturōno nā stīne katrāmon sa imenīma jūdīh kojī su tōti pogīnuli, najezīl son se. A prōvjōl mi je stōri Pēre Lestīčov da su tōti pogīnuli Zīrjoni.

7.1.3. Rībonje jāstogih na Jābuku

I tōti si se mālo zalozīl i pōcel si òlma naperīvāt vōrse ol jāstogih. A pri nēgo si pōcel naperīvāt vōrse, butōl si dvī vōrse ol zīce na kōntere za jèsku. Iz vèlega skōja, iz Svēca, dōnil si jèsku za dvī pripostōde da mōres òlma lavurāt. Tū bi se bīlo azvèlto otè vōrse napèřilo na trī scōpā. Urèdīlo bi se vōrsnjoke, òrmolo, vèzālo stīnu i putōre i kāl bi se urèdīlo četīri-pēt sinjōlih na brodū, ondā bi se čīmu hītilo ù more. Ūvik se dorzāla barbīta ù more da nī potřiba hodīt na krōj namečāt nēgo je sōmo čapōs kjūkun nā brud i tāko se tūn barbītun vèzes.

Ondā bis butōl parvū grūpu – dvōdeset vōrsih, pok drūgu grūpu. Parvī dōn bis stāvīl pedesēt-sezdesēt vōrsih. Ondā kal bi se bīlo zaskūrīlo, bīl bis īsal vōrse ol kōnterih dvīgnut. A ù tu vrīme bīlo je bogāto. Bīl bis ùjol dvōdeset-trīdeset kilīh kōnterih, a đīgod i pedesēt. I sāl kal si tē vōrse dvīgal, bīl bis īsal pol krōj. Ondā bis tōti armizōl pñiko Vèlega būka. Dvō brōda se mōgu armizāt pñiko Vèlega būka. A kal su līpo vrīmenā, u Vèli būk se armizāju i četīri brōda – dvō ì dvō vèzona jedōn uz drūgega. U Vèli būk je spīla.

Kal si dvīgal vōrse ol kōnterih, ondā vecēros i ìdes lèc, a jedōn stojī vāvik na strōzu da te vrīme ne iznenōdī.

Rībolo se je sa dvostīpet sinjōlih po četīri vōrse. Sa stū i pñiko stū vōrsih se je rībolo. I sāl, ca sè je dogōdjālo: Bīl bi se svičōr parvī dvīgal ù zoru i bīl bi na fogūn ucinīl cāj. Ondā se svičōr jōvjo: »Āla, nāsī, močā!« Svāk òlma skōce. Nī bīlo otezōnjo. Ondā bis tū pōpil bokūn cāja i òlma vajō pocēt dvīzot òrti.

Ucinīl bis parvū kalōdu. A mečālo se je vōrse na osandesēt dō stu metrīh dubīnē na valjēnega jāstoga. Po lnevū se je bōje lovīlo nēgo po noči. Bīl bis parvū pripostōdu ucinīl pok bis dūsāl pol krōj. Ūjol bis dēsēt-petnāste i do dvōdeset jāstogih. Na Jābuku je bīl jāstog u prōsjeku ol kilā. I kāl si tū dōnil pol krōj, ondā si tū pripakōl i stāvīl u jedōn kasūn ili kōfu. Pñi su bīle kōfe ol prūco. U kōfu bi stālo ol trīdeset ì pet do trīdeset ì osan kilīh. Na Jābuku nī se stīvōvālo jāstoga

kako na drūge skōje. Zātu se je i hođilo pol krōj. Nōko si dūsalo pol krōj, jedōn bi bīl kūhol brujēt, a tū bi se permomēnte po rīborsku iskūholo, a vi drūgi bi jāstoge pripakāli da se istrēsū. Jer jāstog ca se nazēre jēske tu vajō ishītīt, a kakō je u kasūn u trōvū istīsnut, tū ne mōže. Ako si mu pūno sīju priklopīl, otā sporkīca bi mu bīla zapacāla i tī jāstog bi bīl krepōl. Ondā ga je tukālo izvādit vōnka iz kasūnā i molāt ga po pajūlima nekā se isklāpje, nekā ishīti iz sēbe. Būta ga u kasūn, vēzī pōkriv i konōp kojī je ūvik stōl pīko Vēlega bōka. Na tēmu su se vezivāli kasūni za jāstoge.

Kāl se je izīlo, ōlma je vajālo pūc vōnka na sinjōlē. I ōpet bis bīl ucinīl drūgu kalōdu. Nī bīlo sinjōlih īspod sezdesēt mētrīh. I tū se je potēzālo, kal je bīla bonāca ondā bi svī potēzāli. Bīlo bi se navēzlo na kurēt i suspendīlo sinjōl i ondā bi se svāk čapōl potēzāt. Tū su vōrse hođile ūzbardo kūda na lētrik.

Ondā bi se bīlo ucinīlo po obīdu drūgu kalōdu. Dīgod bi se bīlo dūslo pōl skuj ūru pīrī noći, a dīgod bi te čapāla dobōta nūc.

Po dōnū bi bīlo ostālo pūl jēske. Po lnevū su jēsku jīle rībe arapīne – rībe ol kāmena: marīne, ūgori, kōnteri. Tū je hođilo u lopīzu īli za jēsku. Ako je bīl vēlīki ūgor ili marīna, ondā bi se tū posolīlo u barīlu. Uzālo se je tabīnju ūjōt. Ondā bis tabīnju rasplōtīl i posolīl. U brodū su ūvik bīla tri-četīri barīla za posolīt rību kojā zavancō.

Sāl parvī dōn kal si jimōl trīdeset do pedesēt kilīh jāstoguv tu nī bīla vēliko stvōr pripakāt, āli kal je bīlo vēče ol kvintōlā, a dīgod se je nā don ūjolo i po osandesēt kilīh, nī tu lakō bīlo pripakāt.

7.1.4. Počinak rībora na Jābuku

Dūsalo si pōl skuj u sutūn. I vēzōl si se za krōj. Rūke su ti pāle. Trūdan. Rūke te prasē, gorē od onīh konōpih. Pecū te rūke kūda da si kopīvu brōl. Ol veslā i ol konōpih. I sāl kal si dūsalo pol krōj, bīl bi ti zivōt pōl kako šika. I sāl ca jē tukālo? Nōjpri vajō pripakāt jāstoge ca si ūjol. Njīh pripakāt i butāt kōfu ū more. Ondā vajō īz mora izvādit jāstoge ōl pīrī, ōpet njīh pripakāt i butāt čistū trōvū. Dōkle si tū pripakōvōl, drūgi je iskūhol ili lēsō ili brujēt, a jedōn je isīkal jēsku i posolīl. Kal tī lavūr finī, uzēgal bis ferōl i ondā biste vecēroli. Zivōt bi pōl. Dōkle je bīlo frīškega krūha, jīl bis frīski krūh, a bīlo je u brodū baskōta i pōlil bis jūhūn ol brujēta otī baskōt i najīl se rībe. Tū te je dōrzālo. Jōs si jīl a ōci su se zatvōrāle, kultrīne su pādole.

U brodū se je deperālo fogūn ili u kasētu malo savūre za lozīt ōgonj. Na krōj bi se bīlo iskarčālo fōlke āko je dūlnju vrīme. Tōti bi se u Bokū iskarčālo fōlke nekā je lāgje lavurāt. Vāko kordūr je dī se mōre iskarčāt. I kāl bis izīl, dīgod bis bīl na mīsto zāspol. Kōgod bi se uspīl umotāt u kapōt ili bijāc, a kōgod nē. Dīgod bi se bīlo cāgod prōvjālo, mālo je tōti bīlo provjōnjo. Tōti bi se bīlo zāspolo.

7.1.5. Ūgor kako zveljarīn

Večinūn je svičōr bīl na strōžu. Svākoga bi bīlo obolovīlo po vecēri. A svičōr kako nī imōl vīre, jērbo su jūdi trūdni, ūn bi bīl sēl na karmū, na skāf, ondā bi

ùn bìl stòl na stròzu do pulnòća. Tù je svićòr cinìl stròzu jer priko nòći mòre voltât vitar. Kal su bìla sigùro dùlnjo vrimenâ: ùjutro tarmuntanèla, a pòpulne maistròfi, ondâ bi se isto cinìlo stròzu, àli sa mánje brìge. A kâl je bìla bonâca, vrìme varijâbilu, ondâ je bìlo nâpeto da te ne bìl pròmìna vrìmena nòsla na spònju. Priko nòći mòze i nevèra i bùra mòre zapùhât. I tâko bi družìna trùdna zâspola, a svićòr bi olvârgal tùnju pòl brud i bìl bi lovìl da ne zaspì ol trùdâ. Tùnja mu je bìla vèzona zâ ruku i àko bi se dogođìlo da zaklìmo bìlâ bi ga svaku mào rìba probùđìla. Namìsto zveljarìna buđìli su ga ùgori i pensìr.

Jo znòn i jacòm iskarçât na kròj. Bìlo bi se iskarçalo jìdro i jòrbul. Nìkal se nì jìdro odrisìvâlo, nègo onâko jìdro i jòrbul omatòni pòk bi ga se bìlo stâvìlo na kròj, na otì kordùr. Àli tù sòmo kal su bìla dùlnjo vrimenâ.

7.1.6. Spònje is otvòrenun pistùlun

Ùjutro bi svićòr iskùhol çâj i jòvìl se družìni: »Àla, nâsi, moçà!« Àli sal ùjutro je vròg: onè rùke su priko nòći rastèkle. Ca sè je dogođjâlo – ùjutro ne bìs mògal pistùlu olbotunât za popìsat se. Nègo bis bìl, vùruj mi, vùruj mi, Jòsko, jo znòn nè moç ùjutro pistùlu otvorìt. Pok bis bìl vècer, dòkle si imòl lòti u pârstima, bìl bis vècer otvorìl pistùlu nekâ se ùjutro mòres popisât. I sâl kal bis se bìl ùjutro dvìgal, ondâ bis se ìsal popisât priko bònde i u tèplu pisòtu bis bìl ismocìl rùke nekâ ti rùke omekçâju, nekâ ti se pârsti pùste. Kal bis ùjutro bìl dvìzol parvò dvò sinjòlâ, dòkle bis bìl dvìgal, tù si se uzimòl ca sù rùke prasçìle.

Bìli bi ti jâstozi izrànilì rùke. Jâstoga nòjpri vajò çapât iz vòrse. Ondâ ga tukò impakât, ondâ kâl si ga inpakòl, trì putâ ga vajò pripakât. Danâs si ga ùjol – pripakòs ga, sùtradon i pùkosutradon.

Àko si trì lnì na skoju, trì putâ ih pripakòjès, ìste jâstoge. Tu hòće rèç da tí isti jâstog dùjde trì-çetìri pùtâ ù ruke. A jâstog je hrâpov. Ùn ruvinò rùke. Tâko ga pùstis po pajùlima da ishìti sporkìcu iz sèbe i ondâ ga pripakòs. I tí pojùli su mòkri. Ùvik su mòkri. A pojâce su bìle ùvik u katìnu. Bìl bis ih pokrìl tèndun, àli su ìsto ùvik bìle mòkre. Kâl se je pripostòvâlo furtùnima, tù je mocìlo. Nì bìlo pitònje kòko je futùna, nègo kòko se mòre agvantât. Jèr kal si dùsal vònka, vajò ujòt, vajò donìt dòma çâgod, vajò pripostòvât. Bìlo bi se ùjolo kvintòl-dvò, a ðìgod i trì kvintòlâ. Rìlko se je stòlo vèçe ol çetìri lnì.

7.1.7. Vajâlo je ucìnìt savùru

I tâko ti je tù hòlo iz dòna ù don. Jùdi su se veselìli, imâli su kurâja jèrbo je bìlo interèsa. Sòmo je bìlo pitònje lìpih vrimèn. Àli kal je bìlo jùgo, ondâ je bìl vròg. Bìl je vròg vrazjì. A jòs je gòro bìla bùra. Jèr ako bi bìlo zapùhâlo jùgo, ondâ se nì çekalo na Jâbuku. Nègo bis bìl isòl jìdra ìspol skòja, bìl bis ukarcòl stìnjok iz Jâbuke, savùru bis bìl ucìnìl, savùru nekâ je brùd jaçji. Ìli si imòl savùru ù brud. Ùvik si imòl çâgod savùre ù brud. Pròpju savùre pò tri-çetìri kvintòlâ stìnjok. U vrìçe i u kasùnè. Kakò je kâl trèfilo. A bròdi su bìli ofalkòni. Nekâ su bròdi jaçji, neka mòru bòje burinât.

7.1.8. Vajālo je vōdu pridobīvāt

Ondā bis bīl īsōl jīdra i bīl bis kacōl skōte i tāko bis burinōl dōkle si gūl ol burīne hodīl pūdi nūtra. Āli kal bi bīli vītri u sirokolevōnt, ondā bis bīl vēcē pōl īspol Svēca nēgo ca je ol Jābuke do Svēca. I ondā vej nī cō, vej ne mōres. Ne morē se burināt, ne mōre se agvantāt. Ondā bi se jīdra majinālo. Nā dvi rūke se je sekālo. Tū ca je slōp mēcol priko brōda. Nā dvi rūke se je sekālo. Jo znōn nā dvi rūke i nē moć pridobīvāt, nēgo iz temuna pitāt svičōr: »A mōzete, nāsi, vōdu pridobīvāt?« Nī mōgal dāt u jīdra.

7.1.9. Pojadūra pul Dalmōcije

I sāl bi se bīlo jīdrilo i grē blīzje nōci i sāl: »Ca cēmo, nāsi, đī cemo se po kūlfū tūc is furtūnun?« Ondā bi se bīlo majinālo jīdro i čapālo rūku tarcalūnā i bīlo bi se pojālo ū pul karmē pul Dalmōcije. Većinūn bis bīl dūsāl po noći unūtra. Tāmo su skōji, nē znos đī si. Īli si deperōl kōrte. Būsula je bīla, būsule su ūvik Komīzoni deperāli. Āli nīsī imōl kōrte grāfike. Nīsī znōl đī si dūsāl. I bīl bis dūsāl pol krōj. Bīlo je pojadūrih prefin i u Zīrje. Đīgod u Rogōznicu, Pīrmosten, Pōrto Sēsulu. Osīcenicu. Tōti bi se bīlo īslo portizāt. I sāl tōti bi se u pōrat bīl armizōl i bīl bi se olmorīl. Bīl bis iskūhol. Bīlo bi rībe. Bīl bi se promīnīl. Imōl bi prōminu pol prōvu ūvik. Bīl bi se urēdīl.

I sūtradon, kal se rasvāne, ako je bīlo jūgo i āko se dō jīdrit, ondā se je burdizālo pul Vīsā. A znōs kōko je tū dalekō, a znōs ca hōće rēc burdizāt uz vītar. Burdizālo se je po cīli dōn i bīla je vēliko stvōr kāl bis tē nōci, āko si ūjutro pōrtīl, āko bis dūsāl tē nōci u Komīzu.

Bīli su vēliki, dōbri brōdi. Āli đīgod je tukālo burdizāt i dvō lnī za dūc u Komīzu. Sal zamīslī kākī je tū bīl živōt. Jo znōn dvō pūtā u Rogōznicu prodāt jāstoge. Tāmo je bīl targōvac kojī kupūje jāstoge. Targōvac bi bīl plōtīl cinīje nēgo u Komīzu. A do Komīze, dokle donesēs, bīlo bi ti krepālo đīgod i dvōdeset nā stu. A tū se je rībolo zīmi: sīcanj, vēla, mārāc i avrīl. Trī nōjgoro mīseca se je hōlo na Jābuku. Vej pōsli, kal bi dūsāl avrīl, ondā je bīlo drugācije, ondā se je mōglo drugācije agvantāt.

7.1.10. Konsērba

Āli nī bīlo lakō donīt jāstoge zīve kal otōpli. Ōbīcno su pō dvo brōda bīla u konsērbu. I kāl bi se bīlo iskūpilo dvō, dvō ī pul kvintōlā jāstoguv, ondā bi jedōn brūd pōrtīl pul Komīze, a drūgi bi ostōl ucinīt jōs jednū kalōdu sa sinjōfima ol ōba brōda. Tāko se ne bī bīlo pūno izgubīlo. Ovī brūd ca bi bīl īsal u Komīzu, bīl bi se ōpet vrōtīl i dōnil frīskega krūha, vodē i svē ca je potrība.

Jo znōn iz Sijaboda na Svēcu dūc na Knjēzerot u ūru ī pul po alerōju. Tī brōdi su vozīli is dōbrin vītron do ōsan mīj na ūru. Tī su brōdi letīli. Temūn je cinīl trrrrr. Bīli su brōdi stilōni, i bīla su jīdra alavīja, i bīli su dōbri mornōrī.

7.1.11. Musice

Kal je bil mrôk, ondã se je ribolo po lnevù, a kal je bil mìsec, ondã bi se sòmo jelnù kalòdu ucinìlo po lnevù, a jelnù po noći. Noćnê su kalòde bile pùno bòje. Kal je mrôk, jãstog se po noći ne krêce i musice svù jësku u vørse izidù. Tê musice su kako bûhe, kako zãrno ol senice. Zivê u vëcoj dubinì. Kal si stãvil parangòl, ði ti je pãlo u dubokò, kal je mrôk, i kãl je stòlo tofiko vrìmena – musice izidù ribu. Jòs je riba zivã, a svù je ogùle. Jò znòn u kùlaf ostãt parangòl priko noći, pok voľna ol osandesët kilih i njù izê otê musice.

Í, ca govòrimo, tê musice izê svù jësku. Úra nðíci, a vørse već ne ribaju. Nestãne jëske i jãstog se vëj ne mòre ujòt. A kal je mìsec, po cílu núc je jëska, jër kal je mìsec, ondã musica ne ðiluje. Ondã jëska ostãje. A niti po lnevù ne ðiluje musica. Zãtu se je po lnevù na Jãbuku pùno ribolo, a i zãtu ca vajò iskorìstit vrìme.

7.1.12. Vile iz Velèbita zaljù garífule na Jãbuku

Mògal si zìmi na Jãbuku u mìsec dòn púc i dò tri pütã, a mògal si i cíli mìsec nè puć ako nì vrìme. Nêgo si cêkol na Svëcu i glèdol ìza sìke, ìza Tòtca kãl ée ðùlnju vrìme za púc pudi vònka. Avertíl si na vrìme jê potêze u levònt, jê potêze u òstar. Svićòr je sòmo prãtil òbloke za znãt kakù ée vrìme, za znãt kãl ée púc pul Jãbuke.

Stòri su jùdi govorìli: »Lùd je ku dò cêr za zìmskega rìbora.« Pok tê pjuvadùre, ta jìdrenjo, sekònje, te mùke, pensìrì...

Bila je legènda o Jãbuki. Stòri su pùno vïrovali u vile. Stòri su uzãli rëc:

– Pùjte, ðico, na kròj iskùpíte smãrske za kùhot, ali nemùjte se penjãt na vòrh jer gòri je garífulih. Tu vile gojê i sòde. U primãlice dohòde vile iz Velèbita kupãt se na Jãbuku i tù onê zaljù i gojê otê garífule. Tù se ne smì brãt jer toľici kojì su garífule bròli provãli su furtùne. Æli mlòdi su ìsto u sakrèt, kako stòri ne znãju, uzãli ubrãt garífule za ðãt kortejòntima. Æko bi ih bilo çapãlo slãbu vrìme, ondã bi svićòr rëkal: »Ovò je svê do garífulih, bìt ée kògod ùbrol garífulih!«

Govorìli su, ðòkle je bilo garífulih: »Đico, ne bërte garífule na Jãbuku – ðòkle je garífulih bìt ée i rìbasćine. Æko nestãne garífulih pròpast ée i rìbasćina komìsko.

7.1.13. Pitêr ùsrid mòra

A u primãlice Jãbuka je punã vijùle. Nò nju je na mijòrê kãlebih i onì gnjojê otì skùj. A i ðivjê ðiteline ìmo nò nju. Svã je bújna u primãlice. Tì còrni skùj u primãlice je kako jedòn vèliki pitêr ùsrid mòra.

7.1.14. GRÒMI NA JãBUKU

A kal garmì, kal su nevêre, tu covìk ne mòre vïrovot. Jedonpüt son sa sìnnon dozìvil nevêru na Jãbuku. Bil je ðrùgi dòn da smo na Jãbuku. Jimãli smo bìt ée

sedandesēt kilih jástoguv. Jo govðrin sínu: »Močà pul velèga skòja pok cémo tãmo počinut kako jùdi.« »Ma môla čà, stóri, ne badôj, motûr je.« I tãko me ûn nîkako privoltól. Ôn je lègal i zãspol je, a jô son cîlu núc stól na strôzu. I kâl je bìlo bôrzo jùtro, jelnû úru prî lneva, pòcelo je garmît, lampât, dazjît. I jô son mu se jôvîl: »Jôsko, dvîni se, síne, nakargât će nos stîne.« Udrîl je grûm u Jábuku. Jô son se svî strésal. I môla. Nî bìlo kâl iskûpit jástoge. Môla cîmu i opûti motûr i pûj vônka. Tóti kolo njê smo stóli. Bîla je bonãca, kûda će juzîn pocêt, a mî smo tóti stóli na pulênt ol njê.

Kâl se je rasvanîlo, kakò je grûm udrîl û nju svî su ujedônput kãlebi iz nje obletîli i dvîgli se gôri visokò, raskrîkãli se kãlebi, a sîn mi je bìl na skãfu i ujedônput se hitil dûltarbhon na skãf. Ucinîlo mu se je da Jábuka pãdo na nôs. Bîli smo largôni ol njê sezdesêt-sedandesêt metrîh. Tû je strahotâ. Jábuka je punâ gvðzjo i onâ lakò potègne lômp. Tû je kako kalamîta, punâ gvðzjo, punâ magnêta.

7.1.15. Môla ol krãja i pul Svêca

I ondã smo îsli pripostôvât. Svê po dazjû smo pripostãli, a svû vrîme je garmîlo. Kâl smo pripostãli, dûsli smo pol skûj, a pocêlo je lîpe marête ol jûga. Nîz Jábuku vodã tóci jer nî zemjê da je more upît. I čãpa cîmu ol konopã na kojî su vèzoni kasunî ol jástogh i òlma tîra pul vônka da nos stîne ne ubiju. Dvîgli smo dvò kasunîča jástoguv û brud i dà cémo svârc cîmu iz krãja đî je navârzeno, ênti bôga, tòcno nãsri srîdê đî su bìli jãstozi, pãla je jelnâ stîná bit će dvòdeset kilih. Môla ol krãja i pul Svêca.

7.2. Pãce u spîlu na Jábuku

7.2.1. Po konopû u spîlu

Ândre Pãce Kùljis dozîvîl je na Jábuku ca jos nîkur nî dozîvîl na tẽmu skoju. Is njîn je bìl Fròne Lûskin, Cûra. Tû su bìla dvò covîka nôjjãcijo. Imòl je nôjjãcijo družînu u Komîzu.

I ca njîn se je dogoðilo – zapûhãla bùra zastòko. I sâl kakò će, ca čê, ne mòru se pûstît ol Jábuke. Svê su sòmi ðimi òkolo Jábuke. Jábuka svã u ðîmu.

I pãla je òdluka: »Đico, ne mòremo se ispòšît, ne ostãje drûgu nègo vajò ìz broda svê iskarçât – vòdu, baskòt, jòrbul, jîdra, veslà, pajûl. Svê ca je pòkretno svê vajò butât na kròj i vajò brûd armizât. Vajò iskûpit svê debêle konopè i armizât brûd.« Tóti je vèliko dubinã. Na ðeset mètrîh ol krãja òlma je sezdesêt-sedandesêt mètrîh dubinê. Tû je dubòku mòre, osòbito vãmo ol jûga.

I tãko su ucinîli. Ôlma su stòrega barba Andriju iskarçãli na kròj i popenjòli se gôri u spîlu. Vèzãli gôri konop i tãko su barba Andriju dvîgli gôri konopèn u spîlu da ne bì pól. Kâl su ga dvîgli, pól je u nèsvist. Ondã su ga vînèn pomãzoli i tãko ga vròtîli u zivòt. Tû je na stòrega sviçòrã ðilovolò. Tratãlo se je izgubît brûd, izgubît svèkoliko. Ún je vèće mîslil obo bròdu nègo obo zivotû.

I sâl, kâl su ga konopèn dvîgli gôri, sâl su tóti u spîlu, a dvojjca su îsli û brud i surgãli kako su gûl mògli ðãje ol krãja i čãpãli dvò ðûplo arganèla, iskoçili û

more i vezāli brūd za krōj. Srića ì bog da je bila čima za krōj vëzona pok su se mōgli po tēmu konopū dvīnut. Da nī bilo konopā ne bi se bilo moguće dvīnut. A tū je bīl finimēnat vële. Zimā.

7.2.2. Dōni i nōci u spīlu

Pòk su se dvīgli i butāli se u spīlu. Ōlma su ucinīli kōnat za vëće vrīmena. Imāli su nīkoliko litor vodē. Na pōtiće se je mīrila vodā. Nā don tōko vodē. Nīsto su rībe jimāli i tū su kūholi i jīli. Rasporedīli su krūh kōko će se mōc nā don izīst. Būra pūse. Nūc u spīlu na Jābuku, a svāki cās mōre pūknut surgadīna oli barbīta, mōre brūd razbīt, mōre ga olnīt.

I pasāla nūc. I pasōl dōn. Būra sve zēsco. Svāk je nāpet hōće pūknut surgadīna, hōće pūknut barbīta. Svāk glēdo ū brud, svāk cēko momēnt kal će brūd olnīt. Njīma je zivōt u brodu, a nē u spīlu. I drūgi dōn furtūna i trēcu nūc furtūna.

Ê, ma u rasvanūće trēcu nūc popūstīla je būra. Āsal vītar u maistrōl. Ondā su se kalāli iz tē spīle, jedōn je iskocīl ū more i āsal je salpāt sīdro i potēgli brūd pol krōj. Ukarcāli jacōm i svē ca je bilo za ukarcāt pok su arborāli, dvīgli jīdra i pōrtīli pul Komīze.

7.2.3. Zōvīt svētemu Mikūli

A njīhove famīje su se mīslile za njīh kakō je bila būra, ragūnsko būra kojō je svē lomīla, racunāli su da ih vēj nēće vīdit. A stōri svičōr barba Andrija ūn je bīl dōl zōvīt svētemu Mikūli. I kal je dūsāl u Komīzu, izūl se je būs i āsal je ucinīt zōvīt u Crīkvu svētega Mikūle.

7.3. Pācetova gajēta u nevēri

Drūgu je dozīvīl is nōn zājelno, kal son jō rībol na jāstoge. Mī smo bīli na jāstoge, na jīdra, a ūn je dūsāl na Jābuku rībot popūvnicima. Tū je bilo trīdeset i sēdme.

7.3.1. Nāsi, ostāvite kumpīrē

Na Jābuku smo dūsli maistrōlēn, frīskin maistrōlēn i stāvili smo sesnāste sinjōlih na jāstoge. Kāl smo stāvili vōrse, dūsli smo pol krōj i dā cemo ocīstīt kumpīrē. Tēga dōna trī pūtā smo cīstīli kumpīrē, a nīsmō jih ocīstīli, a nīsmō jih jīli. Jō govōrin: »Nāsi, ostāvite kumpīrē, ne komodō me vrīme, močā dvīzot«. Āsli smo ōlma i pripostāli smo i dūsli ōpet pol krōj i ōpet dā cedu ocīstīt kumpīrē. »Nāsi, vajō pōrtīt, ne komodō me vrīme«, govōrin jō. Imōl son nīku sīlu u sēbi kojō me je tīrola da īdemo cā. Ū tu dūsāl je vēliki jedrenjāk, skōlski brūd »Jādran« na Jābuku sa podoficīrīma iz Šibenika. I komandōnt brōda pīto barba Andriju Kūljisa:

– Bārba, ĩmate li rībe?

– Nē, kāpetane, nēmamo jēr smo tēk bācīli mīrīze. A kākav je, kāpetane, barōmetar.

– Baròmetar nàglo pàda. Mì ìdemo prema Šibeniku.

Na Jābuku se ùvik jedòn drùgega avizò, ùvik se je u dògovoru jedòn is drùgin. I mùj otàc govòri barba Andriji:

– Parênte, mì gremo cà. – A ùn nā tu olgovòro:

– Ivāne, mì cemo jòs pocèkot jelnù ùru za dvìnut mrìze. – A bìlo je jòs bārz pùl ùre sùnca.

7.3.2. Vòzimo pul Svēca

Mì smo pòrtili i vòzimo pul Svēca. Bìla je jòs bonāca. Vòzimo, vòzimo, a pòcel je kùda mòli juzìn. Prikò lneva je bìla bonāca kòlma, bìl je kojì rēfuliè tarmuntanèlice, maistròl, pulentàc, juzinèt. Svè su se mòli vìtrièi mīnjāli, a tū je znāk dā ée slābu vrīme. I kālebi su bìli stālno inventòni. Jer kāleb kal cùti slābu vrīme, còro je kako spòda, a do ùru vrīmena ìmo bìt nevēra, kālebi su inventòni. A nīnder ne vīdis òbloka. Ali kāleb tū cùti.

– Somo vòste, nāsi, somo vòste! – govòrin jò. A flòk smo bìli iskìdoli kāl smo pul Jābuke jìdrili. Jò govòrin òcu pokùjnemu, a bìli smo u cetìri nā more, i Pāce je bìl u cetìri, jò govòrin: »Tì nacinì flòk, stāvi pècu na flòk, a jò éu vozìt na nìh dvojièu sòmo nekā kurìmò.

I vòga, vòga. I mì smo se largāli bìt ée cetìri mīje ol Jābuke na vītar, na jùgo. I pòcel je hlòdit juzìn. A mì smo imāli nòvi novcòti brùd, nòvo jìdra, frìsko ucīnjèn brùd, prì godìsèe. I mì smo isāli jìdra. Kāl smo mì isāli jìdra, ovā družina, bìl je Pāvulo Āmanov is nòn i Mike Mincùn, i onì glòdni, umùrni, tili su mālò pocīnut, mālò baskòta polìt vīnèn i zalozìt se, a jò govòrin:

– Hòlte jedòn na temùn, jò éu vozìt. – Nè da me je bìlo stròh, nègo son cùtìl nīku sìlu, nīku pròminu u zivotù. I jò son vāzel veslà. Imòl son dvòdeset ì tri godìsèo. Jos nì pùno pūhālo. Čapāla nos je núc kal smo bìli cetìri-pèt mīj ol Svēca.

7.3.3. Ujedònput se je pokrìla ārija

Ujedònput se je pokrìla ārija, a prì nègo se je ārija pokrìla, ùvik mì je nā pamet, brojìl son osavnāste kòèih taljònskih kojè su kočāle ìspol Jābuke pul Vīsā. Vīdila se je svìtlust. I ujedònput se pokrìla ārija. A prì nègo se je núc ucinìla, mì smo barba Andriji dvìgìl feròl. Mì smo njèga vīdili kal smo pòrtili kakò ùn dvìze mrìze. Āli dokle je ùn mògal dvìnut mrìze, vèè je pòcel juzìn i ùn vej nì na veslà vozìl nègo je òlma ìspol Jābuke isòl jìdra. I ùn je nòn olgovorìl feròlèn. Āli ùn nì mògal dòrzāt ròtu pul Svēca. Hodìl je pul Vīsā ili pul Vròt ol Splìta. Ùn je nòn olgovorìl feròlèn, āli olgovorìl non je toliko ìspol vītra, sigùro cetìri-pèt mīj ìspol nòs. Pòsli smo mu cinìli sinjòlè feròlèn, āli mì njegòvega feròlā vèj nismò vīdili.

7.3.4. Stīne je nosìl vītar

Jelnù mīju ol krāja mì smo majināli i vòga na veslà. Nismò jìdra ni polvèzāli, a garmì, lampò, pokrijèno ārija. I dūsli smo tāko na Svècu u Zarùsku. Ìsto smo

brūd navūkli, isto smo brūd stāvili nā suho – dognôl je vītar, vītar i dôz. Jòsko, nēces mi vīrovot, stīne je nosīlo, stīne je vītar nosīl. Dognāla je grēgotarmuntōna, stīne je, sīnko, nosīl vītar.

7.3.5. Vecëra je ostāla na temūn

Mī smo ðnlili te pojāce i kasëtu is kumpirīma i lopīzu dà cémo gōri u bñnjāc iskūhot jer rībe nīsmò imāli. I trëci pūt smo pēna kumpirë ocīstili, dofinīli cīstīt kumpirë i iskūholi smo jih, āli ih nīsmò mògli jīst ðl zalosti ca nī Pāce dūsāl na krōj. Ől zalosti nīsmò mògli jīst. Vecëra je ostāla na temūn u otī bñnjāc. Tāl nīsmò bili u spīlu Mancīnovicu, nēgo son jō bīl ugrōdīl bñnjāc u Zarūsku i pokrīl ga lātun. Jō vëj nīsōn tīl stōt u spīlu pōk son bīl ugrōdīl otī bñnjāc.

I tōti u tī bñnjāc u Zarūsku mī smo se sakrīli. Kògod je hñjōl, kògod je bīl būdan. Pāvulo Āman tōko je pūtih u snū iskocīl: »Ővo ih, ōvo grëdū!«

7.3.6. Pāce je dūsāl u Dūlnje vōje iz onëga svīta

I dī, prī rasvanūco, bīt će bīlo jōs dvī ũre dō lne – Pāce je dūsāl! Ma kakò je dūsāl tū se ne mòre razumīt. Tū je jedōn slūcaj ol miljūnā. Ūn je hodīl pul nūtra jūgon i kāl je dognāla ta vëliko nevëra, ũn je jīdra svā skrōtīl i stāvīl je flòk izmeju sōrtijih – jīdro svëtega Antūnija i vozīl je ũ pul karmë. Ūn je bārz ćutīl da grē pul Svëca, āli ũn tū ni mògal znāt, nego ōto, na bōzju srīcu, ca se uzō rëc. I onī su jedōn drūgega bīli oprostīli grīhuv. Onī su slūcajno dūsli na bārz pedesët mètrih ol krāja i vīdili su da je krōj i poznāli su Svëtac. Dūsli su u Dūlnje Vōje. Ondā dà će pul Zarūske. Āli nīsū mògli probīt. Provāli su dvo-trī pūtā, āli nī bīlo čo. Ondā su se armizāli u Dūlnje Vōje. Iskarcāli su Ĕugena i Ĕugen je dūsāl po krāju pīko tēga vëlikega būska po noći do nōs u Zarūsku.

Tū je bīl merōkul kal smo vīdili Ĕugena. Mī smo porīnuli ðlma jedōn gūc i īsli smo tāmo is tīn gūcon i tāko zājedno is nījima na veslā uspīli smo se probīt do Zarūske.

Sūtradon u rasvanūce dūsāl je jedōn vëliki taljōnski brūd ol dvōdeset vagūnih a bez pīnke jīdor. Svā mu jīdra ðnīlo. I kāl mu je barba Andrīja Pāce ðnīl nīsto rībe za prodāt, govōri mu kapitōn da tēga jōs nīkal nī dozīvīl. Mōre je prōpju govōrīlo da će pogucāt covīka. »Jādran« je dūsāl u Sibenik i pitōl je rādio-stānicun na Vīs jesū se ispōšili onī rībori ca īh je vīdil na Jābuku. A »Jādranu« je bīlo svë polomīlo i bīl je izgubīl jelnëga mornōrā. A cetarnāste taljōnskih kōcīh se je tē nōcī potopīlo, aperīlo, i Itōlija je bīla proglōsīla nacionālnu zālust. Tū je bīla katastrōfa.

7.3.7. Kolëta za utopjenīkë

Mī zā tri lnī nīsmò īsli u Komīzu. Ondā su nāse famīje kūpile, kakò smo bīli siromāsi, kūpili su kolëtu. Tād je u Komīzu bīlo sōmo pār motōrih. I kūpilo se kolëtu da plōte ku cë nos pūc iskāt. Ū tu smo mī arvāli pōk nos nī bīlo potrība pūc iskāt.

I tū je bilo zôlnji pût ovèmu stòremu da je bìl na Jābuku. Ūn je bìl nôjzesći za rìbot Jābuku. A tāl će bìt imòl blìzje sezdesèt gòdisć. I òpet, kal je dūsāl u Komìzu, siromāh, òpet se je izùl i būs ìsal svètenu Mikùli izvòrsìt zòvìt. I vej nìkal nì ìsal na Jābuku.

Tū se ne mòre vïrovat kākì je tū vïtar bìl. Mì smo debèlun kadènun bìli pritìskli lātu ol bñjca da je vïtar ne olnesè. Stìne ol ceřiri-pèt kilìh je nosìlo. Mì smo bìli sigùri da se je Pāce potopìl i da su svì pogìnuli. Dā smo imāli svìcù bìli bismo je uzègli za dūse nñhove, āli dogodìl se je vèliki meròkul – gajèta Pāceta dořdrila je iz drùgega svìta na svèti skùj – Svetac.

7.4. Gorkò Jābuka

O Jabuci pripovijeda još jedan komiški ribar – barba Dinko Božanić Pepe iz Mole Bonde. On je kao drug u gajeti falkuši odlazio zimi na Jabuku i kušao njen zimski okus.

7.4.1. Vlòsi su se jezìli òl stroha

Gorkā je bila Jābuka. Nìkur tū nè zno ku nì provòl zìmsku Jābuku. Tū su ti se vlòsi jezìli òl stroha. Furtunòfi, vèlu mòre, a tì u onù kòru od oriha. Mòkar, rùke rastèkle od lavùra, grìzè te salāc, a nìmos dì utèć āko te ćapò nevèra, nìmos se dì zaklonìt. Mālo je bilo rìborih komìskih kojì su na Jābuku rìboli. Bìli su tū jūdi kākìh vej nì.

7.4.2. Dvì palòde dāje ol smārti

Ovò je bilo trìdeset i sèste. Pokòjan Juvanìn Gùslica da hoću dūc is nñn na jāstoge. Āla, dà ćemo pūc na Jābuku. Zovè mène Juvanìn Gùslica da dūjden is nñn. Sìn mu Ivòn bìl je tād jos mlòd i bìl je zā druga.

I ìsli mì pul Jābuke. Tū je bilo tristisèste po Mlòdemu litu. Dūsli mì na Svècu i is nòn je dūsła gajèta Pāceta, burba Andrije Pācetova pokùjnega. Bìl mu je i sìn Èugen. I tòte smo već. Būcāli smo za ujòt jèsku. A govòri mèni pokòjan Juvanìn:

– Tì, Pèpe, ne hođi is nòn, tì pūj uberì dòr za na Jābuku vazèst, a mì ćemo pūc būcāt. I ìsli su būcāt tāmo u Barscānovice. Dūsli su u Barscānovice i cèkaju kal dūjde ūra za pocèt būcāt za ujòt jèsku za vòrse.

Kal nìku dòba ol gòri pāla stinica. Visokè su stìne, a jelnā mòlo kako valòda je tòti. Onāmo je puntìn ol levònta i ovāmo ol pulènta. A visokè su stìne, Mòjko Isùsova. Pāla je ol gòri jelnā stinica. Lìzola, lìzola i cùje se savùrica dì je izlìzla. A govòri burba Andrija:

– Nūste nāsi, zavèste dvì palòde vònka, ovā savùrica je avìz! – I tākò su ga poslūsoli, zavèzli dvì palòde nòse. Tèga momènta ol gòri je pāla māsà stìnjok i pòlilo ih je. A nìki su bìli pòceli skòcāt ù more. Pòk su onì tū provjāli ca sè je dogodìlo.

7.4.3. Rìbonje na Jābuku

Ondā smo pōrtili pul Jābuke. I rìboli smo na Jābuku. Bùrba Juvanîn i Èugen i jòs dvò drùgo vodìli su rìbu gajètun u Komìzu, a mì smo pèt na Jābuku is burba Andrijun Pāceton rìboli jāstoge.

I rìbomo tōti. Po vazdōn dvìzes i mèćes vōrse, a kal zapāde sūnce ìdes u Bokù, u Vèli bük se armizōs, pòdo nju. Polnòs je. Kordùr je obìljen ol stìnjok ca ol gōre pādaju. Períkulo je da te stìne ubiju. Ali drùgega pūrta nì. Dūjdes u sutùn. Ko čistì rìbu, ko cinì pōfrigu, ko sùmicu lèzi. Ìmomo dōr iz Svēca. Na Jābuku je nìke divjè māsline, àli kù ċè se gōri penjāt. Períkulo je. I ondā se najìs otè ribetìne, pòk te otrūpi, pok lèzes. Àli jedōn je mōral bìt būdan na strōzu, da te vrìme ne iznenōdi, ìli ako pasō vèliki vapōr da te bōte ne razbìju.

7.4.4. Jùgo na Jābuku

Rìbomo. Pòboga, ucinìlo jùgo. A jùga se vajō nōjveće strāsìt na Jābuku. Nì cō, sāl kal pripostōmo, vajō pōrtit. A po vazdōn se pripostōjè. Újutro popìjes kāpju càja. Ìmos fogùn u brodù i ucinìs càja. Nì bìlo nì mlìkà, nì kobasìce, nì vèga, nì nèga, nego kāpju càja. Tù je bìla svā krìpust i bokùn krùha i po vazdōn is bokùn krùha na bānak. Jō son bìl na pūno poslìh, àli tù je bìl nōjtezji posòl – tā Jābuka na vèslih.

I sāl kakò je zapūhālo jùgo, nì cō, vajō pōrtit iz njè pul Svēca. Ìsli na vèslih i uz vītar vozìt pòk cemo dvìnut jìdra kal dvi-trì mije ucinìmò neka mòremo čapāt Svētāc.

Vōga, nāpri, e vōga, vōga uz jùgo. Pok pòsli dvìgli jìdra i dūsli na Svētāc. Dūsli mì u Stōru Rūsku – pālo jùgo, bonāca. I tōti smo pòk iskūholi i vecèroli. Govòri burba Andrija:

– Újutro cemo vīdit kākù je vrìme pòk cemo pūc pul Jābuke.

7.4.5. Onā

Nè znon je mène tiskla vodā újutro rāno. Dvìgal son se jō ìspol tēnde i glèdon jō, ma po zvìzdāmi bōrzo je dōn. Àla, bādni bùrba Andriju. Jè, siromāh, dvìgal se je.

– A ca vōn se parì, svìcoru, ol vrìmena?

– Mèni se parì da je līpu vrìme. Vajō cin prì pōrtit pul Njè. – I ondā je òlma svìcōr probūdìl ostòlu družinu:

– Àla, nāsi, dvìnite se, organizōjmo se pòk cemo pūc pul Njè. – Pòpili kāpju càja i àla pul Njè. Dūjdi na Kāmik – bonāca. Ìsprid Kāmika rōta Jābuka. Kāl smo pasāli jelnū mīju pòcel hlōdìt maistròl iz Njè drèto. I hlōdi bōje i bōje. I uz maistròl smo mì dūsli nō Nju na pèt vèsol.

7.4.6. Pripostōvōnje

Kal smo dūsli nō nju nī bīlo kāl ni počinut, ni bokūn iskūhot, ni založit se, nēgo čāpa sinjōl i āla tīra. Svāk na svūj servīcij. Jedōn na skāfu, jedōn u purtēlu, jedōn u prīmū kojī vādi rību, a dvō smo za vēslih. Dvō dvīzu, jedōn kojī je na skāfu i jedōn kojī je u prīmū. U prīmū se vāde jāstozī i nadījē jēsku. A svičōr iz purtēle na karmū kumandō: »Zō nje! ili »K njēmu!« Vōzi se skīnima okrēnut prōvi. Vōzi se nōse pul karmē. Bīlo kojū mrīzu kal se dvīze, svāk je okrēnut pul karmē. I sāl ovā dvō vōze »k njēmu« ili »zō nje« kakō kumandō svičōr.

7.4.7. Fortunōl jūga

Ondā nos je jōpet čāpālo jūgo. Strōmbu jūgo zapūhālo. Ovī pūt ni bilo cō vozīt pul Svēca. Ujedōnput je mōre uzavrīlo. Ne mōres se vēj čāpāt ni Svēca ni Komīze. Vajō pojāt pul Dalmōcije. Nī drūge.

– Ni cō nāsi, vajō se butāt na kosīr i pul Dalmōcije. – Butāt se na kosīr hōće rēc jīdrit. Ali brūd je prōzan, nī kārīka. I vajālo je ukarcāt stīne. Gajēta je ofalkōna i mōze polnīt mōra, ali vajō bīt pol kārīkon.

7.4.8. Vajālo je ucinīt savūru

Vajālo je ucinīt savūru.

Na Puntīn ol levōnta karcāli smo stīne. Furtūna je, a gajēta ovāko zīho onō na milūru na Puntīn ol levōnta na Jābuku. Tōti je bokūn puntīna, isporzījē bīt će kako ovī stūl. A plīlko je. Dvojīca nōsimo stīne, vēlike kōko se mōre nosīt, nōsimo stīne za kārīk, neka nī prōzan brūd, nekā je brūd pol kārīkon, nekā se gajēta ne izvārcē, nekā mōre suportāt. Ca je vēcē pīza, tu gajēta mōze vēcē suportāt mōre. Sāl kakō ona gajēta grē gore-dōle na onū marētu, a tī onū stīnu nōsis i vajōs je dāt onēmu na prōvu... Sal tū mōre pāst i pribīt mi nōge, a ovī drūgi mōre kombināt nē alavīja čāpāt. Tū su bile stīne ol pedesēt kilīh. Tū je bīl perīkul zivotā.

7.4.9. Pōk se dōs na kosīr i pul Dalmōcije

Pōk smo se dōli na kosīr i pul Dalmōcije. A skāras non je vītar. Tu hōće rēc: tī bis zelīl pūc ca mōres vēcē ovāmo pul Splīta, āli ti ne dō jērbo skāras je vītar, ol nūtra scāk, od levōnta. Da je vītar u sirōk ondā non ne bī bīl skāras vītar. Tīl bis orcāt za pūc pul Vīsā, i jīdriš do jīdor, āli nī cō, ne dō ti vītar. Flōk tī nōjboje kōrmi kōko mōres pūc na vītar. Kal ti pōcme istresīvāt flōk, kal si dūsāl do jīdor, nī cō pripojāt.

8. BRUSNIK

Unutar vulkanskog trokuta Jadrana, što ga opasuju tri točke: Komiža, Jabuka i Palagruža, mnogo je podmorskih otoka – brakova bogatih ribom što iz pješčanog dna, iz dubine koja ponegdje prelazi sto i pedeset metara, strše svojim razigranim kamenim reljefom prema površini mora. To su staništa najcjenjenijih pridnenih

vrsta riba i postaje jatima plave ribe na njihovu dužjadranskom putu. Vjerojatno je ta uzburkana tektonika podmorja viškog arhipelaga nastala vulkanskom aktivnošću ovog središnjeg jadranskog prostora.

Neki od tih brakova imaju »kampanele«, kako to ribari kažu, koji se penju strmo, negdje gotovo okomito, i po dvadesetak metara, a jedan je takav brak svojim crnim vrhom izvirio nad površinu mora tri milje istočno od otoka Sveca. To je vulkanski otočić Brusnik, isuviše malen da bi bio upisan na geografskim kartama Jadrana, dovoljno velik da željeznom masom u svojim crnim dijabaznim stijenama remeti busole brodovima koji pored njega plove, dovoljno surov da u sjećanje ribara upiše uspomene koje prepričavaju generacijama. To su sjećanja onih koji su na ovom otočju, zacijelo najsirovijem ljudskom obitavalištu među jadranskim otocima, zimskih mjeseci živjeli životom spiljskih ljudi loveći jastoge za bogate trpeze evropskih metropola.

*Otvaram ladicu s magnetofonskim vrpčama i nalazim onu na kojoj piše: **Ivan Vitaljić Gusla: – Brusnik.** Slušam iz zvučnika glas pokojnog barba Ivana zapisan 1983. godine. Već je i taj trenutak sjećanja staroga komiškog ribara postao prošlost i meni draga uspomena, a priče o životu na najmanjem otoku Jadrana na kojemu su kontinuirano mjesecima, u nemogućim uvjetima, živjeli ljudi, uskoro će biti moguće čuti jedino s magnetofonske vrpce.*

Teško je današnjem namjerniku, kojega ljetni morski puti dovedu ovom vulkanskom otočiću mjesečeva pejzaža, pojmiti kako za zimskih fortunala izgleda taj crni kamen kojemu se more penje do sama vrha, a još manje može pojmiti kako je na njemu mogao živjeti čovjek kada ni galeb zimi na njemu opstati nije mogao.

8.1. Skûj u slõpù

Kal su vèlike zìmske furtùne, vèliku mòre prisìcè Brusník – prìtvòri ga ù dvo skòja. Prikò srìdè, tû se zovè Dolâc, đì su jastozère, tòti pròdre mòre i podìli Brusník nâ dvo dîlâ.

Na tèmù mòlemu pùstemu skojìcu nâsrid mòra provèl son pùno zìmskih misècih. Svè je bìlo dobrò dòkle je bìlo lìpu vrìme, dòkle se je lovìlo jâstoge, àli kâl bi uciniò slâbu vrìme po pet-sèst dòn, po sèdan-òsan dòn. Dìgod i dèset dòn znâlo je uciniò slâbu vrìme. Ondâ si bìl kako jedòn utopjenìk. Òkolo tèbe sòmo je bìl slõp òl mora. Cìli skûj je bìl u slõpù i sòmo si cùl – ca sî cùl? – cùl si jedòn tûtanj, onu hùku mòra. Nìsî nìkal cùtil dà si na krâju, nâ siguro, nègo kakò da si u brodù. Ûvik je stròh bìl u tèbi ìsto kùda da si u brodù. I tâ samoèâ, ti stròh, ta izulâcija, zivòt u spìlu, ti hùk mòra... Pròpju si pòl noge cùtil kùlpe mòra, onù hùku.

8.2. Vìle, vîsícice, bàkoti i legòti

A pòk u onù vrìme, ondâ su bìle vîle, ondâ su bìle vîsícice, ondâ su bìli bàkoti, legòti, ondâ su bìle nâude. Nâuda je, pripostâvit cemo, glovùn vònka prikonoçi i onò pòtan i trèfìlo te je kulpìt. Tû su zvòli nâuda, tû kùda nìki zlì dùh

koji te je ćapôl. I svâkih je bilo pripovîdônjo. Ondã te je bilo strôh. Kãl bi covîk đîgod ïsal po noći obazdrît se vônka kriz ponîstru za vîdit kãku je vrîme, bila bi mu ženã rëkla: »Ne nazîroj se na vû ùru vônka. Sãl je pulnðća, sãl je nõjgoro ùra, ne hòl na ponîstru dã te ne ćapô nãuda.« Jer pulnðća, ùra pòpulnoća tû su ùre nohòjitne. Jûdi su, vîrovolo se je, strãdali na ponîstru.

Ispomînjen se kal son bîl mõi, súnce je zapãlo, dvî ùre nõći i kãl se je finîlo jîst ondã se je pðcelo pròvjãt: Onã je vîdila pokûjnu tu ï tu, onî je vîdil pokûjnega tẽga i tẽga, onãmo je bîl bãko, onî je vîdil macîća, onẽmu su po noći dũsle u kũcu dũse blãga. Pòk kal bis bîl zatvorîl vrõta ol kũhinje đî se je pròvjãlo za pũc u kãmaru, svẽ si se ozirol jẽ grẽdũ za tõbon dũse blãga ðli bãko. Jûdi se nîsũ imãli cẽsa zabòvjãt nẽgo ca sũ pròvjãli. U Komîzu se nîsũ svirãle gũsle, nẽgo su jûdi pripovîdãli ca jẽ nîki vîdil, ca jẽ nîki cũl, ca mũ se je snîlo i tãko dãje.

Tãko je tî strôh bîl u kostîma. I is tîn strôhon je kògod ol rîborih zivîl i na tẽmu pũstemu skòju nãsri mõra u noćîma kal se je cîli skũj trẽsal ol kũlpîh mõra i kal su bõte i vîtri urlîkãli kako svẽ hũdobe ovẽga i onẽga svîta.

8.3. Vodã je bîla svetînja

Brusnîk je kako jedõn vëći brũd sũrgon nãsri kũlfa. I kal tî zamîslis kãko je tũ bîla mlãdust đî su ti jûdi zivîli. Svićõri su bîli starîji, a družina su bîli mlãji jûdi po dvõdeset, dvostîpet gõdisć nõjcesće, a pũko cetardesêt gõdisć rîlko. Kãl bi covîk pasõl cetardesêt gõdisć vej nî bîl toľiko spõsoban za veslõ. Vajãlo je imãt fũrce.

Bîlo je razbîjẽnih pãrstih i zũjih na guzîcu kãl bi se bîlo nõse potẽzãlo, kãl bi se bîlo vozîlo albãnko. Po cîli dõn mðkre guzîce i vozît nõse na prõvu. I onõ trẽnje obo bastũn – tũ bi bîlo naprãvîlo zũjẽ na guzîcu. A da ne govõrin kãke su rũke bîle.

Ondã su bîle komõnde »zõ nje« i »k njẽmu«. Pok su tũ bîle napẽtosti. Æla, sal vajõ olvõrnît, zadîlo, zavẽzoj na kurẽnt, iskîdoj, nacînjõj.

Kãl se je rîbõlo na Brusnîk i na Svẽcu, brõdi su hòli cẽsće u Komîzu, ãli na Palagrũzu ostãvõlo se je i pò dvo mîseca a da covîk ne bî dũsal u Komîzu. Đîgod i trî mîseca. Bîlo je jũdîh kojî cîlu stajũn nîsũ dohodîli dõma. Sãl na Palagrũzu i na Svẽcu bîlo je bõje. Tãmo je vodẽ pok bi se rîbor, kal bi bîlo slãbu vrîme, bîl ðprol, bîl bi na Palagrũzu ïsal na Salamãndriju, bîl bi vãzel spõrku rõbu i bîl bi se ðprol i obrîl. Æli na Brusnîk tu nî bîlo mogũcẽ. Vodã je bîla svetînja. Kãl bi te vîdil svićõr da si ðprol ðci, bîl bi te sòvol: »Cã mîslis, ãko nos ćapõ slãbu vrîme na Brusnîk, zmũl vodẽ mõze spõsît zivõt.«

8.4. Dvîzonje võrsih

I kãlebi zîmi bîli bi napũstîli Brusnîk. Sõmo bi bîle ostãle cõrne gũsćerice i jûdi. Æko si ïsal jîst, tukãlo je atẽnto stõt da ti gũsćerica ne ïde u pijãt.

Po lnevũ, kal bi se bîlo dvîzõlo võrse, većînũn su bîli svićõri u purtõlu na karmũ. Svićõr bi bîl komandõl da se dobrõ navẽze na kurẽnt da ne bî mãzor zadîl

i ostale vörse. Njèga je nõjveće bofìlo ako vörsa ostāne na lnò, āko se je ne mōre iskapulāt. I ondā kal bi bile bonāce, pòk kal bi se bilo zùg suspendìlo ol lnā, pùstìlo bi se brùd aperòco i svāk bi pomògal dvìzot. Āko bi drùg u dvìzonju poglèdol priko bōnde za vīdit je se vörsa kojā se dvìze zutì ol jāstogih i jòs ako bi rēkal da je vīdit jāstoge u vörstu, bìl bi mu sviçòr rēkal: »Òto ti kòr nā nus«. Tū bi mu bìl rēkal da se ne bì uvìscìl.

Sviçòr je vajòl bìt aspèrt i kal dūjde vörsa na skorùp tukālo je je azvèlto çapāt i pritumbāt ù brud jērbo uzāla je vörsa bìt rāpova pok ðbi jāstog mògal utèc. Kal jāstog dūjde vònka mōra, ondā se mākne i perìkulo je da utecè.

Dezùjih se je prì pùno lovìlo. Dezùju nìsì mògal prodāt, a nìsì jih mògal vèc ni jìst jēr bi te bile lèsto objìle. Ondā kal bis je bìl ùjol, bìl bi sviçòr udrìl is njùn obo āstu i hìtil je ù more. Tu zātu da mu vèj ne grè po vöršima.

Kal bi bila bonāca tēzje je bilo ovìma kojì dvìzu. Dvìzolo se je u dvojìcu, a dīgod bi bìl i trèci pomògal dvìzot. Kal je bonāca, ondā ovì ca vòze bìli bi navèzli na kurènt i cìn se vörse olcìpe ol lnā vej nì bilo potřiba vozìt.

Kal dūjde jāstog na skāf vajò ga lèsto izvādit iz vörse i dát ovèmu ù sridu da ga ùn impakò, da ga stāvi u tròvù u kasùn. Jè onìh ca su hòli na jāstoge a da nìsù znāli jāstoga izvādit iz vörse. Vajālo je bìt azvèlat. Jēr kal si ga çapòl, òlma je vajālo da ga dvìnes prema gòri, jer āko se ùn çapò za vörstu, tēsko ga je odvojìt. Ako forcòs iskìdot çes vörstu. Kal je dūsla vörsa na skāf – vöršnjok je prema tèbi i sòmo bis ga bìl istrēsāl. Nòjpri rùkùn rastvòris vöršnjok da se ne ubodès na zìcu i da ne ubodès jāstoga, ondā bokùn istrēsès vörstu nekā se onì jāstog pùsti i bìl bis ga çapòl òlma skòson hòp i repèn ga izvādis vònka. Bārci mu ostānu nāpri jer ùn se bārcima bròni.

8.5. Impakòvònje

Kāl se impakòjè, nõjveće bi se bilo rùke ruvinālo. Dèsnun rùkùn çapòs ga za skìna i mèces ga u kasùn, a līvun mu prodùzis bārke. Rèpè se ne smì savìt. Danās si jāstoga ùjol i impakòl si ga i siju, rēp, si mu pùno istìskal – kāl si dūsāl u Komìzu pedesèt nā stu ih je nepòkretno. Pùn je hrònè i zapecè mu se crìvo ako ne mōre ishìtit. I tāko krepò. Āko jāstogu dozvòlis da mu je sija pòlpuno slòbodna ondā se ùn rasklāpje, svè razbatarjò, ne mōres ga nìkako nastivāt. Zātu mu rēp bokùn savìjes tāko da ùn ne mōre ucinìt onò svojè da se oslobòdi, a òpet mōre ishìtit sporkìcu.

8.6. Jastozère

Jāstog je pùno osjetjìv na temperatùru. Kāl je bilo tēplo, njèga se je po noçi transportìrālo pul Komìze. A jastozère su na Brusnìk ùsri skòja. Tū je jedòn dolāc kojì je arāzo mōra pòk su u njèmu rìbori izdùbli jāme i u njìh je dūslo mōre. Tū su bile jastozère. Tū bi mōre bilo sùnçe ugrìjolo. Zātu su se cinìle tēnde. Na primālicè, kāl bi otoplìlo, cinìle su se tēnde pòvar jastozèrih na Brusnìk. Jāstog je dūsāl iz dubinè – ol dèset do stù i trìdeset mètrìh dubinè. I sāl zamìsli kojì je

dõli pritisak i kojõ je temperatūra. Ûvik je bìl olupnõji jãstog ca sè je lovìl na milũru nẽgo onì iz dubinẽ.

Kal su vèlike bonãce, kal su tisinẽ, kal nì cirkulãcije mõra, slãbo je bìlo za jãstoge u tè jastozẽre na Brusnìk. Nì bìlo respìra i svì bi navalìvãli na onũ bõndu òl mora okle grẽ hlõlnu mõre. Ondã bi bìli pòlpuno zatvorìli prõlaz mõru i bìli bi se udũsili. Kal je jãstogu vrũco, ondã mu dũjdu pìne na jũsta. Targõvac je tũ kontrolìròl i ãko ti je jãstog bìl sõmo bokũn obolõvjen, nì tìl ga vazèst.

Jãbuka je bìla nõjgoro za jãstoge cũvãt jer tãmo nìsì imòl jastozẽre. Tãmo si svè impakõvòl u kasũnẽ i kasũnẽ si dorzòl ù more.

8.7. Transportõvõnje rìbe pul Komìze

Na Brusnìk su bìle zãjedno ùvik dvi-trì òrti i ùvik su imãle mrìze jaglicõre. Kãl su bìle bonãce, ondã bi se bìlo ìslo na jaglìce. Tãmo bi se bìla naprãvila vèliko kulpõda ol jaglìc. Brusnìk je bìl pũno dõbar za jaglìce, osõbito na Cõrnu plõcu, kal bi dupìni bìli nabìli jaglìce na Vofìce, bìlo bi se ùjolo do desètãk a ðìgod i do petnãste kvintõlih jaglìc. I sãl kal bi se tè jaglìce ùjolo, ondã je õbavezno jedõn hodìl u Komìzu. Ìko je bìlo mogũcẽ iskũpit jãstoge i is tũn frìskun rìbun bi se pòrtìlo pul Komìze, a jedõn brũd bi ostòl na skojũ i ùn bi pripostòl i jelnẽ i drũge òrti.

U svãku òrt je bìlo po pèt svìta. Ìli pul Komìze, kal se je rìbu transportõvãlo, ìsla bi trì ili veçinũn ceftìri covìka. I vãmo bi õbìcno ostãlo sèst jũdìh i takõ se je mòglo vèce poslã uciniũt.

8.8. Za promìniũt pãst

Lìgne bi se bìlo lovìlo sõmo za jìst, za promìniũt pãst. Bìlo bi se røklo: »Lìpo je bonãca, moçã vìdit na lìgne. Vajõ, nãsi, promìniũt pãst.« Strũcavice su bìle od ùdic, ol parangãlìca ol kõnjoc. Uzãlo se je i na kõnjce lovìt i butãt ðìgod parangòl na ùgore. Ìli parangòlèn se je mãlo hõlo. Na jaglìce bi se ìslo kal je bìlo sotosirõko, kal je bonãca, za iskorìstit prilìku, jërbo bìla je tũ dõbro zurnõta.

8.9. Jastozẽra Mestrazãneta

U Komìzu je bìla jastozẽra Mestrazãneta kojã je mògla prìmiũt zìmi ol osandesèt kvintõlih do vagunã jãstogih. Tũ kal bi bìl dũsal Uskãrs ili Bozìc, ondã bi se tũ kũpovolo. Tũ je hõlo u Parìz, Rìm, Milãno, Bèc, Trèst. A kũ jè prì znòl u Jugoslãviju za jãstoga. Jõ se ispomìnjen kal je pokõjan mestar Vìce Marìnkoviç ùdij slòl võnka po dvõdeset kvintõlih jãstogih. A Komìza je jìla jaglìce i gìre. Tũ je bìla nõjjeftinìjo rìba i tũ je jìl pũk.

Komìza je tãd lovìla na vagunẽ jãstogih. Komìsko jastozẽra bìla je punã ùvik. Tũ se je slãlo za Parìz, za Trèst, za Bèc. Usũda su se ti jãstozì iskãli. Mèstar Vìce, kojì je imòl jastozẽru, slòl je udìj po trìdeset kvintõlih jãstogih u jelnũ ekspedìciju. Za Bozìc i za Uskãrs ìslo bi iz Komìze po vagun jãstogih.

8.10. Targòvina rìbun

Bòjo rìba hòla je za Trèst. Taljònski brùd je hodìl dvò pùtâ na setemònu iz Trèstâ za Komìzu. Iz Trèstâ je hodìl na Rìkù, iz Rìkè u Zàdar, pok Sibenik, Splìt, Komìza, Kòrcula, Dubròvnik, pok Kòtor pok u Brìndizi u Itòliju i tâko ritòrno sve nâokolo.

U Komìzu je bìla centrâla ol strùje i onâ je cinìla léd, a tò je centrâla naprâvjena trideset i drùge. Prì tèga nosìlo se je léd iz Splìta. Bìl je brùd »Brioni« i nò nje se je karčalo murlùce, râzine i jâstoge. Na tonulòde murlùc i râzin hòlo je za Trèst. Svâ dõbro rìba za vrìme Àustrije – svè je hòlo za Trèst. Po parvèmu ràtu mào je Komìza kontaktìrâla sa Splìton. Pul Trèstâ se slâla i rìba i vìnò i rakìja. U Trèstù su bìli i u Pùlu komìski targùvci kojì su prodòvâli. Òsin tè vèze imâli smo polutèretnu prùgu Susâk – Kòtor svâku setemònu i ovù lokâlnu prùgu svâki dòn za Splìt.

8.11. Rìbori meju gospodùn

Stòri komìski rìbori tû su bìli nòjinteligentniji i nòjodvazniji jûdi u Komìzu. Onì su imâli mìsto meju gospodùn. Prì kal bi se rèklo »dobro jùtro, svìcoru«, tû je bìl ìzraz krejòncije. Oni nòjboji svìcòrì nazìvâli su se kaparjùnì. Kaparjùn je mòral pùno znât. Tukòl je znât naprâvit svè vòrsti mrìz, tukòl je znât òrnot svâku mrìzu, zakârpit, konzervìrât mrìzu, vajòl je poznâvot kurènte, vrìme, vajòl je poznâvot lnò, svè zòdìve i milùre. Tukâlo je znât odorzât ulòvljuenu rìbu, sacùvât jâstoge, tukâlo je poznâvot navigâciju, znât jìdrit, poznâvot astronòmiju. Tû je bìlo toliko znònjo da nònke jedòn likòr nì bìl opterècen is tolikin bròjen râznih podâtkih kako jedòn svìcòr.

Jer tì jûdi, kal obo tèmu razgovòromo, onì nìsù istâknuti. Njìh nìkur ne priznâje, nìkur ne respetò. Ali njìma tukò priznât. Onì kal bi bìli dūsli u trideset ì pet, cetardesèt gòdisè bìli bi zabìfìli ol vèlikih pensìrih i ol stâlne napètosti is kojùn su zìvìli. A znòs, nèvera danâs, nèvera sùtra, jìdrit, iskìdot jìdro, pâst ìspol skòja, furtùnun nè moè èapât kròj i tâko dâje. A pok mì smo na otvòrenemu mòru. Nìnder nìšì mògal pùc pri nevèrun da si stu nâ stu sigùr. U pòrat si bìl, a nìšì bìl sigùr. Jedìno ti je bìlo sigùro àko si se potègal na dvì polùge. Tâd si prèn mògal zaspât kako covìk. Nâsi stòri svìcòrì su meçâlì pòl glovu stínu ol surgòvònjo da se ne opùsti, da ne zaspì tvòrdo ol trùdâ, da uvìk bùde nâ pul bùdan.

8.12. Nikòla Pujìz iz Mancìnovice

Stòri Père Lestìc mi je pròvjòl kakò su prì Taljòni rìboli na Svècu. Da je bìl jedòn stòri Pujìz Nikòla kojì je zìvìl u spìlu Mancìnovicu i rìbol na jâstoge i da su tì Taljòni bìli tolikò ù dvo godìsèco iskorìstili mòre vòrsima da su pòsli Lestìcòvi pùno slâbo lovìli jâstoge u kucinòre.

Po tèmu Pujìzu su pòk pòceli i Komìzoni rìbot vòrsima. Komìzoni su do parvèga svjètskega ràta jâstoge lovìli kucinòrima. Parvì je stòri Dropčìc pòcel imitìrât tèga Pujìza Nikòlu, parvì je ùn u Komìzu naprâvil vòrse za jâstoge.

Ūn je pöcel plëst vörse i plël ih je ol tünje ol störih parangölih. Të su vörse ìsparvice bile möle. Ondã se je tũ usavorsìlo i të su se vörse poközãle pũno böje nëgo kucinöre, a bìlo je i lãgje lavurãt is njìma. Tãko je svãk pöcel otë vörse plëst.

8.13. Kak ò se cinê vörse ol jêgma

Ondã su pöceli cinìt vörše ol jêgma. Jêgam je pëto vörst kudije, tũ su vëce kako òlpalci. Tũ je kako onì spög ca se sije stramãce. I tũ se pokazãlo dobrò. Të su se vörse plële na murël is jelnìn gropën. Ku jè dobrò plël mðgal je uplëst i po pet-sëst vörsih nã don.

Òko mrize je òl sedan centimetricih. Cinìlo se je zirünë da mãnje grê spögã. Zirün je tũ kal bi se bìlo navãrglo vörsu: bìlo bi se navãrglo na dvostiosan ùk ondã se kresì na cetardesetdvo òka. Bìlo bi se kresìlo desetpetnãste zirünih. Bìl bis navãrgal mãlo, a bìl bis u jelnò òko dvò pütã çapòl. Tũ se zovè zirün. Tãko da se vörsa siri prema göri. Na tãki se je nòcin sparanjãlo spög, da mãnje grê spögã u vörsu. Na parvũ glövu, kal bis bìl navãrgal do sèdmega òka, bìl bis cinìl zirünë, a ol sèdmega òka bìl bis plël vörsu drëto. Ondã pri krãju kal si imòl finìt vörsu, òpet si skrõtìvòl. Vãmo si skrõtìvòl zirünë, a ìsparvice si jih povecövòl tãko da ostãne vörsnjok unũtra lípo, da ùn lípo izglëdo, da nì onò gũsto, nëgo da je otvòrenu òko. Àli tũ se pok pòsli polvãrglo. Tu nì olgovòrãlo jërbo ca bì se bìlo zasparanjãlo na spögũ jòs se je vëce gubìlo na vrìmenu. Pòsli se je svè vörse cinìlo drëto bëz zirünih i lipje su vörse izglëdãle bëz zirünih jërbo zirünì su istëzãli i bile bi bũke krãce kal bi bìli zirünì, à kal bi bìlo drëto upletenò, ondã bi bìli dãji. Tãko je mãnje bìlo potriba plëst i vëce se poslã mðglo ucinìt.

Ondã je nastãla u Komìzu kako jelnã revolũcija is otìma vörsima. Svãk je pöcel plëst, svãk je hodìl u bũsak brãt jòprìnu i jãsen za cinìt òbruce. A scöpë se je bròlo ol svëga. Jašen i joprìna se lakò savijũ pok je lakò òl dvo kũsa ucinìt òbruc. Ìsparvice se je sòmo scöpë bròlo, a kũpovolò se bìge obrucìh. U jelnũ bìgu bũde dvostìpet obrucìh. Àli tũ su se òbruci poközãli nelãgodni. Jërbo tũ su òbruci pũl debjinè ol grancice, a ol jòprìne i jãsena je incëro grancica.

Hòlo se je u bũsak i bròlo jòprìnu i jãsen za òbruce. Za spojìt dvò kũsa u òbruc vajò ucinìt testadũre na spòju. Testadũra je kal se ovã dvò kòmada na krãju zasìcũ, potëgne se dënt, ondã se ovò dobrò vëze. Tãd se te dvì pãlice saviju u òbruc. Spøj se zovè testadũra.

Kãl bi se bìlo tu vörsu uplëlo, ondã bi se je bìlo dobrò omòsìlo u kòrku. Òbruce se mëce ìzmeju sèdmega i òsmega òka na jelnũ i drũgu cĩmu. Vezòl bis tẽ òbruce. A bìla je mĩra – jedòn òbruc po kojèmu se je mĩrilo òbruce za vörsu. Tũ je bìla mĩra kojò je bìla kalkulìrona da tãki krũg mòre bit da mòhã nì pũno rastëgnuta, da mòhã bũde unũtra kako na svãku mrìzu, da mòhã bũde plòho. Jër kal bi se òko pòlpuno rastvorìlo, ondã je vörsa bìla na vãlove. Di su òbruci, tòti bi bìlo òko vëce rastvòreno a onì tarbũh bi bìl ìsal unũtra. Tu nì bìlo lõfko. Ondã se mëcòlo vëce mòhè na òbruce unũtra. Tũ bi se bìlo regulãlo i tãko je tũ svè

môralo biť tōcno u centĭmetar. Plōho hōće rēc da nĭ natĕgnuto. I covĭku se recĕ da je sōho plōho.

Kakō smo rĕkli, nā glove ol vōrse vĕze se po jedōn òbruc. Ondā ćapōs srĭdu ol vōrse, tōcno nā sridu butōs trĕćĭ òbruc. Kal si butōl trĕćĭ òbruc, ondā mōhŭ razdĭlis na svā trĭ òbruca i vĕzes. Kāl si ucinĭl dĕset vōrsih i stāvĭl na òbruce, ondā jih vajō stāvĭt na scōpĕ. I kakō si mĕćol na scōpe? Na scōpĕ si mĕćol: bĭl bis vĕzōl scōp – covĭk prĕma covĭku, drŭg prĕma drŭgu, bĭl bis ćapōl tōcno jedōn prema drŭgemu òbruc i dobrō natĕgal, ondā bis dŭljni òbruc stāvĭl pōl nogu i bĭl bis natĕgal gŭrnji i vĕzōl scōp. Ondā bis po tĕmu scōpŭ napravĭl drŭgo dvō. Na svāku glōvu ol scōpā bis bĭl zadentōl da se mōze vĕzāt spōg. Kal su ovā trĭ scōpā gotōva, provŭcĕs ih kroz tĕg. Parvĭ scōp se je mĕćolo ŭvik di je mrĭza ispletēnā – di je spōj mrĭze, di je pocĕtāk i krōj krŭga. Trĕćĭ scōp je nōjtezje hodĭl jer ŭvik se mĕćolo scōp kroz okā gōre-dōle tākō da je vōrsa jaćĭjo. Scōp je pasōvōl ol unŭtarnje bōnde srĭlnjega òbruca, a na glōve vōrse pōvar òbruca. Tākō je vōrsa bĭla jaćĭjo kal se nō nju vĕze bragatŭra. Bragatŭra se je ćapōvāla prĭko òbruca i prĭko scōpā tākō da tŭ bŭde jōko.

I sāl kal si vōrsu napĕrĭl, sāl vajō sasĭt vōrsnjok. Nōjpri vajō ucinĭt kolaćĭć. Kolaćĭć se je mĭril sa pŭl nogĕ. Kāl si ucinĭl kolaćĭć, kāl si ga sāvĭl, rŭkŭn izmĭris prōmjer. Racunālo se je da je dōvoljno da jāstog mōre pŭć unŭtra. Prĭ se je cinĭlo mānje, a pōsli se cinĭlo cĭli pĕdak vōrsnjok tākō da jāstog kōmolno ĭde nŭtra. Tŭ je svĕ iskŭstvo pokōzālo. Bōje se je lovĭlo ca su vĕćĭ vōrsnjoci jer je jāstog lāgje hodĭl unŭtra.

Kāl si ucinĭl kolaćĭć, ondā bis bĭl zĭcu sĭkal na dvostĭpet centĭmetrih. Jedōn je sĭkal zĭcu a drŭgi je plĕl. Őko ĭ pul se je plĕlo. A sāl se mĕće barkōjĕ ol zĭce tākō da se jāstog ubodĕ āko bi tĭl izōć vōnka. Kal je vōrsnjok gotŭv, vajālo ga je sasĭt. Ćapōvālo se je ōko i dvō ōka kroz ovĭ kolaćĭć i svĕ tākō nāokolo. Kāl si sasĭl vōrsnjok, vĕzes za njĕga trĭ dĕstre i is njĭma natĕgnes vōrsnjok tākō da ih vĕzes za srĭlnji òbruc. Ondā je na drŭgu glōvu vōrse vajālo napravĭt drŭgi vōrsnjok. Pŭno se je glĕdolo da otĭ vōrsnjok ostāne rōvno jedōn prĕma drŭgemu.

Sāl kal smo vōrsu ucinĭli, sāl vajō napravĭt bragatŭru. Prĭ se je deperālo u jelnĕmu zŭgu i po dĕset vōrsih nā dvo kavicōlā, sā dvo arganĕla za dvĭzot, sa dvĭ stĭne i sa dŭplima puřĭma na svāki kavicōl, āli tŭ se nĭ dobrō pokōzālo. Tŭ bi furtŭna mōgla razbĭt, vĕće je imālo pĕrdita. Pĕrdit hōće rēc da se je gubĭlo. Ondā se je deperālo pĕt vōrsih u zŭgŭ is jelnĭn sinjōlĕn, a ĭzmeju vōrse i vōrse bĭlo je sĕdan-ōsan pāsih ĭsparvice. Ali pŭno se tākō gubĭlo vōrsih. Ondā se mećālo sest-sĕdan pāsih. Jōs i danās Velolucāni lavurāju sa dĕset vōrsih u zŭgŭ. Tŭ se je pōk polvārglo tākō da su bĭle ceřĭri vōrse u zŭgŭ, pok trĭ, kal se je rĭbolo ŭ tri covĭka, a sāl, kal se rĭbo ŭ dvo covĭka, mĕće se dvĭ vōrse u zŭgŭ.

8.14. Injeskōvōnje

Kal je frĭsko jĕska jāstog se ćapō vōrse i sōmo glĕdo jĕsku unŭtra. Kāl se vĕć izvonnjō onĕga vōnja ol jĕske ondā pōcme nāokolo vōrse hodĭt pok tākō dŭjde do

vörsnjoka. Käl bi glövä vörse bila dretâ bez büke, kal bi vörsnjok bîl na rövnu glövu vörse, težje bi nösäl räpu. A jëska je bila näsri vörse, na srîljni ðbruc. Töti je bila tünja, na tünju su bile prî dvî ùdice bröj pêt za jësku zadivât. Ondâ su se tê ùdice poközäle släbe. Vëli jästog käl bi se bîl voltövöl ðkolo jëske ðigod bi se bîl zakocöl pök bis ga ùjol kreponëga. A na tê se je ùdice znâlo ujôt i marînu i ùgora. Bila bi îsla i drügo rîba unûtra. Ondâ se je tû polvärglo i pöcelo se je za jësku nadivât meçât dvî žice. Jëska je vîsila nâ tu žicu.

Zënski jästog – samïca, kakò smo je mî zvöli, bila bi izgrîzla mrîzu ol vörse i ðigod otvorîla räpu i utëkla. ðigod svû vörsu samïca istrîzë kuda nõzicima. A muskòc ne grîzë mrîzu, nego zelî utëc kroz vörsnjok pok tîsko žicu ol vörsnjoka i zatvöri vröta tâko da rîlko käl uspije utëc.

Kal düjdu göre vörse, svâk çapò svojû vörsu, i jeskò je, i nacinî je äko se je iskîdola, i grê se nâpri, i möre se ðlma meçât. Äli kal je pûno vörsih, käl si ukarcöl ðëset vörsih, bîlo je na çüdo navëzât ðökle se tû urëdi. Tukälo je pûno vrîmena.

8.15. Meçönje vörsih

I, kal je vörsa gotöva, napërîli smo, stâvit çemo, dvödeset vörsih i sâl ol dvödeset vörsih vajò napravît cetîri sinjölâ. Pò pet vörsih çemo stâvit u jedön züg. Tîl se je arganël. Deperälo se je arganële ðl dvo ì pul kîla. Tû je tukälo svë omösfît, krûto dobrò omösfît u kòrku. Ondâ je na tê arganële tukälo napravît putâ. Prî se je deperälo putâ – zvöli smo tû künke: dvò kûsa putâ, jedön pövar drügega. Ondâ bi se tu bîlo scîkima pribîlo i bîlo bi se na jelnû i drügu çimu ucinîlo stropë. Za tê stropë se je vezivöl arganël. Tâko bi bile dvî künke, ðigod i trî, a döli je bîl rejidûr, na pêt päsih ol lnâ meçälo se je rejidûr. Äko je na milûru, ondâ se je meçälo nîzje. Tî rejidûr je dorzöl kalûmu da ne päde na lnò, ðâ je ne prisicë na zöðivu îli nâ kosu. Pöslî se ùmisto künkih meçälo balünë na kavicöl. Balünì su bîli ol sìtnega putâ isfîsnutega mrîzinun. I tû je olgovöralo böje nëgo künka. Künka bi na vëliku möre bila pikoväla pök bi zävila arganël i iskîdola i utëkla çâ, a balün në, balün nî zavivöl. Ün ako bi bîl zävîl, bîl bi i ðvil.

I sâl kal smo vëc vörse napërîli, sâl tukò ôrnot sinjölë. Väzel bis çimu ol arganëla. Käl si potëgal ù brud arganël ondâ bis vëzöl mázor nâ dvo päsa ol kräja arganëla. Üvik se je parvû vörsu do mázora vezivälo arganëlon. Po lnû se je mëçolo kònop nelagolnîji ol arganëla. Po lnû nî smîl bît jöki konöp, jërbo ako zadîje vörsa, äko darzî, da ne pükne göre, nego döle. Tâko se je parvò, drügo i trëco vörsa veziväla jelnîn konopën, a zòlnjo vörsa, kojâ je nõjcesce zadiväla, veziväla se je jös nelagolnîjin konopën.

Käl bi bîli vëliki kurënti, a na veslä, pêt jüdîh je bîlo za zîmsku rîbonje na jästoge, ondâ bi se navëzälo na kurënt na cetîri veslä, a sviçôr bi bîl potëzöl kalûmu ðökle ne bi düslo têsco. Ondâ bi iskocîla dvò drüga za potëzât vörse, a onâ drügo dvò bi bila navëzäla.

Tâko düjde parvò vörsa ol stînë, ondâ grê drügo is bragatûrun, îsto trëco i cetvörtö is bragatûrun, a pëto bez bragatûre na konöp ca je po lnû. Käl se je

měćolo, ùvik je zòlnjo vòrsa hòla ù more onâ ca je blìzù mǎzora. Kàl se tumbò stínu ù more ùvik se mećalo uz kurènt. Vòrse bi đìgod impìjo stòle i sàl kal je dūsla stìnâ na lnò, pròvi rìbori ùvik bi bìli otěgli kalùmu da ne pǎdu oně vòrse ù stug. Đìgod je bìl gòri jedòn kurènt, a dòli drùgi i vòrse bi mògle pǎst ù stug, a kàl bis bìl otěgal kalùmu, ondâ bi vòrse bìle pǎle, bìle bi rìbole na vèci pròstor. I ně sòmo radi tēga, pròvi jǎstogor nìkal nì mećol somo bùta ù more. Ùvik je mećol òl kurènta niz zòdìv, nìkal ìspol kurènta. Glèdol je da mu hìti pòl kosu, da mu hìti pol zòdìv, jěrbo jǎstog je većinùn bìl pol zòdìv. Kal vòrsa pǎde pol zòdìv, ondâ je lofkìjo.

8.16. Órmonje jǎstogorih

Za svè tu oprēmìt bìl je tú vèliki posòl. Vazìmalo se je stù vòrsih. Nì se hodilo ìspol stù vòrsih na skoju. Tù je vajalo pò tri setemòne lavurât i svićòr i družìna i famìja. Svák je lavuròl kolo tēga za tē vòrse plèst, za naprǎvit vòrsnjoke za ubrât òbruce i scòpè, za omòstìt. A vòrsa ol tēga jēgma durǎla je i trì stajùni, àko je svićòr bìl ùredan, àko ih je mòstìl. Tù je tukalo svǎku stajùn mòstìt, ondâ bi bìle durǎle i trì stajùni. Sòmo u tē trì stajùni mǎlo bi kojò ostǎla. Àko si ih ucinìl stù sēga godìsco, ol tē stòtine tēsko dà ih je dūslo pedesèt dòma. A bìl bis i na skoju uplél trìdeset-cetardesèt vòrsih. Pùno se je tìh vòrsih gubìlo.

I tǎko, kàl bi se bìl oparcòl, vajalo je pòrtit pùl skoja. Većinùn su bìla dvojica zǎjelno i bìli bi vǎzeli jelnù ofalkònu gǎjètu za spât ù nju na skoju i dvì bòrke za rìbot nekǎ je lǎgje za navukovât.

I kàl si nakarcòl bròde za pòrtit pùl skoja, svè je bìlo imbujòno. Vǎzel bis stù vòrsih, scòp`za napērìt vòrse, dēsètdvonǎste barìlih brùma, trì-cetìri vòrse ol kònterih, vǎzel bis dvo-trì barìla sòli, po dvo-trì barìla baskòta. I tòti bi se bìlo iskùpìlo svēga: pojǎce, pròmìne, konopì, stìne, mǎzori, po pùni bǎnak iz bònde u bòndu sòmo putǎ – dvòdeset sinjòlih, a na svǎki sinjòl pò dvi kúnke i po jedòn balùn. I tǎko bis karcǎt pòrtìl pùl skoja.

8.17. Rìbot dòkle brùd mòre agvantât

Na tìma mòlima skojuima rìbor je pùno pǎtil. Na Brusnìk te tucè svǎki vitar. Kàl je bìlo jùgo, kàl su bìle furtùne, àko su dvì òrti bìle unijenè, ondâ biste porìnuli sòmo jedòn brùd i ìsli biste pripostòvât nǎ sest vèsol. Àko su sinjòh bìli na Kavalínu, obligǎlo bi vos po jùgu pùc pul Kavalìne nǎ sest vèsol. Pòk do Kavalìne sekât. I kàl ste dūsli na Kavalínu i kàl ste se ćapǎli sinjòlih, tu vej nì bìlo pùstìt sinjòlè, nēgo svè dokle mòre agvantât brùd i jùdi svè se je dvìzolo. A kal vēj nìstè mògli agvantât, mòla se niz vitar pul Brusnìkǎ i đùjdì u Zòlò pòk se navùci. Đìgod bi se pul vònka, pul Kavalìne jìdrilo jùgon. Bìlo bi se pò dvi ùre do njē burdizǎlo na rùku tarcalùnâ, a ukarcǎlo bi se udìj po pet-sēsè kvintòlih stìnjok ùsri bròda, nekǎ je brùd jòk. Pòk bi se na rùku tarcalùnâ i nǎ dvi sēsule za sekât mòre pòrtìl pul vònka za đúc do sinjòlih.

Tù nìsù bìli jùdi òbìcni, tù su bìli jùdi izabròni. Tì su jùdi imǎli pùlse kako veslà. Àko nì bìl jòk, ni mògal bìt na skoju. A konkurèncija je bìla vèliko. I àko

nīši muskardīn, ako nīši zdrôv, jôk, nīši ni mǒgal púc nā more. Nī te nīkur tīl vazêst. Bīli bi jūdi albānko, bīli bi se upīroli u bônke kâl su navêzāli. Pok ôlma prôva sôto. Po pet-sêst barīlih bi kûlap đīgod ũlil, pǒk bi se sekālo, pǒk ôpet agvānta.

Vêliko je bīla bōrba za ujôt jāstoge. Tū je za ne vīrovot. Pok mǒkar, pok svī ôl soli, pok na Brusnīk bez vodê. Na Brusnīk se je glêdolo gūcoj vodê kakò u pustīnju.

8.18. Kâl si se vrōtīl iz kavalīne na Brusnīk

I sāl kal si se vrōtīl iz Kavalīne na Brusnīk, kal si dūsāl na krôj, sal cà vajo ucinīt? Dūsāl si mǒkar, umūran. Nōjpri vajālo se je navūc. Nǒko bi se bīlo navūklo jedôn bi iskočil u Ospidôl. Gōri na brīg ol Brusnīkà bilā je jelnā spīla kojā se zovê Ospidôl. Kâl bi dazjīlo, pǒsli dazjā vêce je ũ nju mocīlo nêgo dǒkle je dǒz pādol. Vônka cōro, a u Ospidôl dazjī. I ũ tu spīlu se je kūholo. Drūg kojī je bīl zadūzen za kūhonje bīl bi permomēnta ocīstīl rību i vazêl rību ũzbardo. U Ospidôl se je kūhol fazūl pǒk bi ũn dōnalīl vōdu i potākal ògonj. A đīgod bi nōsal izvōrnjenu lopīzu ako bi izgorīl nogūr. Dogōdjālo se je i tēga da bi izgorīl nogūr ũli nogōrice. Ondā je tukālo sōmega brujēta jīst. Āli kal je bīlo svê dobrò, fazūl bi bīl kūhon i ondā bi za cās iskūhol brujēt.

Zīmi se je vazīmāla vêliko spīza: trīdeset kilīh fazūla, dvōdeset-dvostīpet kilīh manīstre, ceŕiri-pêt kilīh rīzīh. Rīzi je sviçôr ũvik dōrzôl u skrīnju pol kjūc za slūcaj bōlesti. Vāzelo bi se desētāk lītor ũlja, petnāste lītor kvasīne, konsêrve, pāpra, càja, a cūkar je svāk nosīl za sêbe.

Zīmi se je rībolo na jāstoge ôlma po jemātvi. Bīlo bi se rībolo do Bozīca. Ondā bi se za fêste dūslo dōma i ôpet īslo ũ pul vêle pǒk do avrīla. Āko nī bīlo sardêl, bīlo bi se stōlo do krāja avrīla.

Ovī kojī su rīboli na jāstoge, tū su bīli i lītjni rībori. Onī su cêkoli za cūt hōce se u avrīlu pojōvīt sardêle i ako nī bīlo sardêl, bīlo bi se agvantālo cīli avrīl, jērbo avrīl je nōjboji za jāstoge. A kâl bi dūsāl mōz, ondā su ôbavezno hōli dōma i armīvāli se na sardêle. Vêce se je isplofīlo lovīt sardêle ako je dōbar mrōk jer mǒglo se je pīko mrōka posofīt i vêce ôl stu barīlih.

8.19. Kuzīna u Ospidôl

I sāl kal je ovī drūg dūsāl u Ospidôl, iskūhol je manīstru i butôl je kūhot brujēt. Dvô drūga vāzela su jāstoge ca sê je ũjolo i u kasūn na rāme ôlnīli su nāsri skōja. Nāsri skōja Brusnīkà tū je jèzero prī bīlo, a tū jèzero su rībori zīmski prīgrōdīli i ucinīli su tōti sest-sêdan jastozêrih. Tāko da je svāko ôrt imāla svojū jastozêru. I tōti bi pǒk butāli te jāstoge u svojū jastozêru. Na Brusnīk je rībolo po pet-sêst ôrtīh tāko da je bīlo dđvojno jastozêrih. A do potrībe mǒglo se je ucinīt jōs koju jastozêru tāko da se naprāvī jaŕma pok da ũ nju dūjde mōre. Tū je povêzono sa mōren. Tōti je cirkulācija mōra nāsri skōja. Tū se i zovê Jèzero.

8.19. Vajālo je jāstoga donīt zīvega Mēstra Vīcetu

Kāl bi se u jastozēru iskūpilo kvintōl-dvō jāstoguv, i āko bi bīlo līpu vrīme, bīl bi jedōn brūd tū ōlnil pul Komīze. Jāstoge je vajālo impakāt. Prī su bile kōfe ol prūco. Za mūga pāmetora deperālo se je kasūnē u kojē je mōglo stāt ol trīdeset do pedesēt kilih. Mēcolo se do cetīri file jāstugov jelnā pōvar drūge, da se pūno ne opterēti onē ol parvē file. Vajālo je jāstoga donīt zīvega Mestra Vīcetu ili Bajamōntu ili Cambarlinovima ili drūgima kojī su kūpovoli jāstoge. Na cetīri mīsta su kūpovoli jāstoge u Komīzu.

Āko je na Brusnīk sēst ortīh, a zājelno su pō dvi ōrti, ondā su i trī gajēte u kojē se je spōlo. Sēst bōrkih za rībot ū tri gajēte ofalkōne za spāt. Tū je sēst družnīh pō pet jūdīh. Dvī družine spīdū u jelnū gajētū zājelno. Ūvik se je jelnīn brōdom, ovīn is kojīn se je rībolo, hōlo u Komīzu olnīt jāstoge. Jelnē setemōne bīl bi ōlnil jedōn, drūge setemōne drūgi. Nosīli su jāstoge zā dvi ōrti kojē su unījenē, a provīstu iz Komīze, prōminu tū se je svē jedōn drūgemu vazīmālo. Āli rību, jāstoge, tū je svāk nosīl sēbi. Dīgod bi se bīlo jedōn drūgemu i jāstoge ukarcālo. Āko bi se vāzelo jāstoge drūge konsērbe, ondā bi onī dōli jelnēga drūga za pūc pul Komīze da ūn izmīri i prodō jāstoge. Jer tōti je uzālo bīt i krepōnīh jāstogih i da ne bī bīlo sūmje, bīli bi rēkli ovī ca su hōli pul Komīze: »Vazēst cemo von jāstoge, ma posjīte is nōn jelnēga covīka.«

8.20. Ōbo zivotū jāstoga

Prēma mūmu iskūstvu stecēnemu u pedesēt gōdisē rībonjo na jāstoge, prōvjōl bi ti ōbo zivotū jāstoga.

Zēnski jāstog, samīca, dobīje sīme kolo pūl devētega. Tū sīme rēstē svē do krāja gōdine. Ōl pul sīcnja pok dō pul vēle sīme je pōlpuno zdrīlo pok pōcme gubīt carnjēnu bōju. Rastecē i dobīje bōju narōnce.

U sīcnju se mānje lovī zēnskih jāstogih. Zēnski jāstozi tād grēdū ū dubje. Onī su tād pasīvni. Zbog slābe pokrētīlvosti tēsko je tād ūjōt zēnskega jāstoga. Do pocēlka mōrca jāstog izbacījē sīme i kurī pul plīcēga. Tāko se na primālicē uzō ūjōt jāstoga i ū pet mētrīh dubinē.

Zēnski jāstozi kojī kāsno izmēcu sīme, kāsno se i prīsvucījū. Kal je jōko zīmā, jāstog izmēce sīme i do dvodesētāk dōn kasnīje.

Kal se ulōvi jāstoga kojī je sprēman dā se prīsvucījē, mōre se pol pārstima cūttīt da mu kōra popūscō pok vajō averttīt da pārsti ne upādu u tīlo. Ispomīnjen se da son jelnēga gōdisco pocēlkon sīcnja izgubīl sinjōl ol cetīri vōrse, a nōsal son ga krājen sīcnja. U vōrsima su bīla trī jāstoga i dvī kōre. Bīl je jedōn muskī i dvō zēnsko. Ōba zēnsko su se prīsvūkla u vōrsu, a muskī se nī prīsvūkal.

Jedon pūt son ūjol jāstoga mālo pri nēgo ca sē je prīsvūkal. Stāvīl son ga u pōsebnu jastozēru da ga drūgi jāstozi ne izīdū. Glēdajūc tēga jāstoga po nīkoliko pūtīh nā don, prātīl son kakō se prīsvucījē. Nōjpri je nōsal rāpu dā se zaklōni. Parvū mu je pūkal spōj izmeju trūpa i rēpā is gūrnje bōnde, pok je pūklo is bōnde izmeju nūg i trūpa, pok kōra izmeju očījuh. Tāl je zamōhal tri-cetīri pūtā rēpēn

pok izvūkāl nōge, bārke i jōci. Pōk je izvūkāl rēp iz kōre. Zamōhal je desetāk pūtih rēpēn i pomālo se je deliberōl kōre. Dā bi mu nōvo kōra ocvārsla bīlo je potrība pūni mīsec dōn. Kāl mu ocvāršne kōra, ūn postāje aktīvan.

Pritpostōvjon da se jāstog mrīsti i u primālicē i da se tū dogōdjo ōlkal mu ocvāršne kōra. Starīji jāstoji ne prisvucijū se svāke gōdine. Na nīkin jāstozima se na kōru čapō hrōsta ca je dōkaz da i po nīkoliko gōdisē nīsū prisvūkli kōru.

Jāstog je sēksualno aktivnīji ol parvī otūbra dō pul prosīnca i tāl je nōjpokret-jīviji. Muskēmu jāstogu je spōlni orgān zōlnjo nogā. Īspol nōhta mu izahōdi sīme. A zēnski jāstog īsto īmo na zōlnjuj nozī ōtvor u kojī muskī postōvjo sīme prilīkun pārenjo.

Ulōvjenega zēnskega jāstoga nōjtezje je sacūvāt ol parvī devētega dō pul desētega jer je tād slāb zbōga sīmena kojū dobīje īspol rēpā. Āko stojī ulōvjen priko dēsēt dōn, ondā krepo jer mu sīme rastečē.

Jāstoga je lakō sacūvāt u jastozēru. Nōjvečo mu je opāsnost dōz kal je mōre mīrno. Ūn vōli slālkust vodē, a ol tēga mu jūsta rastečū, a īspol rēpā mu nastāne vēliki mihūr pok krepo.

Za rāzliku od jāstoga, hlāpa je tēsko sacūvāt u jastozēru. Ūn znō utēč i sa scīpālīma vēzonin zīcun. Znōl son na īstu mīstu ujōt īstega hlāpa dvō pūtā. Drūgi pūt bi ga ūjol sa scīpālīma vēzonin zīcun. Utēkal bi iz jastozēre i vrōtil se na svojū mīsto i dō pet kilōmetrih ol jastozēre. Nīkoliko pūtih son vlāsniku jastozēre u Komīzu, barba Vīceta Marīnkoviću prōdol īstega hlāpa dvō pūtā. Hlāp iskopō rāpu u savūru i utecē vēzonih scīpālīh īspol zīda ol jastozēre.

Nōjveči hlāp kojēga son jō ūjol imōl je dvōnāste kilīh, a ol barba Vīceta Marīnkovićā cūl son za hlāpa ol priko dvōdesēt kilīh.

Jāstog kojī se ūmje po dōnū rīlko docēko nūc u vōrsu. Muskī nōjcesēce utecē kroz vōrsnjok, a zēnsko prigrižē mīžu ol vōrse i utecē. Jelnūn prilīkun ūjol son nīkoliko mēkih zēnskih jāstogih ca je cūdo jer se jāstoji ne prisvucijū līti.

Cūdno je i tō da skūj Sūsāc i sīka Bīlāc imāju ū jesen mōle jāstoge, kolo pūl kīla tezinē, a Lāstovo u īstu vrīme īmo jāstoga ol osandesēt dēkih do kilā. Vīs, Svētāc i Brusnīk imāju tāl mōle jāstoge.

Nīsōn mōgal nīkal zapāzīt vēču okūpjōnje jāstogih. Jedīno kal dūjde primālicē onī kurē pul plīčega i prilīcno su mobilni, a osōbito u avrīlu. Tād ga je nōjtezje umīrit kal ga čapōs ū ruke.

Nōjmanji jāstog ca sōn ga čapōl mōgal je stāt u skātulu ol fūlminih sa svīn bārcima. U zajūdcu kōnjca ili tabīnje nahodīl son sītne racīče velicinē jelnēga centīmetra. Nōjveči jāstog ca sōn ga jō ūjol imōl je trī ī pul kīla. U prōsjeke se u ovīma nāsima vodāmi lōvi jāstog ol osandesēt dēkih do kilā.

U danāsnju vrīme lōve se jāstoji līti i prīti njin opāsnost da se pōlpuno unīste. Turīzam ēe unīstit jāstoge.

8.21. Obîd u Ospidôl

Ûpet da se vrõtimo u Ospidôl. Kâl je ovî drûg tû iskùhol, a ovî su drûzi urêdili jâstoge, a sviçôr is jelnîn drûgon urêdil brûd i nacinil sakête od vörsih za kôntere kojè su ùvik kîdole marîne, ondâ bi ovî ol gôre ìz briga bìl zavîkal: »Àla, nâsi, gotðvo je, mocâ obîdvot«. Druzîna bi se pòk iskùpila u Ospidôl. Svâk je imòl katrîdu ol stîne. Stûl je bìl jelnâ stôro bukapûrta kojû je môre hîtalo na Zôlð. Kâl je bìlo lîpu vrîme, bìlo je lîpega súnca i lîpega mîra, a kâl je bìlo slâbu vrîme, vajâlo je pûc pol têndu u gajètu. Pol têndu u gajètu kâl bi se bìlo obîdvolo, vajâlo se je çapât vörsih. Vajâlo je plêst jer pûno se vörsih gubîlo. Bîlo bi se plêlo vörse i cinîlo vörse. Kojî nisû znâlî plêst vörse, cinîli su vörsnjoke. Ûvik je bìlo lavûra za svâkoga.

8.22. Igrâlisçe ol balðtih na Brusnîk

A kâl je vèce dôn bìlo slâbu vrîme, kal nî bìlo lavûra, ondâ bi se uzâlo zaigrât. Deperâlo se je kôrte pòk bi se zaigrâlo na kôrte. Vecînûn se je za çûkar igrâlo. Çûkar je bìl u kvadrôte kûse, ondâ se je igrâlo partîdu zâ dvo kûsa çûkara. Jërbo svâki drûg je nosil çûkar za sèbe. Tu nî bìlo u zâjednicu. Vînð, çûkar, rakîju, smðkve tû je svâk zò se nosil. Za pîneze se nî igrâlo. A kâl je bìlo súnce, kal nî pâdol dôz, a furtûna, ondâ bi se igrâlo na balðte. Nâsri skòja bìlo je igrâlisçe, bìli su zûgi, bìla su dvò zûga ucinjênâ. Tòti je bokûn ravniçe pòk su bìli zagròdili stînjima i ucinjêli za igrât na balðte, a balðte su bìle okrûgle stîne ol Brusnikâ.

8.23. Fortunôlî na Brusnîk

Ali nôjkuntentîji je bìl covîk kal bi ìsal nâ more. Dîgod bi bìl ùjol vèce, dîgod mânje. Dîgod je bìla bonâca, a dîgod se je kôr pjûvâla ol mùke. Dîgod si bìl mòkar i rûke su ti bìle istücene, zûjî nâ ruke, karvöve rûke. Ali òpet kal si nâ more, bìl si kuntènat jërbo si lovîl i posòl je hodil nâpri.

Nôjgore je bìlo kal su bìli furtunôlî kal si glêdol ìza kolnjikâ ol igralisço kako pûse tarmuntanêz ìli kal su vèliki sirokòlî, kakò kûlpi môra grêdû priko Çûfa i kakò se môre iz jelnê bônde ol jûga spòjo sa môren ca rebâton dohòdi iz Svêca pòk bi se tâko skûj podîlil nâ dvo skòja. Môre ol jûga hòlo je svê do brîga ol Zôlâ, a òpet furtûna ol rebâta iz Svêca prilivâla je Zôlð. Zâtu je te bròde vajâlo stâvit visokò niz bôndu, na bôndu ol Kagarêle da ih môre ne olnesè. Mècolo se je bròde gôre òlma sezdesèt-sedandesèt mètrîh dalekò òl mora. Àli bìli su dôbri parôngi i polüge, bìlo je lõja i jûdi su bìli prâtiki za te bròde potèzât.

Kâl bi se bìl matarjòl iskarçòl na kròj, brûm, sûl, scòpî i stîne, ondâ je brûd bìl lâlahan. Pòk bi ga se bìlo istêglo gòri visokò, namîstilo i vèzâlo. Tòti su bìle barâke stînjima ugròdjene, dî se je rîbu sofilo, liti dî se je sofilo sardèle. Dîgod se je uzâlo i dôli kùhot u ovè barâke kal su bìla lîpo vrîmenâ, a kâl je bìlo slâbu vrîme, ùvik se je kùholo gòri u Ospidôl.

8.24. Rìbori nìsù tìli po skojĩma nìsta ugròdìt

Svì pròvi zìmski rìbori nìkal nìsù zelili po skojĩma nìsta ugròdìt vèće nègo njin je bìla nùzno potrìba, a nìsù cinìli ni onò ca njìn je bìlo potrìba zātu da drùgi ne grèdù rìbot na tē skòje. Jèr kal bi ugròdìli bünjác za spât, kùćicu za spònje ìli gustìrnu zā vodu, ondā ne bì bili sòmo onì hòli na skojũ, hòli bi i drùgi. Prì se na Svècu ùvik spòlu u spìlu Mancìnovicu i ùvik se je govorìlo dà ée Mancìnovica pàst, a nìkur nì tìl ugròdìt bünjác. A zòc nì tìl – jèr ako ùn ugròdi bünjác korìstit ée ga i drùgi kojì ne bì dùsal tóti rìbot àko ga tukò spât u spìlu. Glòvni rāzlog ca sè po tìma skojĩma nìsta nì ugròdìlo bìl je da bùde mājne òrtìh na skojũ, da si slòbodan za lavurāt i da mòres vèće ujt.

8.25. Kavalìna

Brusnìk je bìl cùdo bogāt za jāstoge. Ùn kolo sèbe ìmo vèliki pròstor. Kolo njèga je sa svìh bòndih, a osòbito sa bònde od levònta, ol tarmuntòne pok svè do garbìna vèliki terèn dī se je rìbolo jāstoge. Ondā je tóti i Kavalìna dī se je pùno jāstoguv lovìlo. Zātu je i dòbila ìme Kavalìna – ùvik se je na njù kavālo, ùvik se je vādilo jāstoge.

Svè je bìlo lípo lavurāt na Kavalìnu kal je bìlo jùgo, kal bis bìl dùsal na fùrcu mùke iz Brusnìkà nò nju, àli dòbri su se kòlkuli cinìli kal su bìla dùlnjo vrìmenā. Kal je dùlnju vrìme, kal je gorā zatvòrena, kal su nā goru lígne, ondā su se rìbori strāsili bùre. Kavalìna je prìko pèt māj ol Brusnìkà. I pùc na Kavalìnu dùlnjin vrìmenon tu hòce rēc pùc ìspol vìtra. A kal bùra zapùhne, onā nìmo mìlosti. Ondā nì bìlo lakò takāt Brusnìk. Nè sòmo Brusnìk, nègo nānder se nì mòglo takāt kròj i zātu se ùvik cèkolo kal bi bìla dùlnjo vrìmenā, osòbito kal su bìli vìtri nutrìje, ùvik se je cèkolo tèrac òl lneva za vìdit hòce stāvìt furtùna nèce stāvìt furtùna. Ondā bì se na tèrac bìlo odlùcìlo hòce se pùc vònka oli nè. Jer na tèrac vrìme se odlùci hòce cedìt ìli vārè vèce vìtra. Nòjcesce bi bìl ìsal vìtar vānije ol màistrotarmuntòne do maistròlā. A kal je maistròl, ùvik se mòze çapāt kròj. Àko je bùra, nìmos dī pùc. Tèrac je òl devet ì pul do jelnāste ùrih ùjutro. Pùno se vèliki kòkul cinìlo za pùc pul Kavalìne jer pùno se je pùtih dogodìlo da bi se is vèlikun mùkun çapāli krāja na veslà, a đigod i nìsù uspĩvāli çapāt kròj nègo is vèlikun mùkun pùc ù Bisovo. A zìmsko bùra nì kako lìtnji burìn. Onā lòmi svèkoliko.

Deperālo se je zìmsko debèlo jìdra. Cetardèset nā stu su bìla mājno zìmsko nègo lìtnjo jìdra, i svè mòli flòci za ol burìne jìdrit. Zìmi ni bilo cò strambāt is jìdrima. Zìmi su bìla i jòko veslà. Jācijo su bìla zìmsko veslà, da se mòre bòje agvantāt a da se ne islòmi. A kal pùkne veslò, ondā je gotòvo.

8.26. Na skojũ bez vodè

Barba Andrìjica Zònetov mi je pròvjòl obo tēmu kal su bìli ostāli bez vodè na Brusnìk. Ucinìl je bìl tarmuntanèz, a onì su ostāli bez vodè. I ca ìh je tukālo? Tukālo ìh je tēnde meçāt po skojũ, rastìrot tēnde i lizāt tēnde ol rosè, àli ca cè kal je rosā bìla slònā, dobòta kako mòre, jèrbo tāko je prìko Brusnìkà slòpìlo,

da je slôp pãdol is rosûn. Tãko je i rosã bîla slônã. A lizãli su i lísce ol smòkve. Bîla je sva bõnda, pocêt ol Jèzera, pok svã bõnda ol siròka do garbîna – to je bîla sve jelnã smòkva. Tû je bîla divjò smòkva i tû je rêslo po tlehù. Ìzboga vîtrih i slòpa nî mògla rêst u ãriju, nègo po tlehù. Tû se je bìlo pogrebenícilo. I jûdi bi u tãkin têskin momêntima kal je bìlo pitõnje hòce ostãt zîvi, lizãli ròsu na lísçu otê smòkve. Tã smòkva je zapacõvãla blízû dvî motíke i svè po tlehù, divjò smokòvina po tlehù. Pòk su tû lísce lizãli. Pòk su pèkli jãstoge i çúcoli, ali zejã se nî mògla zagõsit. Nî bìlo mogûcê porînut brûd pok pûc na Svètãc za dúc do vodê. Ôsan-dèvet dõn su bìli bèz vodê. I, sríca, jelnù nùc ucínìla vèlika nevèra i ondã na tê tẽnde iskûpili dvò barîla vodê i tãko su se ispõsili. Od tãd su rîbori ùvik nosili po jedõn karãilac, ol tòlitra-dvò za dõrzãt vòdu.

8.27. Dìgod bi se i zakantãlo

Ôpet da se vrõtimo u Ospidòl. Kãl bi se tû bìlo iskûholo, kûhar bi parvî pijãt izvãdil svãkomu, a pòsli je svãk vazímòl kòko mu je bìlo potríba. I kal bi se bìlo lipo izìlo, nãpilo, zafumãlo, bìlo bi se ðìgod i zakantãlo ako je bìlo kurãja. Jûdi su se jedõn is drûgin iskercãli. Bìlo je facèndih i smíhã i kõnta i pantomínih.

8.28. Rûke rîborske

Pûl ortíh se je mècolo ù dubje na valjènega jãstoga. I kal bi dúslo primãliçe, tẽ bi se sinjòlè hòlo pripostõvãt po lnevû. Rûke su bìle ùvik rãnjene ol barkõjih ol jãstoga, a nîsì ih mògal oprãt ol salãca. Jãstog je õpasan kal ga se ìde impakõvãt. Tukò ga çãpãt iz jastozère. Ondã se ùn brõni i bãrcima i uzò te bãrkon omanít po rûci. Åko nîsì prãtik, mòre te i sijûn ohlãpnut, pok nî ðã çe te ubòst, nègo ðlma ti olvõrne kòzu nã ruku. Zãtu se ùvik rûke bile rîborima rãnjene. Sríca ca je mòre zdrãvo pok tu lèsto zarèstè.

Bìli bi vòrsnjoci çãpãli rùzinu. Tê vòrsnjoke bi se bìlo rasírilò za jãstoga võnka izvãdit. Jãstog je pûno delikõn da mu ne ispãde nogã, da mu se ne islòmi bãrk, da ga vòrsnjok ne ubodè. Bìl bi ti rèkal sviçòr, kal bi vòrsa dúsla na skãf is jãstogon: »Çãpõj ga, nîmoj miloscê, neka znò is kîn poslã ìmo«. Jèr kãl bis ga tí bìl istiskal dobrò, ondã bi se ùn bìl opûstíl, a ãko bis ga tí çãpòl slãbo, ondã bi ùn bìl istrèsal sîjun i bìl bi ti ðìgod sardòjca ol pòrst obríl. Zãtu je tû vajãlo lavurãt aspèrto. Op i s njîn võnka. Kãl jih je bìlo vèçe, a uzãlo je bít i po cetíri-pèt jãstoguv, tukãlo ih je azvèlto çãpõvãt i hitívãt jih võnka, jer ùn, kal dÛjde vòrsa na skãf, ùn se rasklãpje i svè çãpõjû nogìma jedõn drùgega. Kal çãpò jedõn drùgega is vèlikin scípãlon, ðlma ga probíje i mòres otèga hitit ù more. Zãtu ih je vajãlo azvèlto çãpõvãt i vãdit võnka.

Drùg ol prímè je bìl nõjpratíkiji za vãdit jãstoge. A znãlo se je, kal su bìli primãliçni jãstozi, ujàt kojèga mèkega ca sè je pèna isvûkal. I kal bi tãki jãstog pòcel iskõcãt u vòrsu, bìl bi većinûn razbíl pûhãlo, tu hòce rèc rèp, a kakò mu je rèp bìl mèk, bìl bi ga razbíl obo mrìzu ol vòrse. Tãki je jãstog bìl gotûv. Za ga spõsit bìlo bi se brítvun raspõrãlo vòrsu i azvèlto ga izvãdilo võnka ðã se ne razbìje.

Kāl bi se bilo išlo po lnevù pripostât, bilo bi se tîn nadoknādilo za onâ slābo vrimenâ kal si bîl na krôj, kal nîšî mǔgal pripostǔvât.

Bîle bi ti rûke rastĕkle. Tû je prasĕilo. Sâl dǔkle si lavurôl bilo je dobrǔ. Dorzāle su vǔrse pok je vajālo olvornîvât uz kurĕnat, pok kolacât, pok mǔla, pok îsa, pok tîra lîvo, pok tîra dĕsno. Dîgod bis sinjôl ostāvil, kal je dorzālo, za sùtradon ako voltǔ kurĕnt. Nǔjcesĕce bi se vezālo za mǔnkul i na ceĕtiri veslâ bi se tû bilo iskîdolo i dîgod bi dūsla jelnâ vǔrsa gǔri, dîgod dvî, a dîgod nîjelno.

I sâl ti vĕliki lavûr i te rûke rastecĕne... i ca sĕ je dogǔdjālo: pǔsli vecĕre òlma bis bîl pistûlu otvorîl pri nĕgo bis îsal lĕĕ jer ũjutro tîma pārstima nîšî bîl spǔsoban olbotunât pistûlu. Tû danâs ne mǔdres prǔvĵāt mlǔdima, onî tu ne vîruju, onî misle da tî lāzes, a tû je tākō bilo, jer tû ne prǔvje onî koji nî provôl, nĕgo onî kojî je provôl, kojî je plākol ca sù rûke prasĕile kal bi bîl ũjutro ĕapôl za arganĕl. I pok ũjutro onî tǔpli amonĵak bîl bi ti rûke omekcôl i mǔgal si is nĵima lavurât. I kāl bis ih bîl natopîl pisǔtun bîl bis ih istrĕsal kako pǔp kal blagoslîvjo mǔre. Őto vîdis kākî je tu bîl zivǔt. Nî bilo glicerîna, nî bilo nĕlne mǔsti, ni krĕme zā ruke nĕgo otǔ ca je bilo. Tû je bîla nǔjbojo krĕma. Pisǔta! Kal bi dūsāl krisnjǔk, pĕna bi ti tāl oni bîli zŭjĵi iz rŭk isli ĕā. Ol tîh konǔpĵih bîle bi ti rûke kako tovāru kopĵta. A osǔbito bis na Jābuku dǔbil te zŭjĵĕ, jer na Jābuku lavurǔs po ĕili dǔn – ol zvîzd do zvîzd. Kal bis bîl prĕvecer dūsāl pol krǔj, ĕŭtîl si se raspādjĕn kako stǔri karatîl bez obrŭĕih.

8.29. Jĕska

I sal tǔti nî bilo somo pitǔnje dvîzot vǔrse i lovĕt jāstoge, nĕgo je bilo nǔjtezje jĕsku oparĕǔvât. Lakǔ je bilo kal je bilo kǔnterih, kal si mǔgal lovĕt kǔnterih. Kal je bilo kǔnterih bîl bis ũ dvi vǔrse ũjol kǔnterih za jĕst i za injeskǔvât kǔko te je vǔja. Tû je bilo uspŭt. Āko nî bilo kǔnterih, vajālo je pŭĕ potĕzāt mŕizu na carnjŭlĕ. I sâl kal si potĕzǔl na carnjŭlĕ, kal je lĵpu vrĕme, kal je lĵpi kurĕnt bîl bis ũjol ĕāgod i za dvo-trĕ lnĕ, āli dîgod nî bilo ni carnjŭlih, nîšî ga mǔgal ũjǔt āko su kurĕnti îspol krāja. Ondā je tukālo pŭĕ prĕko noĕi bŭĕāt u pripǔst – pŭĕ ũjǔt dĕset-petnāste kilĵh usǔt pǔk se is tîn injeskǔvālo. Āko se nî mǔglo ũjǔt bucǔnjen, îslo bi se jaglicǔrun. Svĕ ovĕ skojǔri su ũvik imāli jaglicǔru.

8.30. Jaglicǔra ol jĕske

Āko bi se jaglicǔrun bilo ũjolo vĕĕe, ondā bi tû jedǔn brŭd òlnil u Komĕzu, a drŭgi brŭd bi bîl ostǔl pripostǔvât ōrti ol jelnĕga i drŭgega brǔda. Dǔma se nĕkal nî hǔlo ũ pet jŭdĵih, nĕgo u ceĕtiri, a pĕti bi ostǔl za pomǔĕ ovŭj drŭgŭj ōrti pripostǔvât. Kāl bi sǔmo jedǔn brŭd pripostǔvǔl ōrti ol òba brǔda, bilo bi se pǔcelo ũru ranĵe, a finĕlo bi se dvĕ ũre kasnĵe. Bilo bi se tû pripostālo dǔ tri ũre populnĕ. I āko se je ũjolo kǔnterih pedesĕt-sezdesĕt kilĵh i tû bi se òlnilo dǔma ako je lĵpu vrĕme za jĕdrit. Brŭd ca je hodĵl pul Komĕze ne bĕ bĕl ni obĭdvol. Ćĕn bi bĕl pripostǔl, òlma bi pǔrtĕl, ā sùtradon bi se òlma vrǔtĕl nǔse. Bilo bi se iskŭpĕlo ono jāstoguv ca je bilo. Ŭvik se je zefĕlo ĕĕn prĕ poslāt jāstoge pul Komĕze ĭzboga furtŭne, jer na Brusnĕk, kal bi ucĕnĕla furtŭna, bĕli bi jāstozĕ po zǔlŭ plĕvoli. Kal

su vèlike furtùne, bilâ bi dvô Brusnikâ. Môre bi pasôvâlo pŕiko svèga Dúlca, pòsri Brusnikâ i svè bi oplìvilo. Tâmo ði su jastozère ùsri skòja mògla je gajèta plìvot. Na zòlò se môre sa môren spòjâlo. I sâl kal bi u jastozèru bìlo pedesèt kilih ili kvintòl jástogih, ondâ ne bì bìlo zlâ, àli àko je jastozèra bila punâ dvô kvintòlâ i vèçe, i kâl bi bila dùsla furtùna, bìli bi se jástozi màkli. Kal bi dùsal kùlap ondâ bi ih òlnil. Kâl ih je bìlo mào, bìli bi se izbìli po râpima po kantùnìma tâko da ih môre nì mòglo olnìt. Prefìn se je i kùpilo jástoge kâl bi se vídilo da ée uciniť vèliko furtùna. Ondâ bi se bìlo pùl jástoguv iskùpilo i stâvilo u kasùnè da ih ne olnesè furtùna. Tâko i na Palagrúzu, tâko i na Svècu. Vècu je môre bìlo ol rebatajice ol Svèca nègo kal je nòjzescu môre ol dùlnjega vŕìmena. Brusnik je mòli skùj, a Svètâc je visòki skùj i môre rebatjìje ol Svèca i vròco se pul Brusnikâ.

8.31. Zamìsli kòko môre mòze

Zamìsli kòko môre mòze – kal su pŕoivi fortunòli do u sezdesèt pàsih dubinè ðiluje i vòrse mìce. Onò ca se recè: »Gùspâ kandalùra kojò mùti do lnâ mùra.« Jo znòn kal su pŕoive furtùne bìle pok èapât sinjòl u cetardesèt pàsih a svè vòrse razbijenè, sòmo ostât konopì i kojì òbruc ili scòp. Stìnâ je èapâla za zòdiv i kakò môre ðiluje u cetardesèt pàsih vòrse pòlpuno iskìdot. Ma zamìsli Cùf – sòmo bi mu se vòrh gòri vídilo. Cùf na Brusnik tû je nòjvisji brìg, nâmo ol ôstra. Cùl son ol Dùbrinìh da bi sòmo jedòn mètar Cùfa bìl ostòl pòvar kùlpa. Kùlap môra grè do vòrhâ, onèga vorhâ ol ôstra, a ùn je visòk dvonâste do petnâste metrìh. Bòta bi se bila dvìgla, onâ bi ga bila zaokrùzila. Brusnik je bìl kako jedòn brùd kal su bìli pŕoivi fortunòli. Svì je bìl u slòp. Bìl bis stòl pol tèndu u navùcènu gajètu i nìsì mògal izòc vònka òl slopa. Svè je ðimilo. Na zòlò je bìlo drugačije jer je bòkun prihìçalo pŕiko brìga, àli slòpu nìsì mògal utèc nìnder, skùj je bìl stâlno pol slòpon. Nìsì imòl dí pùc kal su bìli fortunòli nègo pol tèndu ù brud, a pŕiko tènde je vajâlo èapòvât dèstre da je sigùra ol vìtra, da je vìtar ne olnesè. Pok se nìsì mògal oprât. Pòk su te òci ùvik prasèile. Kâlèbi nìsù mògli tòti zìvìt. Bìli bi zìmi omâkli pul Svèca, a ostâli bi sòmo rìbori i gùsèrice. Na Brusnik si ùvik mòral stòt atènto da ti u pijât gùsèrica ne ìde. Na Brusnik je pùnò onìh còrnìh gùsèric. Ìmo ih i sâ dvo rèpâ.

8.32. Fròne Dùbrin bìl se je izvòrnìl

Fròne Dùbrin bìl se je izvòrnìl. Vròcòl se je iz Komìze di je bìl prodât jástoge. Vròcòl se je na Brusnik. Bila su dvò bròda: Fròne Dùbrin i Kùljis. Zapùhâlo jòku jùgo i kâl su dùsli dvì mìje ol Brusnikâ ondâ se je Dùbra izvòrnìl. Sal zamìsli kojì su tû bìli òlvazni jùdi. Ùn se je izvòrnìl. Brât mu je bìl na Kavalínu, sest-sèdan mìj dalekò, i vídil je dà mu se je brât izvòrnìl. Rìbol je tòti na Kavalínu, a pripostòvâli su tòti i Scùlini. Òlma su òba bròda dvìgli jìdra i dùsli su do izvòrnje-nega bròda Frònetâ Dùbre. Dùsal je i Kùljis ù pomuc. Ispòsìli su jùde, ukarcâli ih ù brud, isìkli su konopè ol jìdra i jòrbula, isprâvili potòpjeni brùd i potèzâli ga pul krâja. Stâvili su ù brud svè ca sè je mòglo: veslà i jòrbul i svè drùgu i vèzâli potòpjenu gajètu i tìra je jedòn za drùgin albânko. I uspìli su brùd pùn môra po tèmù fortunòlù dovùc na Brusnik i na zòlò ga navùc. Pòk je ti brùd òlma ìsal

ribot cîn je ucinilo vrîme. Bîli su izgubîli sômo pajûle i nîke sitnîce. Kâl su potezâli otî brûd pul krâja na veslâ, bîl je Îfko Zânkotov islomîl jelnò veslò kuda grêdu, pòk su mu dôli jelnò jâciju veslò neka vòzi. Tû su bîli oni prôvi galijòti.

8.33. Kurênt fjumêra

Đigol si se uzòl ûjutro dvînut a súnce, bonâca kôlma, lîpu vrîme i sviçôr bi rëkal: »Âla, nâsi, azvêlto, vajò pûc pudî vônka pripostôvât. I kâl si se porînul i dûsal na Vofiće, na Mustacîn, òre kurênt kako rîkâ.

– Vîdite kojû lîpu vrîme, a kurênt kako rîkâ. Hòcemo nôc kojî sinjòl di plije?

– Nîsta, sviçoru, kurâjon, vajò pûc pudî vônka. Bârz vônka nî kurênta. I tâko bi se pôrtilo pul Kavalîne. Kal si dûsal na Kavalînu, glêdos òkolo sêbe i svè ti se parî da se vâros, da si bârz falîl ròtu, jer đigod kal su bîli kalîzi i istîsnuti krâji, fûsko ârija, têsko je đigod bilo nôc sinjòlê jer je tû vônka dalekò nâsri môra pok se đigod covîk vâro. Âli sal je bonâca kôlma, çôro, a ne plije nijedon sinjòl. Ôno nâmo vîri jedôn, çapa ga, dvîni ga! I vèj ga nî cò stâvit jërbo te je stròh da drûge sinjòlê ne nakargôs. I tâko agvânta na Kavalînu ûru-dvî-trî, iscî lîvo-dêsno, ma sinjòlih nî. Îsal bis bîl po ròti di su bîli sinjòli i tû je bilo têsko falît. Nîsî nîkal falîvòl kòko su dugâ cetîri budèla kal je bilo lîpu vrîme. Znòl si tòcno đî si ga stâvil, kòko vônka i kòko nûtra. Âli sinjòlih nî. Kurênt fjumêra priûskal je i tukâlo se je vròtit nôse bez dvînut sinjòlê. Ovî sinjòl ca sî ga dvîgal, vajâlo je stâvit na drûgu mîsto.

8.34. Tratûrî

I tâko je bilo toliko tîh neprîfikih da si đigod hodîl i dvò i trí lnî, a da ne bis sinjòl dvîgal gòre. I ca jè na krâju tukâlo? Tukâlo je cinît tratûrê. Bîl bis parangòl istendîl ol kurênta na barîlce, bîl bis ga butòl poî more jelnò trîdeset pâsîh nekâ ga nôsi kurênt i tâko bi ti parangòl bîl nôsal sinjòlê kojî su bîli pòl more. Svâkih sezdesêt ûdic bilo bi se stâvilo barîlac i kurênt bi tû bîl nosîl i dûsal bi na sinjòl i bîl bi poklopîl sinjòl i tî bis vîdil đî je onî barîlac zaostòl. Î, kal bi bîl barîlac zaostòl, îsal bis îspol kurênta i zaglòvîl bis sinjòl i dvîgal ga gòri. I tâko se je tê sinjòlê iskapulòvâlo. Kurênt bi bîl cedîl, âli kakò se putò napojî têsko bi bîl sinjòl isplivòl. Nòjveće se uspvîvalo dúc do sinjòlih kal bi bîl kurênt imòl voltât. Jër kakò kurênt voltò, ondâ ga tumbò na drûgu bôndu i tâd bi bîl isplivòl. Pêt si ih dvîgal a onû pêt je òpet potenîlo. Tâko se je tratûrênsposivâlo sinjòlê. Ondâ bi se stâvilo sûhu putò.

Kâl se hòlo pûl skoja, bîl je pûn bânak putâ jer ûvik je vajâlo imât almêno cetardesêt nâ stu rezêrve putâ da se mòze mînjât. Nòko bis bîl vîdil pòsli desetâk dôn da je putò têsko, dà se je napojîlo, nosîl si ga na kròj, a mecòl si sûhega. Kâl su bîla lîpo vrîmenâ, a jòki kurênti, stòri bi riçori rëkli: »Vrîme se isfugòjê u kurêntu. Nè u âriju, nègo u kurêntu.«

8.35. Lîbri i rîbori

Ūvik se je na skojù nosìlo i po kojî lîbar pòk bi se stìlo kal je bìlo vrîmena. Bìli su romāni. U mojè vrîme stîla se je beletrîstika, a pòk je dūsla i pulitika, pòk su dūsle i nõvine. Pòk se je prõvjālo, diskutirālo. Svićõri su večinùn bìli pîsmeni. Ūvik se je cèkolo nāpeto kāl će dūc brūd iz Komìze za cùt ca je nõvega u mîstu.

U zòlnju vrîme se je nõjveće govorìlo obo pulitici, obo socijalîzmu. Bîl je ūvik nîki kojî je znòl pripovìdāt. Tāko bi se u tîma diskusijima jūdi bìli zabāvili i tāko je vrîme pasõvālo.

8.36. Susìdi sa Svěca

Zîmi je bìlo pūno mājne lavūra nõgo kal se je rîbolo na sardèle. Kāl si pripostòl võrse ol jāstoguv, nîšì imòl vèlega poslā. Imòl si poslā, ali nè trūdnega. Nõjveći posòl na kròj bìlo je nacinjõnje võrsih.

Na Svěcu i na Palagrūzu bìlo je drugacìje. Tū su vèci skõji. Na Svěcu bi družina, kal su bìla slābo vrîmenā, ìšli u būsak za ubrāt takòj ili dõr za prodāt ìli bi ìšli Lestìcovima pomòc kopāt na lozjè.

Stõri Lestìcovi zivìli su na Svěcu. Tū su bìli pūno dõbri jūdi. Kal bi bìli vìdili brūd iz Komìze, kūda da su vìdili Bõga. Onì bi bìli zîmi ìšli jedõn dõ dvo pūtā u Komìzu za donīt spìzu. Mālo su hõli u Komìzu i bìli bi nāpeto cèkoli za cùt ca jè nõvega. Bìli bi njin zermõni poslālì ūvik cāgod po rîborima. I ūvik su rîborima skocālì u potrìbi i navūc brūd i āko si ostòl bez spìze bìli bi ti dõli i omìšìli bi ti krūha i zājoli fazūla i ūlja i dõli vīnā. Pūno je bîl dõbri õdnos ìzmeju stõrih Lestìcovih i rîborih.

8.37. Ni õbo popìma, ni õbo māsķima

Õbo popìma i māsķima nì se smìlo u brodū govorīt. Ōlma je bîl skõndal āko bi kū spomēnìl māsķu õli popā. Jõ se jõs ìspomìnjen, jõs me bolè skīna kakõ me je jedon pūt pokõjan otāc ošìnul spurtèlon kāl son razgovõròl obo popìma ca son glèdòl u kīno. Pòk me je bîl ošìnul i tukālo se je vrõfīt dõma.

Barba Ivāncìc Pācetov bîl je is Tõneton Lìgun nā more. Ìšli su na sardèle i kal su dūsli ovõdi Pol Võju, blizū ovè sike u Sírõki būk, pòcel je govorīt obo māsķima i zēcìma. Vej nì bìlo tõtì mīra. – Prõvun su dūsli na siku, iskarçòl ga je i vajālo mu se je isvūc i rõbu ū ruku i plivot do krāja za dūc po krāju dõma. Nì tìl ga vèc ū brud.

8.38. Brusnìk je bîl dõbar i za sardèle

Brusnìk nì bil dõbar somo za jāstoge i bìlu ribu. Ūn je bîl pūno dõbar i za sardèle. Na njèmu se je põpri ìsto regāta cinìla, kakõ pul Palagrūze, sõmo nè u onākemu brõju. Kāl se je mõglo jìdrit, kāl se je mõglo razvīt jìdra, mõglo se je dūc nõ nje iz Komìze u ūru ì pul, a na veslā ū tri ì pul do cetìri ūre u regātu. Tè regāte nìšù bìle tofìko nominõne kakõ za Palagrūzu, ali ìsto su bile nāpete jërbo

je bilo vâzno kû çè dúc parví. Kû dújde parví vazímôl je bđju mîsto, a bđju mîsto hđce rěc ujôt vėce ríbe i imât kòmud za se navúć, osúšit brúd, bit mîran, bez bríge kal je brúd na polúge, nē bachelât kolo skđja, nē bit nāpet u nevėrima. A onī kojī nī imôl skōrā, āko se nī imôl dī navúć, mōral je bachelât ðkolo skđja. Zātu se zove Skōr u Komizu jer tōti je bilo brodogrādiliste. Recē se: »Močā ispalizāt skōr«.

9. PALAGRUZA

Stara austrougarska lanterna na Palagruži, to monumentalno zdanje podignuto je na vrhu ovog otoka 1875. godine na okomitoj litici što se diže stotinu metara nad morem. Njeni masivni kameni zidovi krune se izgrizeni od soli. Tu, stotinu metara nad morem, osjeća se razorna snaga njegova. Pričali su mi ribari kako zimski fortunali znaju odnijeti čitavo palagruško žalo pa ga more poslije danima vraća na njegovo mjesto. Nezamisliva je snaga mora na Pelagosi, na ovom otoku pučine.

Kakav je bio život komiških ribara koji su na tom malom otočiću između dviju obala Jadrana provodili zime loveći jastoge, pripovijeda Ivan Vitaljić Gusla:

9.1. Kucinôra

Kucinôra je jelnâ ol nōjstorijih mríz kojē su postđjole za lovīt jāstoge. Parví rībori kojī su rīboli kucinôrima, deperāli su pđ dvo zūga kucinôrih: jelnē su dorzāli ũ brud, a drūge na krōj kako rezėrvu. Bīli bi stāvili ũ more po petnāste do dvostīpet pėc ũ dvo zūga, a na krāju su deperāli po četīri-pět pėc kojē su ũvik kārpile i mīnjāli iz Ineva ũ don onē kojē su iskīdone. Onē pėce kojē bi se iskīdole, vāzeli bi na krōj i kal su bila slābo vrimenā, bīli bi kārpile.

Kucinôra je bila nōjrentabilnījo mřiza za jāstoge. Kucinôrima se rībolo na Palagrūzu, na Svėcu, na Brusník, nā Bisovo, ðkolo cīle nāse piskėre rībolo se kucinôrun. Na Palagrūzu je znālo bit po pet-sėst družīnih kojē bi bile ĩsle prī jemātve i na primālice.

Svāko pėca kucinôrih bila je dugā arganėl. Arganėl je stū metrīh ĩli pedesēt ĩ sest pāsīh. Na kucinôru je bilo dvostīpet kilīh ðlova i đeset do dvonāste kilīh putā. Arganėli trī kīla pđd olovo, a pol putā dvō kīla, dvo ĩ pul. Tū se je armīvālo na trėću. Őko je bilo cetarnāste do petnāste centīmetrih. Mřiza je bila ōrmona trīdeset nā stu unūtra. Tāko da mřiza stojī inbōnda, đā je lovkījo.

Arganėl bi se bilo dobrđ ðlvilo, pđk bi se tū bilo ōrmolo. Armīvālo se je ðlma sa putėn. Ondā bi se polvėzālo mōhū. Prītnji su se katramōvāli. Mocīli su se u tēpli katrōm. Bila je jelnā pasūrica i ũ nju se je mocīl arganėl kđko je olovnīca dugā. Tāko onē ca olovnīca pokrīje da je ozdisōta katrōm, da prītanj ne izōgnje. Tū se je na svē mřize cinīlo. I na pripōste i na trāte. Ővik se je katramōvālo prītnje nekā ne izōgnju. Ondā bi se bilo nabīlo ðlovo. Stāve se na kavicōl mđzgi. Kucinôra je bila visokā mėtār i cetardesēt do mėtār ĩ pul nōjveće.

9.2. Oparcōvōnje za partēncu pul Palagrūze

Zīmi kal bi se bīlo īslo pul Palagrūze, bīlo bi se svū provīstu vāzelo za dvō mīseca. Bīlo bi se vāzelo baskōta, trī barīla baskōta svāki drūg i mūkē, pōk se je na Lantērnū pēklo krūh. Vazīmālo se je po dvōdeset do trīdeset kilīh fazūla, po petnāste kilīh manīstre, po dēset litor ūlja za jelnū ōrt.

Za pūc pul Palagrūze rībot kucinōrima tukālo se je oparcōvāt pō dvi setemōne. Jer tukālo je nōjpri mrīze svē izmōstīt. Prōvi rībori, kakō pokōjan Bijōze, deperāli su po cetardesēt pēc kucinōrih. Ondā je vajālo vazēst i kōrke za mōstīt mrīze. Vazīmāle su se macavarīje za tūc kōrku. Kucinōre i svē mrīze ol lnā i parangōlē – svē se je tu mōstīlo u kōrku, a pripōste, gavunōre, budēle, jaglicōre – svē se je tū mōstīlo u rujōtu. Kōrka je olupnījo nēgo rujōta.

I ondā bi se bīlo nakarcālo tī brūd. Vāzelo bi se bīlo pojāce, rōbu, po jedōn lītar rakīje, mālo smōkov. Vāzelo bi se po dvi-trī prōmine. Zīmiski rībori su jimāli debēle gāce ol vūne i vūnene calcēte. A ūvik se je dvīzolo mrīze bōsu. Kāl bi se bīlo dvīzolo, znāle su đīgod nōge omodrīt ol zīmē. Pōk bi se nōge dobrō istārlo i obūklo suknēne calcēte i bāganice.

Bīlo bi se tū oparcōvālo. Bīlo bi se ukarcālo polūge, mrīze bi se butālo dōli po lnū nekā je brūd stabilīji. I tāko bi ōba brōda bīla punā. Vazīmālo se je i dōr za kūhot jer na Palagrūzu je bīla mizērija ol dōr.

9.3. Partēnca

Kāl bi se īslo pūl skoja, bīla bi punā gajēta. Regāte zīmi nī bīlo jer nī bīlo potrība. Mālo je brōdih hodīlo. I tāko bi se bīlo pōrtīlo is līpin vrīmenon. Pul Palagrūze gajēta je potēzāla bōrku u remūrē, a āko je bīlo pōsve stābilu vrīme bīli bi jīdrili svāk za sēbe. Iz Komīze bi se bīlo pōrtīlo dūlnjin vrīmenon. Ne bī se pōrtīlo bonācun, jēr āko je bonāca, ondā je sotosirōko. Āko su bīle dvī družīne zājelno, ondā su jimāle jelnū gajētū za spōnje, ondā su bīla trī brōda – jelnā gajēta i dvī bōrke. Bōrka nīkal nī imāla fōlke. Tū su bīle bōrke kojē su bīle ucinjenē za zīmi rībot. Tū su bīle vēle bōrke ol sēdan ī pul do ōsan ī pul mētrīh. Gajēta je tēskā za zīmi lavurāt. Njū je tēzje navucīvāt, tēzje porinīvāt, tēzje je is njūn batarjāt pō moru nēgo is bōrkun.

Zīmi su bīla cetardesēt nā stu mājno jīdra nēgo liti. I zīmi su bīla jīdra debēlo is dvi-trī rūke tarcalūnā dūplo dēbjo nēgo liti. Nīsū bīli onāko jōrbuli visokī nego mōli jer zīmi je tēzak vītar. Zīmi nī bīlo pītōnje dūc na Palagrūzu parvī, nēgo dūc sigūro.

9.4. Konsērba

Većinūn su družīne bīle u konsērbu da njīn je lāgje lavurāt. Ondā bi bīli, kal bi ūjoli dvo-trī kvintōlā jāstoguv, zēlili bi bīli tū olnīt pul Komīze, da se tēga netāju jer je tū bīlo tēsko cūvāt u jastozēru a i da vāzmu nōvu hrōnū. Jelnī bi

òlnili jãstoge a drùgi bi ostãli i pripostòvãli vòrse i jelnê i drùge družine. Tãko je ùvik lavûr hodil nãpri. Nì bìlo potrìba prikìnut lavûr.

Dìgod bi se slozile i trì ôrti i ceřiri, ali većinûn su se univãle dvì ì dvi ôrti.

9.5. Kãl bi se dúslo na Palagrûzu

I sãl, kãl bi se dúslo na skojù, gajëtu bi se bìlo navûklo za spõnje i osigurãlo bi se je dã je ne olnesë. Bìlo bi se na Palagrûzu vãzelo gajëtu za spãt i jelnù mãnju, òbico bòrku òl osan, òsan ì pul mètrih is kojûn bi se bìlo rìbolo. Gajëtu bi se bìlo navûklo gòre u Stradûn. Dobrò bi se je vëzãlo, potendãlo. Onã je bìla ofalkõna i ù nju se je spòlo. Ù nju su stòle pojãce, ròba, spìza i svè ca jë tukãlo sacûvãt dã se ne ismòci, a deperãlo se je i mòle kùćice od lãte u Stradûn. Stradûn je pût ol Zòlã do bãrda. Tòte bi se bìlo stãvilo gajëte di je bìlo sigûro da je nèce mòre olnit. Bìlo bi se je vëzãlo, posukalcãlo, potendãlo tãko da se zò nju vej nì potrìba pensãt.

Parvì dòn se nì rìbolo. Bìlo je cò iskareòvãt. Ì tu ako bi se bìlo uspìlo svè urèdit. Jedino bi se bìlo stãvilo pripòste, jedòn oli dvò pripòsta is bòrkun. Ù dvo bròda bìlo je pûno lipje lavurãt jërbo kal su furtûne, kal su jugã, kal se grè u Zòlò, bìlo bi te dìgod i nãlilo.

9.6. Tukãlo je svûn brìvun dúc na kròj

Tukãlo je svûn brìvun dúc na kròj. Bìlo bi se, rećimo, ìslo juzinon pripostòvãt, a bìla bi furtûna iskopãla. I sãl za dúc na Zòlò, kal nì svìta, ondã se ne bì mòglo ako nìmo kù agvantãt brùd. Dúslo bi se nã pet vèsol svûn fûrcun na kròj i hìtilo cìmu i agvantãlo brùd i ondã bi ga se bìlo navûklo. Dìgod bi bìlo i ùlilo po karnì.

9.7. Mećõnje kucinòrih

Drùgi dòn se je mećãlo kucinòre, a dìgod bi se stãvilo i parvì dòn ãko je bìlo jèske i vrìmena. Bìlo bi se lípo mrìze òdabrolo ù sridu, intãjalo po dvonãste do petnãste pèc u jedòn zûg. I tû bi se bìlo stãvilo in fila. Na putò se je mećãla jèska: ili snjûr, ili bûkva, ili kònter, tãko kal jãstog dÛjde, ùn se pènje ùzbardo prema jèski pok imbrojò nõge, bãrke i tãko se zamotò.

I ondã bi se stãvilo dvò zûga ù more. ãko je lípu vrìme bìlo bi ih se pòslì dvìglo, a ãko je slãbu vrìme – kakò se dò. Dìgod su znãle ucinit mrìze i po dvo-trì lnì i pet-sèst dòn kal su bìle furtûne. Pòk bi se napûnile mrìze galòne i bròkã i jaspriña i svèga. Tû se nì mećãlo sòmo na milûru. Tû se je mećãlo ol Medvìdine pok svè do Galijûle. Na Vèlu Palagrûzu se je mećãlo na dvìsti mètrih dalekò ol krãja po Zòlù. Dìgod bi se mrìze injasprinãle.

9.8. Ca sè je lovìlo

Dìgod bi se ùjolo dvòdeset, dìgod trìdeset jãstugov, a dìgod pet-sèst. Ondã je bìlo bogãto. Lovìlo se je pûno dòbre rìbe: murluc, kućinìh, mãcok, pok su tè mrìze sòme sèbe injeskòvãle. Pòk bi se imbrojãla i skarpìna. Kãl bi mrìze uciniìle

ù more po dvo-trî lnî, ondã bi nã tu rîbu dÛsli jãstozi. Åli kal su mrîze bîle vëće ù more, bîlo je vëće lavûra kolo njih.

Bîle bi kÛlnje rîbe, tu su ùgori, marîne, bîle bi izgrîzle te mrîze pok je bîlo vëće lavûra. Zãtu se je glëdolo ãko je mogÛcê svãki dôn pripostõvãt. A uzãlo se je kal je bîlo pÛno poslã i svãki drÛgi dôn pripostõvãt. Bîlo je bõje svãki drÛgi dôn pripostõvãt. TÛ je zãvisilo obo vrîmenu. Ako' se vidilo da će slãbu vrîme, bîlo bi se pripostãlo i drÛgi dôn. Åko je bîlo lîpu vrîme, bîlo bi se ðigod i pÛstilo za se olmorît. TÛ je bîlo têsko dvîzot. Tõti je bîlo lavûra po cîli dôn.

Ondã se pÛno dezÛj lovîlo. DÛplo vëće dezÛj, nêgo jãstoguv. A dezÛje se nîsÛ prodõvãle. TÛ se je jîlo, ãli bi te lësto, bîlo objîlo i ondã bi se tÛ hitîvãlo. Rîbor kal bi ùjol dezÛju bîl bi rëkal: »Jelnã dezÛja – joglã kÛnca!« jer dezÛja nõjveće iskîdo pok vajõ kãrpit. Ondã bi je bîl çãpõl ðl jida põk bi je razbîl nekã je rîbe zèru.

9.9. Jastozêra

I tãko se je tîn kucinõrima pÛno rîbolo. Bîli su rîbori ucinîli jastozêru na Palagrûzu. I u Zõlõ i u Stõru Vlõkù. I tê jastozêre kal bi ucinîle vëlike furtûne na Zõlõ, ondã vëliku mõre põk je vajãlo ðigod po zõlù kÛpit jãstoge. Zãtu je jãstoge vajãlo cin prî olnît pul Komîze i butãt na buletîn da ih mõre ne obrîje. Ûvik bi se bîlo rëklo da je nõjsigurniji jãstog na buletîn.

Jastozêru su ugrõðili u Zõlõ brãca DÛbrini i stõri Stîpe TÛsica, a u Stõru Vlõkù brãca Pãcetovi i Andrija Vitaljiç Bjaziç.

9.10. Dokument o gradnji jastožere na Palagruži

*C.K. lučko-zdravstveno Poglavarstvo
SPLIT*

*I.R. Capitanato di porto o sanita marittima
SPALATO*

4898. Split, dne 19 lipnja 1913.

*Gospodin Andrija Vitaljiç pk. Blaža
u
KOMIŽI*

C.K. Pomorska Vlada u Trstu odlukom 29 svibnja t.g. Br. 3706 na riješenje Vaše molbe 9 siječnja t.g. udjelila Vam je naknadno odobrenje za već sagradjeno spremište jastoga na položaju »Stara Vlaka« na ostrvu Palagruži uz slijedeće uvjete:

1. Od godine 1906 unapred bit će te obvezni platiti jedan godišnji namet kao daću priznanja; visina odnosnog godišnjeg iznosa biti će Vam naknadno priopćena.

2. Ispustiti će te jednu obveznicu kojom se obvezujete da će te u svakom času, na zahtjev ostaviti slobodan prostor od Vas zauzet, odstraniti svu izvedenu gradnju o svom trošku, bez prava na bilo kakvu oštetu sa strane Pomorske Uprave.

3. Jastozi i hlapovi moći će se pohraniti u spremištu, samo za vremena dok je ribanje istih korepnjaka dozvoljeno, i to u svrhu da se ih sačuva od kvara.

C.K. Lučki-Potpoglavar, Upravitelj:
Stipanović

9.11. Kakò se je dililo dòbit ol rìbonjo

U zìmskemu rìbolovu, u parangalònju i zìmskemu i lītanjemu, u gìrarici i gavunòri i pripòstima, u svìn tìn nòcinima rìbonjo, ùvik je sviçòr imòl jedòn dīl. Nī kako liti u trātu da je sviçòr imòl dvò dīlā ì pul i dò tri, ìli sijāvac da je imòl dvò dīlā ì pul. Zīmi su svì jūdi imāli jèdnoki dīl. I brūd je imòl dīl, a mrīza dvò dīlā. Tāko je bilo i u spurtēnjacu. Tāko je bilo ðsan dīlih. Onī brūd ca bi ga se vāzelo za spònje bilo bi mu se dòlo jedòn kvārat ol dīlā. Spīza ca sè je kùpovolo tū se je plòçālo po glavòh: koliko jūdih – toliko dīlih.

9.12. Rìbu ol kucinòrih se je solilo

Tāl se je u kucinòre lovilo svāke rìbe: i murlūc i rāzin i vořilnih i sokolīh. Iz Palagrūze bi se bilo dònilo po tòko kvintòlih sūhe rìbe dōma ca bi bili lovili u kucinòre. Po tòko kvintòlih, ðlma na pritòre. Bilo bi se vāzelo na Palagrūzu po trī-çetiri barila sòli i pēt barīlih za jèsku i sūhu rìbu. Pāgara, zubāca i skarpīnu tū se je jīlo, a onò ca se nī mòglo izist, svè se je solilo.

Za posolit rìbu vajālo je rasplòtiti i isīc na prīske pok pomocit ù more tri-çetiri ùre da mòci, da mòre isperè. Ondā bi se tū dobrò nasolilo i stāvilo u mojacu. Ne smī falit sòli. Po kvintòlū se hòce dvostīpet do trīdeset kilīh sòli. Ako je rāzina, hòce se dvostīpet, āko je vořina, hòce se trīdeset. Ca je dèbjo rìba vèce se hòce sòli. Onò ca ostāne sòli ol posòljene rìbe pòsli se òpet korišti.

I ondā bi se tū nasolilo i bilo bi se ucinilo salamūru. Āko bi fařilo salamūre, bilo bi se donapūnilo da oplivi. Kal oplivi, ondā je dobrò. Trèci dòn se rìba pritumbò. Kòrg se ne smī stāvit. Rāzina, murlūc, vořina, sokul tū je tèsko pòk se meçālo po çetiri file, pēt nòjveçe, jer tū je vèli pīz. Ondā bi se pritumbālo. Onò ca je dōli bilo bi dūslo gōri. I tāko je stòlo sèdan, nòjveçe ðsan dòn. Ondā se tū izvādi, operè u salamūru, onu īstu, ondā bi se stāvilo ù hlod sūsīt. Nekā çidi ù hlod di je pròpuh, di je vītra. Avertilo se je da po tēmu ne pāde dōz ni rosā jer bi ondā zacòrnīlo. I kāl bi se osūsilo, bilo bi se impakālo u kasūnè i kāl bi īsla gajèta pul Komīze, bilo bi se poslālo is gajètun. Tò sūho rìba stòla je u Komīzu u barāku i kāl bi bila finila stājūn, bilo bi se pròdolo, a dīl razdīřilo družini za jīst.

9.13. Ca sè je jīlo na Palagrūzu

Nīkal se nī meçolo vèce ol trīdeset pèc, a pēt pèc je ùvik bilo na kròj, ùvik se je kārpiło. Tēga se je pūno meçālo. I ondā bi bila ucinila slābo vrimenā. Dīgòd se na setemōne ne bi īslo dōma. Ondā se je tū kārpiło. Jīlo se je dezūjè. Bilo je i ùgorih. Uzālo se je u jastozèru çvāt dezūje za kal je slābu vrīme. A interesāntno

je da bi bila vèće zivila bèz nùg nègo incéro. Ubodès je is onùn njèzinun nogùn ù nogu. Is njèzinin nòhton ubodès je u gùrnji dil nogè do sòmega tìla. Tàko kal je ubodès svàko njun nogà olupàde a ne vòlni. Sòmà pùsti nògu. Ondà sòmo ostàne trùp, tìlo bez nùg. Bìla bi tàko zivila i ne bi izvolnìla. A àko bi bìla ostàla is nogòma, prì bi krepàla. Bìlo bi se iskùhalo sùhu manìstru na dezùju. Pòk bi se tù bìlo cìcolo. Onà je ùkusna, nìsta gòre nègo jàstog. Ca je vèci mìsec, tù je onà bòjo, punìjo. Onà po misècù zère i ondà je punà. A kàl je mròk, onà se ne krèce, onà nì punà. I jàstog je punìji kal je mìsec nègo kal je mròk.

9.14. Dvìzonje kucinòrih

Tèsko je bìlo dvìzot tè kucinòre kal bi bìl ðìgod kurènt polbìl mrìze ù dubje. Dvìzolo se je tál u dvojjicu, prefìn i u trojjicu na skàfu. I u cetìri kal bi se bìl obìsil jasprìn. Tál se ne bi mòglo dvìnut cìli zùg ol petnàste pèc, nègo bi se bìlo dvìglo pet-sèst pèc. Ondà bi se bìlo vèzàlo za àstu ol karmè, neka stojì brùd na tèmù, a vàmò se je cìstilo jasprìn. Bìl bi se napùnìl brùd jasprìna. Ondà bi se tù istrìbìlo i jòpet nàpri dvìzolo. ðìgod je vajàlo po jedòn zùg dvìzot cìli dòn, a ðìgod bi ga dvìgal u tri ùre. Jùdi su dobrò poznàvoli terèn. Znàlo se je ði je tvòrdi jasprìn, ði je mèki jasprìn, ði su fòji, di nì jasprìna.

Kàl se je dvìzolo, jedòn je dvìzol, a dvojjica su vozìli. Sviçòr je većinùn bìl u purtèlu na karmù. Ùn bi bìl potèzòl i cìstil mrìzu. U primù je bìl jedòn koji je vòròl i jeskòvòl mrìzu. Òlma se je cìstilo i jeskòvàlo. Kal se mrìza dvìne, òlma se mèce na ìstu mìsto ìli se mìnjo pozìcija àko je bìlo slàbo. Àko se slàbo ùjolo nà tu mìsto, cìn bi kavicòl dūsàl ù brud, bìl bi sviçòr rèkal: »Vòste pul Pùfka!«, ìli »Vòste pul Bàbe!«, ìli »Vòste pul Galijùle!«, ìli »Vòste pòl skuj!« ìli »po Kobìli. I ondà bi se tò mrìza mècòla i tù je kuřilo ù more kòko su dvojjica mògli vozìt.

Kàl se je dvìzolo òbìcno je sviçòr netòvòl jàstoga koji se je ùjol, ìli je tù cìnìl drùg koji je slòbòdan. Dvojjica su vozìli, jedòn je dvìzol, a dvò su cìstìli mrìzu i netòvài rìbu. Kàl se jàstoga çapò ù ruke, njèga se glèdo kako òci ù glovu, kako mòlu dítè, dà mu ne bi olupàla nogà, dà se ne probìje jer ondà èe krepàt. Kàl bi se izvādilo jàstoga, òlma is njìn u kòfu. Prì su bìle kòfe. Tù su furèsti cinìli kòfe specijòlno za jàstoge. Tù je bìlo upletenò ol prùco. Vèlike su bìle, bìt èe jedòn mètar dùge, a sirokè pùl mètra. Ù nju je mòglo stàt po tristìpet i do pedesèt kilh jàstugov. I òlma is njìn u tròvù i òlma stivàt ga u kòfu.

Kàl je bìlo lïpu vrìme, onì je dvìzol, ùn je gustòl jer je vìdil ù more je grè jàstog. Ondà bi ùn onàko òjtantin glèdol priko bònde. Pòk bi se bìl ðìgod privàril na dezùju da je jàstog a nà tu bi mu sviçòr bìl rèkal: »Òto von kòr nà nus!« Àli bìl bi i drùg sviçòrù vròtìl kàl bi se sviçòr privàril: »Òto von, sviçòru, kòr nà nus!«

9.15. Primàlice na Palagrùzu

Na primàlice je bìlo nòjlagje lavuràt kucinòrima, jer je jàstog bìl na sòmi kròj. Meçàlo se je kucinòre di se lnò vìdi, na trì-cetìri pàsa. Na Galijùlu se je meçàlo dobòta di mrìza mòre poplutàt, ù dvò pàsa dubinè, niz sòmi Pùpak. Na primàlice jàstog dùjde na sòmi kròj. Ali zìmi je u dubokò.

Palagrûza je skûj đî je vodê pok se je covîk mǔgal umît, oprât. Svâki dǔn se je navukovâlo na krǔj. Jedîno na primâlice kal bi bila lipo vrîmenâ stâbilo, ondâ se ne bi bilo navûklo.

9.16. JÛtro na Palagrûzu

Sviçôr bi se ûjutro dvìgal parvî. Gajeta za spǔnje bila je potendǔna. Na prǔvu je bilo zatvǔreno, a na karmû je bîl flǔk îspol kojêga se je provucivâlo za pûc unûtra. Jelnâ bǔnda je bila sasijenâ na flǔku is pâlicima da ne grê vodâ unûtra kal je dǔz, a drûgo je bila otvǔrena. A kâl bi dazjilo, ondâ bi se zatvorila i drûgo bǔnda tǔnde. Újutro bi se sviçôr dvìgal parvî i îsal bi u kûćicu ol lâte kojǔ je bila kuzîna i naložil bi ògonj za ucînit çâj. A nǔko bi se bîl dvìgal probûdîl bi družînu. Ūn se je i po dvo-trî pûtâ priko noći dvîzol za vîdit kâku je vrîme, radi brǔda ca jê blîzû môra. Kal je bilo dûlnju vrîme, sǔmo bi se potêgla karmâ bôrke vǔnka vodê. I kâl se sviçôr dvîne, bilî bi se pomâlo i drûgi dvìgli i îsli u kuzînu popît çâj. Ondâ bi se butâlo kûhot fazûl i dǔkle se popîje çâj, fazûl je uzavril i ondâ se donalijê vǔdu. Jêr kal fazûl uzǔvre i kal donalijes studǔnu vǔdu, hǔće se pûl vrîmena mânje da se iskûho. Ondâ se stâvi dǔr neka kûho i îslo bi se lavurât.

Kâl se popîje çâj, sâl se vajǔ porînut. Porîne se bôrka i òlma se jǔsku sîçê i nanêze se. Jǔsku se je lovilo pripǔstima, a ûjolo bi se i kojû ribû u kucinǔre za jǔsku. Nǔjcesçe se je meçâlo carnjûlê, bûkve, snjûrê, lokǔrde i kǔntere. Svâko je družîna imâla jaglicǔru. Vecînûn bi se pripǔsti dvìgli vecernjûn, tâko da ûjutro nî potriiba dangûbit. Dîgod se je frîskun jǔskun jeskǔvâlo, a đîgod posoljǔnûn. Jǔska se je meçola na dvo-trî pâsa distǔnce. Kal se mrîza odabîro, òlma se injeskǔjê, tâko da mrîze tǔce û more, da nî potriiba fermǔvât. A vǔzi se nâ dvo veslâ. Jǔska se je vezivâla pri kosćicu is kǔmadon spǔgâ kojî se vêze za prîtanj ol putâ.

9.17. Ūza ol galijǔta

Kal bi se bilo îslo jûgon porînut brûd, ondâ bi se bilo uzâlo pûstît brûd. Kal je bilo stǔru jûgo pok pâla bonâca i ostâlo marête ol jûga, dobrǔ bi se nalojilo polûge i pûstilo brûd ala galijǔta na jelnû vêtû. Družîna bi se ukarcâla û brud i jedǔn bi fîskal brûd, a brûd bi po nalǔjenin polûgima poletil û more. Tû se zvǔlo ûza ol galijǔta. Âli bîl je vrǔg kal bi se bilo îslo mǔlin jûgon, a iskǔpâlo mǔre i ondâ dûc na krǔj za se navûc. Dîgod bi znâlo intresât i sundrât brûd. A kâl bi bilî ucînilî vèliki fortunǔli, svû bi spjâju mǔre istêglo tâko da se vêj nî mǔglo porînut brûd, nêgo je vajâlo grêde meçât za porînut brûd. Furtûna spjâju istêgne vǔnka, ondâ pǔsli kakǔ se vrîme stabilizîro i dohǔdi lâgju mǔre, zolǔ se pomâlo vrǔço.

9.18. Kâl si finîl pripostǔdu i dûsal na zǔlǔ

Bilo bi se ûjolo skarpînih, hudobîn, ondâ bi se tû òlma ocîstilo za jîst. A kâl bi se družîna vrǔtila nǔse, fatûl je bîl kûhon. Dîgod bi se dogodilo da izgorî nogûr

i pãde bronzîn dôle, àli tû je bìlo rîlko. I kâl bi se dûslo na krôj, ovî kojî je bìl ol kuzîne, ûn bi bìl ðlma iskocîl za vîdit fazûl je se iskûhol. Ûn bi bìl iskocîl gôri i potâkal ðgonj i dðnalil vòdu za stâvit manîstru. Fazûl i manîstra bìla je nôjcesço îzbina, a fazûl i rîzi mãnje. Rîzi su bìli delikatèca. Imâlo se je po cetîri-pêt kilîh rîzîh i tû je sviçôr dorzòl pol kjûc za àko se kû razbolî za bokûn rîzîh na jûli ðli na kvasînu iskûhot.

Drûgi bi drûg bìl ðnil kðfu is jâstozima do jastozêre i hîtil jâstoge unûtra jelnèga po jelnèga, trèçî bi bìl ostòl brûd urèdît, a cetvòrti posofît jèsku.

9.19. Obîd u kazòtiç ol lâte

I kâl bi bìlo kûhono, ovî bi se bìl iz kuzîne jòvîl: »Àla, nâsi, gotòvo je!« Ondâ bi se bìli iskûpili u tí kazòtiç od lâte kolo temûnâ kojî je bìl stûl i tòti bi blagovòli, a vâvik u skèrcu, u čakulèti, vâvik u smîhû, a po obîdu bi ðigod pâla i pîsma. Veçinûn se je govorîlo kðko se je ùjolo, kðko se je provâlo, kðko se kû fûrce imòl, kakò je lomîl veslà, kakò je jîdril, kakò je provòl fortunòl, àli se je i iskercâlo za se nasmjât. I tâko je svè tu hðlo kolò nâokolo. Palagrûza je bìla pûno bogâti skûj za jâstoge. Tâmo se je pûno rîbolo i pûno provòvâlo.

9.20. A Gàlijolo, Gàlijolo, nè vidiš ti više Mâtu Gûvu

Jedôn je dðzivjaj kojî son cûl ol mûga òca kal je bìl is pokûjnin stòrin Bijòzeton na Palagrûzu. Njîma su bìle kucinòre na Galijûlu. Dvîgli su jedôn zûg i îsli drûgi zûg dvîzot. Dognâla nevèra iz mâistrotarmuntòne. A is njîma je bìl Mòte Gûva. Ûn je bìl furèst u Komîzu., Vèliki jòki covîk, pûno jòki covîk. I kâl je zapûhalo, onî vòze i vòga, i vòga, i vòga. Kakò onî vòze pul Palagrûze, tâko sve to bðje pûse. Obligâlo ih je vozît ol Galijûle do Palagrûze pet-sèst ûrih i jedvâ su ùbogu takâli kròj. Vajâlo je i sekât. I kâl su takâli kròj i dûsli na Zòlò za se navûc, ondâ je Gûva, vâzel veslò, a tû su bìla veslà kako grède jòke, tû si imòl cò vîdit tò veslà prînjasnjo. Zîmi su se i veslà deperâla jâçijo da covîk mðre vozît i albânko, da mðre svè dat ol sèbe a da veslò ne pûkne. I, ca govòrimo, çapòl je veslò i trîskal je veslèn i govòri: »A Gàlijolo, Gàlijolo, nè vidiš ti više Mâtu Gûvu«. I kal je îsla gajèta pul Komîze, kâl su se razòrmoli, nî vej Mâte nîkal dûsal na Palagrûzu.

9.21. Rîbori i lanternîsti

Bîlo je grûbo ca sè je uzâlo dogoðît da zîmi Palagrûza ostâne bèz zòlà. Ondâ su jûdi hòli gôri na Lantèrnu. Bîli su prîjateji is lanternîstima. I za vrîme Taljònih, kâl su lanternîsti bìli Taljòni. Bîli bi ðigod dðnili iz Komîze lanternîstima njônca i dðbrega vînâ, a Taljòni su znâli dðsta stvòrih i naruçît da njin rîbori donesû iz Komîze. Bîli bi rîbori îsli gôri na lantèrnu i zaigrât na kòrte kal su bìla slâbo vrîmenâ, i ðigod slûsot ràdîjo. Ûvik su bìli is lanternîstima na lîpe.

9.22. Nìkal se nî doznālo dī je nestāla gajèta

Dogodila se je bila jelnā vèliko nesrīca. Tū je bilo mijōr dèvestu devetnajèste, pòsli Svjèskega rāta. Āsli su na Palagrūzu rībot kucinōrima. Tū je bìl mēni bōrba Sībe Marīnković Zōnetov, drūgi je bìl Mīke Kūljis Pāce, a trēci je bìl Božanić Gregolevōnt. I onī su dūsli u Komīzu. Iz Palagrūze su dōnili jāstoge i tū su rību iskarcāli, prōdoli, ucinīli spīzu, zenē su dōnile prōminu, po uzōnci, tobāka, cūkara i ovāko. I pōrtile su dvī gajète. Jelnā je pōrtila na dèvet ūrih, a jelnā na òsan ūrih. Tāko ovā parvō kojō je pōrtila ranīje, onā je omākla nāpri i dūsila na Palagrūzu. Onī nīsū avistāli drūgu gajètu za sōbon cīlin pūtēn. A furtūne nī bìlo. I kāl su dūsli na Palagrūzu, a ocekvāli su da ovī drūgi imāju arivāt za nĵima, ožīru se onī dī su, kùl su. Āli ovīh nī i nī jih. Āsli na Lantērnū, prīnuć – nī jih! Ucinīla se je nūc – nī ih! Nīnder jih ne vīde. I dobrō je, ujūtro kal se je rasvanīlo, onī su iz Palagrūze pōrtili pul Komīze i iskāli i livo i dēsno hōće jih dī vīdit, ali nīkoga nīsū vīdili. I dūsli tāko u Komīzu.

– A ca jē, kāl su pōrtili?

– A pōrtili su za vōn jelnū ūru. A ca jih nī?

– Nī jih! – Grūbo se je promīslilo da nī jūdīh. Ōrmole su se òlma dvī gajète i ĵsle ĵskāt dvo-trī lnī po kùlfū. Āli nīsū jih nōsli i do danās se nī doznālo dī su nī kakō su tī jūdi finīli. Bīlo je bokūn dūlnjega vrīmena, līpu vrīme i nīsta nĵin se radi vrīmena nī mōglo dogodīt. Ondā se je racunālo ĵli da jih je kojī brūd razbīl ĵli da su dūsli na mīnu.

10. KŪLAF

Jadranski »bakalar« – suhu landovinu (raže, razne vrste morskih pasa i mačaka) u velikim su količinama nudili nekada tržištu jedino komiški ribari. Oni su razvili umijeće ribolova parangalima na otvorenom moru, a ta se tradicija zadržala do danas. Danas u Komiži ne postoji niti jedna kočca, ali ima preko stotinu parangalista, koji odlaze na otvoreno more, mnogi i u međunarodne vode, svojim malim ali suvremeno opremljenim barkama i love kokote, murluce, rombe, pse, ali sve rjeđe ražu koju je uništilo kočarenje.

Jedan od bitnih razloga opredjeljenju komiških ribara za ovaj tip ribolova jest snažna vezanost za tradiciju u kojoj se razvio prezir prema kočci kao ribolovnom alatu koji uništava biološku ravnotežu mora. O tradiciji ribolova parangalima na pučini, u kulaf, govori jedan od najboljih komiških parangalista pokojni barba Jerko Kučić Aman:

10.1. Kulfōr Āman

10.1.1. Skūla u brodū

Mūj otāc je bìl rībor. I jō son kako dītē hodīl is nĵīn. Bīl bi ĵsal u kùlaf na murlūce, na rāzinu i tāko dāje. Svūder je hodīl po srīlnjemu Jadrānu: Palagrūza, Susāc, Bīsovo, Jābuka. Tū su bile pozīcije. Ū tu vrīme nī bìlo kōćih, nēgo se sōmo parangōlima rībolo. Tū je bila mēni skūla ol nōjranījega dītīnstva.

10.1.2. Jidriilo se pul pòste cĭlu nùc

Mĭ smo dobrò lovĭli. Mečĭli smo dvò dð tri mijòrĭ ùdic. Tĭl nĭ bìlo motòrih, nègo se je hòlo na jĭdra i na veslĭ. Za pùc u kùlaf bìlo bi se ĭslo vèc u parvĭ sutùn. Dvĭglo bi se jĭdro i jĭdrilo cĭlu nùc, is nè vèlikin vĭtron, is tarmuntònun i jĭdrilo bi se cĭlu nùc do rasvanùco pul kùlfa. Nòn je bìlo vĭzno da se rasvĕne za pocèt mečĭt da mòremo sinjĭt krĭje za slùcaj dà non se doğðdi da mòramo pri slĭbin vrĭmenon prisĭc parangòl i holcĭt. Jèr kĭl si sinjòl krĭje, ondĭ znòs drùgi pùt dùc ði ti je sinjòl.

10.1.3. U rasvanùce bi se pòcelo istendĭvĭt parangòlè

Ondĭ bi se u rasvanùce bìlo pòcelo mečĭt i nĭpri dðkle bi se tē parangòlè bìlo istendĭlo. Kĭl je bìla bonĕca ondĭ se je vozĭlo na veslĭ, a kĭl je bìlo vĭtra ondĭ na jĭdra. Āko bi bìlo prèvec vĭtra, bìlo bi se čapĭlo tercalùn da mĭnje brùd grē. Kĭl bi se tū istendĭlo, kavicòl ol parangòlĭ bi se vèzĭlo za šĭdro i tū bi se šĭdro spùstĭlo na lnò. Šĭdro je bìlo mĭzor. Nĭ bilo cò pùc do sinjòlĭ ol parvèga kavicòlĭ, jèr nĭš znòl hòces nòc sinjòl. Tū je na mĭje bìlo dùgo.

10.1.4. Počĭnak

Tòti bis stòl na šĭdro vèzono za zòlnji kavicòl ol parangòlĭ i cèkol ùru za pùc dvĭzot. Tòti bi se bìlo bokùn izĭlo i lèglo bi se kojū ùru za zahnjĭt, za se olmorĭt. Tū ti je bìl jedĭni počĭnak jer svū si nùc jĭdril pul pòste i òpet te je drùgo nùc cèkola jĭdrit pùl doma.

10.1.5. Dvĭzonje parangòlih

Pòk bi se pòcelo dvĭzot kolo ùre popùlnē. Dvĭzolo se je svè nĭ ruke. Tē parangòlè bi se dvĭzolo nòjmanje pet-sèst ùrih i sèdan ùrih. Kĭl se je parangòlè dvĭzolo ĭz mora, mečĭlo se je mĭastru is ùdicami arefùzo unūtra. Ondĭ se je pòsli revoltòvĭlo. Jò son pedesèt i pēte pòcel na drugacĭji nòcĭn. Jò son pòcel òlma zadĭvĭt ùdice na levandūru tĭko da su parangòlĭ, kal si tēga dònĭ finĭl rĭbot, bìli òlma prònti i mògal si i drùgi dòn pùc rĭbot. Āko si mècòl unūtra ùdice, ondĭ si mògol svĕki drùgi dòn pùc nĭ more. Jèr je parangòlè vajĭlo revoltĭt, a tū je vazĭmĭlo vrĭme. U tēmu dvĭzonju bìla bi te čapĭla nùc.

10.1.6. Grègule

Dĭgod bis bìl na barĭlcu, kojĭ je bìl sinjòl ol parangòlĭ, vĭdil grègulu. Na Svècu ih je pùno i zivè u spĭle. I Lestĭcovi su ih lovĭli dĭgod da imĭju mèsa, za promĭnĭt pĭst. A lovĭli su jih tĭko da bi ĭsli u spĭlu i cèkoli da grègule poletē. Tē tvĭce izlècu iz spĭle kal dūjde nùc. Ondĭ bi ih u lètu čapòvĭli i zavĭnĭli nĭjn glovùn i u vrĭcu. Āko bi otè tvĭce čapòl dòn vònka spĭle, ondĭ bidu letĭle do pùlnè pul istòka, a òl pulne nòse pul spĭle.

10.1.7. Partêna pùl doma

Kàl se salpàlo parangòlè, àko je bìlo vïtra, dvìglo bi se jìdra i pomàlo pul Komìze. Òpet cìlu nùc jìdrit. Újutro bi se dùslo u Komìzu i bìl bis pròdol rìbu. Àko niši imòl kòmu prodât rìbu, ondâ se je tû sùsilo.

10.1.8. Susênje rãzine

Za sùsit rãzinu, vajàlo je je nòjpri ocìstit i pomocìt ù more tri-četiri ùre. Pòsli bi se tû dvìglo ìz mora i ocìstilo i stãvilo u bãje u salamùru. Tû bi stòlo u salamùru.

Rãzina se ràdi susênjo dobrò natajico. Hìti se ventròm, osìcè se rêp. Vajò avertìt da ne bì ostàlo cò ventràma da ne çapò ròncinu. Pòk bi se tãko rãzina mocìla nìkoliko ùrih ù more da mòre izvùcè onù kòr i onù slizòtinu, a ondâ bi se posofìla u bãje. Vècè pùtih bi se u bãji privoltàla. Pòsli sedan-òsan dòn izvãdilo bi se rãzinu iz bãje i ù tu salamùru ìsprolo bi se rìbu i butàlo bi se sùsit pò dvo kòmada vèzono zãjelno. Vezãle bi se dvì ì dvi i meçãle na pelùnè, ali ù hlod, na pròpuh di nì sùnca. Ne smì rìba dùc na sùnca. Àko se sùsi na sùnca, tãko rìba se priñikun kùhonjo raspàdo. Po noçi se je butò u kùcu da ne çapò ròsu. Onã se sùsi nòjmanje četiri-pèt dòn dok se pòlpuno ne osùsi. Àli ca se dogòdjo – kal su vèliko jugã, dazji, umidèce, rãzina ùvik cìdi. Asurbò ùmid i cìdi. Butò se je kùhot svùn kòzun. Àli kal zakùho kal pùsti dvò glògoja tû vajò prolit parvù vòdu.

Jò son znòl prodât po pet-sèst kvintòlih tè sùhe rãzine. Ol frìske rãzine ostãne treçinã kal se onã osùsi. Prì se je rãzinu pùno amàlo. Onã se kùho kakò i bakalòr, àli je pùno bòjo i ukusnìjo ol bakalòrà. Àli ol svè sùhe rìbe nòjbojo je tabìnja.

Jo znòn u mròkù, jer hodìl si kal je mròk, kal se lòve sardèle, kal je jèske, jò son znòl u mrokù koji tràje dvodesètãk dòn nòjmanje pùc u kùlaf deset-petnãste pùtih.

10.1.9. Parangòli na zubãce

Jò son hodìl i na zubãce parangòlima. Jò son u Komìzu bìl jedìni koji je mècol parangòlè na zùbãce. Jò bi bìl ìsal na Sike defòra Barjòkuv. Tòti su trì sìke: Parvò sìka, Srìlnjo sìka i Segèt. I jò bi po lnevù stãvil parangòl pok pòsli jelnè ùre ìdes dvìzot, pok òpet stãvis i tãko vècè pùtih. Jo znòn ujòt po dvòdeset-trìdeset kilih zubãtoc. A pok bìlo je skarpìnih, marìnih. U kùlaf se lovìlo po dvo-trì kvintòlà. Dìgod i vècè, prèma pozìciji.

10.1.10. Parangòli na murlùce

Jò son mècol i parangòlè na murlùce. Na murlùce se mècè parangòl zìgi-zãgo. Grè gòri dòli jèr je na màistru stìnã i pùtò. Tû su vèlike stìne ol četiri-pèt kilih i vècè. Prì se je pùno tìh murlùcih lovìlo. A murlùc kal se ùjme napùse mu se mihùr i ùn grè pul skorùpã kako tìkva. Dìgod bi cìli parangòl isplìvol ol mãse murlùcih. Znãlo se je ujòt i po nìkoliko kvintòlih tìh murlùcih. Bìli bi isplìvoli na skorùp kako borovìna.

Ti murlūci se nisū mōgli prodōvāt ovōdi u Komīzu. Stōri Centinić je imōl jedōn motūr koji se je zvōl »Miramar«. Bīl je azvēlti brūd i ōn bi tū rību nosil u Splītu, na Rikū. I tāko se is tūn rībun vlōdālo. Murlūc je jelnā rība kojū ne mōres sūsīt. Ūn ćapō rōncinu. Rāzinu mōzes sūsīt, kucīne mōzes sūsīt, voīnu mōzes sūsīt. Māsnu rību ne mōres sūsīt. Īmo i jelnā vōrst kucīna kojū ne mōres sūsīt. Kucīn ca ĩmo piknjice, ūn je māstan i njēga ne mōres sūsīt. Pōsli mīsec dōn susēnjo ōn ćapō rōncinu i ne vrīdi.

Mī smo znāli rībot ĩzmeju Jābuke i Svēca a uzāli smo prodōvāt rību u Splītu. Mī bismo bīli ĩdrili cīlu nūć kal bi bīlo līpu vrīme – pulentāc da mōres ĩdrit i tāko bismo mī bīli dūsli do Splīta sa tūn rībun.

10.1.11. Zastōko māistrotarmuntōna

Bīl son jedonpūt u kūlaf, a bīl je is nāmi Simat, Jōrjo Kōvalo i Mīho Grūjica. Mī smo ĩšli u kūlaf defōra Bīsova. Tū se zovē Po Gātuli. Tū će bīt jelnū sēdan-ōsan mīj ōl Bīsova. Ōl Bīsova vōnka je spōrki terēn i kāl se frankō tū spōrkega, pōcme se mećāt pul vōnka otī pūt mī smo istendīli parangōlē i surgāli dā ćemo ćekot za pūć dvīzot. Kal nākun ūre vrīmena pōcel je pūhāt vītar. Pūse māistrotarmuntōna sve jācije i jācije. I vīdili smo da je vēj nemogūćē stōt na šīdro. Vajō bizāt, ni cō. I dvīgli mī šīdro i butāli barīlac za sinjōl. Ondā smo dvīgli ĩdro, āli smo ćapāli dvī rūke tarcalūnā. Jo govōrin Jōrjotu Kōvalotu, govōrin mu: »Jōrjo, vajō uciniť flōk!« I ĩsal je Jōrjo i dvīgal je flōk a onā skōta ol flōka dobrō ga je ĩšibola. Jō govōrin: »Agvānta, Jōrjo, skōtu nekā te ne šībo!« I pōk smo mī pōceli ĩdrit. ĩdrimo mī. »Ōlma se dvō oparcōjte za sekāt!« Svāko bōta – nīsto mōra unūtra. Tumbō ū brud svāko bōta i vajō sekāt. Ovā bōta kojō ti dohōdi sōvravento ōpasna je dā te toľiko ne nōgne dā ti sōtovento ne zagrābi brūd. U tēmu slūcaju vajō orcāt na vītar da brūd ū more stojī rōvno dā te ne nalije.

I mī smo tāko ĩdrili i ĩdrili, āli mī ne mōremo nīkako dōrzāt Bīsovo nēgo smo pāli ĩspol Bīsova. Dvojīca stojē atēnto is dvīgnutin pajūlima za sekāt jērbo ne smīs nīkal dozvolīt da ti bŭde pūno vodē ū brud. I jō govōrin nījma, sekōl je Simat i Jōrjo, Grūjica je bīl blizu mēne na karmū i ōn je pōcel: »O svēti mīj Mikūla!«, a jō njēmu: »Nemūj mī govōriť obo svētemu Mikūli, nemūj mī svīt strāsīt u brodū.« Sāl se vajō bōriť za ĩspōšīt zivōt. I mī ĩdrimo, ĩdrimo, a jō se mīslin: »Mōjko Bōzjo, đī ćemo mī finīt danas?« Jō kalkulōn ako vītar ĩde vēće u maistrōl dā ćemo pasāt mālo ĩspol Bīsova, ako nē, vajāt će uciniť pojadūru na Sūsac. I mī smo ti tāko ĩdrili, ĩdrili, a vītar je ĩsal kolo jelnāste ūrih pul maistrōlā. Mī smo bīli pāli ĩspol Bīsova jelnu mīju ĩ pul, ĩspol Tresjōvca.

10.1.12. Na veslā albānko pūl Tresjōvca

Jō govōrin: »Znōtē ca jē, sāl vajō majināt pok svā četīri albānko na veslā dā bismo se ćapāli Tresjōvca. E vōzimo, vōzimo i jedvā smo se ćapāli Tresjōvca. Dūsli u Tresjāvac mōkri, svē mōkro, ni pōd ruku ti nī sūho. Sal kakō ćes se tī osūsīt. Ondā smo ĩšli u Tresjāvac i ĩšli smo gōri u bŭsak. Tōti je jelnā spīla u Tresjāvac i vajō se gōri dvīnut na brīg di je ugnjīscē. Ūbroli tōti malo sŭme i ĩšli

u spilu, naložili ðgonj i tōti se osūsili. I kāl smo se osūsili i olmorili tōti, ondā smo se ukarcāli ũ brud i ũsli u Medvīdinu spāt. Unūtra je bonāca u spilu i mī smo tōti lēgli, umotāli se u jīdro i zāspoli.

10.1.13. Vajō ũskāt sinjōlè

Sūtradon smo pōrtili iz Medvīdine vōnka pul Gātule za nōc sinjōl. E jīdrimo, jīdrimo, ũscemo prema mōrkima sinjōl i ondā smo ga nīkako nōsli. I pōceli dvžot parangōl, a pūhōl je tarmuntanēz svu vrīme i jedvā smo dvīgli parangōl. Kāl smo pōrtili pul Komīze, zapūhōl je maistralūn. Čapōl nos je maistralūn tri-cetirī mīje ispol Pārne Kozē. Dūsli smo u komīsku vālu onāmo pol Sécēce pok pomālo na veslā pul rīve.

10.1.14. Is fortunōlèn jūga ũ kulaf

Jedonpūt nos je ũsto bīlo defōra Bīsovo čapālo nēvrime. Nōglo je forcālo jūgo. Vajālo je ucinīt pojadūru pul Svēca. Sal mi nīsmō mōgli dirèktno hodīt pul Svēca, nēgo je vajālo hodīt is mōron, kakō mōre zapovīdo, čapōvāt bōte u karmū. Tāko smo dūsli do Svēca i pasāli jelnū mīju ol Sijaboda. I kāl je nōs pokrīl Svētāc, ondā smo se mī okrenīli pul Svēca. I dūsli smo đī je Kāmnik ol Dūlnjih Vōjih, a bīla je idēja da ĩdemo u Zarūsku. I svē mōkro. A bīl je is nāmi ĩve pokōjan Dūbrin i Filīce, ca je ũmor nose nē puno vrīmena, i jōs jedōn. I tāko smo mī dūsli do Zakrīzica na Svēcu.

10.1.15. Kakō intrāt u Zarūsku

Sāl kakō intrāt u Zarūsku? Kakō intrāt? A nūc je. Kakō intrāt u Zarūsku? I ondā smo stāli jedōn na prōvu, dvō ũsrid brōda, jō na temūn, a nī ferōlā, a ne vīdī se, nūc, ni nīsta. I nīkako smo intrāli u Zarūsku. Tāmo je bokūn mōlega zōlā. Tōti smo navūkli brūd i ũsli u būsak ubrāt sūme za naložit ðgonj. Tōti je jelnā spīla, Mancīnovica se zovē, i tōti smo naložili ðgonj i osūsili se i ogrījoli ũ tu spīlu.

10.1.16. Kakō ujōt zutūgu?

Prī je bilo pūno zutūgih. Onā jīmo dūgi rēp is velīkun drācun. Tīn repēn onā brōni cīlu tīlo. Mī smo deperāli za zutūge gōnce is dūgun āspun ol cesmīne. Āspa je mōrala bīt dugā jer kal tī zagancōs zutūgu da te ne bī onā repēn dosēgla, đā te ne ubodē. Kal tī njū ũjmes i kal je stāvis na skāf, onā mōse rēpēn i brōni svojē tīlo. Onā ĩmo dvī drāce, jelnū dōle i jelnū gōre na dūgemu svūmu rēpū. Nīki su provjāli kakō su ũjoli zutūgu i stāvili je na pajūle i da je drācun probīla pajūl. Jō tu nīsōn provōl, jō tū i ne vīrujen, āli cūdo je ðpasna tā rība ĩzboga svojē ðtrovne drāce. Sāl kal si tī ũjol zutūgu i kāl je tī ĩmos rasplōtīt, ne smīs tī u tarbūh pūc rūkūn jer unūtra mōgu bīt mlōdi, a onī isto tāko ĩmāju ðpasne drāce i mōgal bi se ubōst. Zutūga mōre narēst i do trīsta kilīh. Vēliku je tēsko ujōt na parangōl.

ĩspomīnjen se kāl se je na Parvū sīku defōra Barjōkih bīla nastōnila jelnā vēliko zutūga. Tōti se mēčolo prī būdele na sardēle i rībori su vīdili, kakō je sīka

plilkâ, tu veliku gardosiju ol rîbe. Tõti je na mîsta dubinâ pet-sêst mètrîh. I sâl tu rîbu ne møres tí ujõt, ne møres je istègnit. Ondã su se domîslili i na dupinõru su vèzãli jelnù vèliku stînu. I ondã su provãli, àli nî je bìlo cõ probît. Nèces tí zutùgu ujõt àko si je sòmo ùdicun zakocõl. Onã nõnke nèce dúc na bokùn, onã nèce zagrîst jèsku ol ùdice, onã dújde na rîbu kojõ se ùmje, na mòlu ràzinu i onã je pogucõ i grê nãpri. I kakõ onã grê nãpri, potèze parangõl za sòbon i màistra njun se namotõ kòlo rëpã tâko da tí njù ne dvìzes na ùdicu nègo je potèzes màistrun u kojù se imbrojãla. Sâl kal si tí ùjol zutùgu, tèbi se cinî da ti je parangõl çapõl za lnõ. Tí potèzes, ali nãpri nî cõ. Ondã tí zicõjès. Darzîs màistru nãkordo a jelnùn rùkùn zatrèsès màistru kako zicu ol mandoline. I ondã onã tû çúti i pòcme se mìcot. Kâl se onã pòcme mìcot, ondã je tí pomãlo suspendijès. I tí je pomãlo dvìzes, dvìzes je rëpèn gõri. I sâl, kal je onã dúsla pòl brud, tí mòras avertít da onã ne bì çútila brùd. Jèr àko bi onã çútila brùd, a onã ìmo ona vèliko letã i kal onã zavezè, ko cè je fermât, nî tu mogùcè. Kal onã dújde pòl brud, sâl je vajõ glèdot zagancât gõncon. Kâl si je zagancõl otín dugin gõncon, sal pocimje bõrba kakõ je butât ù brud a dà te ne osîne rëpèn. Kal se dvìze tâku rîbu, vajõ ùvik mecât ùdice na bõndu kal onã zavezè da njun mòres pomãlo pùscât. Jèr àko si njun dõl fõrte, ondã cè ti iskìdot svè, a i pitõnje je hobîs ti mògal agvantât, a molât ne smîs dà te ne zakocõ ùdica.

10.1.17. Nõjmlaji sviçõr u Komìzu

Jõ son hodil na skùlu do trècè klãse. Imõl son sestrù i dvõ brãta. Àli kakõ son jõ bìl nõjstariji, otãc je ùvik mène potèzõl sòbon da mu pomõzen. Mí smo imãli dvõ brõda. I jõ bi ìsal is njîn mòlin brõdon bèz družine. Ondã bi ùn dúsal u skùlu i molíl bi mèstra da me pùsti. Vajãlo je revoltât parangõlè, vajãlo je nadít parangõlè. Vajõ svè tu oparcât. I mèstar bi me pùstil i jõ son òl malahna ucíl skùlo ol rîbora. Jõ son ròjen õsme. A mèni otãc je ìsal pul Jamèrik dvadesète. I jõ son ostõl sa mãcéhun, sa dvõ brãta i sestrùn. A otãc nî mògal slât dòlore iz Amèrike. Jõ son mòral nastãvit posõl njejúv dà bi hrõníl svojù brãcu i sestrù. A imõl son sòmo dvonãste gõdisíc. Bìl son sviçõr nõjmlaji u Komìzu. Mèni su jùdi stariji ol mène dvõdeset gõdisíc govorìli »sviçõru« kâl su is mènõn govorìli. Pòk bi jõ bìl nõsal drùgu ðicu da mi pomõzu revoltõvât parangõlè, pò bi ih jõ ucíl. Onì kako neprãtiki bìli bi ðigod zamõrsìli pò bi ih jõ ucíl. Jõ, kal son imõl petnãste gõdisíc, imõl son vèc iskùstvo pò moru kakõ da son imõl trideset gõdisíc.

Recìmo, Gùsla, Gùsli je zapovìdõl otãc svè dõkle mu je otãc ùmor, a mèni nî zapovìdõl nìkur. Jõ son kako ðitè mòral zapovìdât drùgima. I tâko je tí zivõt kuríl i svèga se je pò moru dozìvìlo i lípega i grùbega.

10.1.18. Nestãla je gajèta, nestãli jùdi – ol svèga se je nõsla sòmo vriça kõrke

Jedon pùt, mùj bõrba Rúdo bìl je unõjmíl brùd Antùniju Fìstinu, Mõlega Àndreta õcu, njèmu je bìl zãjol gajètu za spât na Palagrùzu. Nè za rìbot, nègo za spât. I ìsli su pul Palagrùze. Àli nìsù se mògli remurcât, jèr je mòli brùd pritìcol

vèlega i ondã su se odrìšili. Àli kakò je tù dùgu putovònje, izgubìli su jedòn drùgega iz vjeste. I kãl su dùsli na Palagrùzu, àsti bòga, ovìh drùgih nì. Tãmo je bìl jedòn Gregolevòntov, jedòn Pãcetov, u otì drùgi brùd, i jòs nìki. I nì ih i nì ih. A ði su? Ca sè je dogoðilo? Ìsli onì iz Palagrùze pul Komìze. U Komìzu ih nì i nì ih. I nìkal se nì za tè jùde doznãlo. Nì bròda, nì nìsta. Sòmo se je na Svècu nòslo jelnu vrìcu kòrke. Prì su jùdi nosìli kòrku na Palagrùzu za mòstìt mrìze. Tu nì bìl mùj brùd, nego ol brãta mùga òca, ol mùga bòrbe.

10.1.19. Danãsnji rìborski bròdi nìskù bròdi – tù su hotèli

Danãs glèdon u komìsku rìvu ovè bròde is kojìma danãs Komìzoni grèdù nã more. Glèdon gabìne, hidrauliku, sòndere, pok tòti su radiostànice, satelìtsko navigãcija, ekrãni, postèje, stolì, salòni, zãhodi... Tù vèj nìsù rìborski bròdi, tù su hotèli. Tù su hotèli nã more.

10.2. Kulfòr Gùsla

10.2.1. Parangòl

Racunò se da je ùdica kako alòt za rìbonje pùno starìjo ol mrìze. Tãko ol ùdice do tùnje, ol tùnje do parangòlã. Parangòl je pùno stòri nòcin rìbonjo. Òlkal je nastãla Komìza pok do danãs ùvik je parangòl imòl vãznu ùlogu u rìbonju.

Ùdice tãl nì prãvila fãбрика, nègo su ih kòvolì kovòci, a ùdice nìsù imãle peñicu, nègo anèl. U anèl se je uvucìvãla tãnjo tùnja ol pìcka i prãvila se je prãcica da rìba ne prigrìzè pìcãk. Ù tu vrìme je parangòl bìl òrmon tãko da je pìcãk ol pìcka bìl na distòncu ol jelnèga pãsa. A kãl bi ùdica çapãla lnò, ondã je hodìl dòli kolòc. Vajãlo je kolacãt za svãku ùdicu. Jer tãl se nì mòglo kùpìt ùdice na butìgu.

Nòjpri bi se bìla ùbrola kòrka, istùkla na batùdu macavarijìma i zagòšila da se ucinì. Tùnja bi se dobrò òlvila i otègla. Tù se je većinùn cinìlo na spjãju: Malobãjoni Pol Gùspù Kosãricu, a Velobãjoni na spjãju Mlìn. Tùnja bi se nòjpri ismocìla ù more, a jedòn kròj vèzòl zã brud. Ondã bi se pòcelo olvìvãt i natèzãt svè dòkle se pristãne okriçot. Kal se fermò okriçot ìli olvìvãt, ondã je iskùpis, polvèzes nã dvo mìsta i osùsis. Kãl je sùhã, ondã je stãvis u bãju di je jùhã od kòrke i tãko se mòci pet-sèst ùrih. Ondã se tùnja izvãdi iz bãje i kãl se osùsi, òpet se je otègne i mãlo olvìje àko je potrìba. Ondã se je priberè u jelnù kasètu za armìvãt pìcke.

Kãl se je vezìvãlo ùdice, cinìlo se je prãcice dùge jedòn pèdak. Na pìcãk bi se naprãvilo na jedòn i drùgi kròj gròp, ondã bi se tò prãcica dobrò ùvila, stãvilo ù zube, çapãlo ùdicu, ucinìlo pùl ùzla pñko ùzla, dobrò istùsklo i pñko kolìna jòs mãlo ùvilo da ostãne tãko, dà se ne olvìje. I sãl bi se bìlo vãzelo levandùru za armìvãt. Na kavicòl bi se ucinìla prãcica òl pul pãsa. Nã sridu tè prãcice bi bìla dùsla kosçica. Kosçica je bìla zã tu dà se bòje vìdi po noçi kavicòl ol parangòlã. A tò kosçica je bìla i za srìcu kòntra zlìh oçjùh. Parvò ùdica je bìla ol kosçice jedòn pãs. I tãko rèdon ùdica ol ùdice po jedòn pãs se je vezìvãla. Pìcãk se je

vûltun dobrò istîskòl na mâistru. Mâistra se je vezîvâla parangòlskin dùplin ûzlon. I na druĝi kavicòl parangòlâ bi se stâvila kosćica bilo.

Parangòli su imâli cetòrsta a i pèstu ùdic. Ùdice su bile vèle kako danâs bròj cetîri ili trî. Jò se ispomînjen kal su bile u òperu ùdice bròj pèt is pećicima. Nòjmanjo ùdica za parangòl je bila bròj òsan. Kasnije su se parangòli armivâli na pàs ì pul.

10.2.2. Targòvina is Pùjun

Prî su nâsi stòri deperâli tùnju za parangòl iz Pùje. Tù su nosîli iz Piskice, Rûdice i Vièsti. Nâsi su stòri tâmo gajètima navigâli i prodòvâli slònu rîbu. Stòri nâsi mâlo su kontaktîrâli sa Splîton. Većinûn sa Itòlijun, sa Piskicun, sa Vièstima i Manfredònijun, Pùjun. Za parangòlè se kùpovala pujîsko tùnja. Âli tâ tùnja je bila tâl pûno debelâ, dobòta kako lûjga. Tù su tùnju stòri zvòli pujîsko tùnja i fòlîli su je da je pûno dobrâ. Jò se ispomînjen pujîske tùnje i pujîske mrîze. I kûnce za kârpit mrîze je bilo pujîsku. Pòk je dúslo inglèsku. Kasnije je dúsal kotûn iz Njèmaske kojî je bìl nòjtanji i nòjboji.

Komîzoni su nosili u Itòliju slònu rîbu – sardèle, mincùnè, lokòrde, ĝire, a nosîli su iz Itòlije gajètima i trobâkulima kapùlu, salòtu, koromâc, fazûl, slanĵûtâk i kumpîrè. Ispomînjen se kal je u Komîzu bìl »Pavuluc« – brùd kojî je u Komîzu prodòvòl verdûru. I pomedòre su hòle iz Itòlije. Prefîn koromâc se je prodòvòl, pok salòta, bîz, lèca, bûb. Komîsko famîja je u vârtal imâla blîtve i artiçòka. Komîski tezòk se nîcin nî bâvil nègo lozjèn. Mî smo u Itòliju prodòvâli slònu rîbu, a onî nòn voçè, verdûru i legùme. U njîh smo i ùdice kupovâli, tùnje, mrîze i tâko dâje.

10.2.3. Targòvina is Trèstèn

A za vrîme Âustrije targovòlo se je nòjveće sa Trèstèn. Komîzoni nîsù sa Splîton nîsta imâli. U Trèstù su hòli i u bòlnicu. Svâku setemònu je bìl dvò pûtâ vapòr iz Trèstâ: jedòn pudi vâmo, a druĝi nôse. Mògal si pûc u tûrik pul Trèstâ, a u subòtu se vròtit.

U Komîzu se na vagùnè murluc i râzine karcâlo za Trèst. Splîit je tâl bìl mòli. Bîlo je u Splîtu mâlo vèće svîta nègo na Visù. U cîlu Âustriju je vîsku vînò bilo pòznoto i komîske sardèle. Bîlo je mòre bogâto. Ondâ se je hòlo po kûlfù. Meçâlo se je parangòlè na murluce, na râzine, meçâlo se je na ùgore, na pàgare. Lovîlo se je svèga tèga.

10.2.4. Kulfòrske kulpòde

Cûl son ol pokûjnega Slâvota Maltèza, kojî je ùvik lîti rîbol na Palagrûzu i većinûn bìl parvî u regâti, dà mu je nĵegûv nòno pròvjòl da su bìli ùjoli pûnu gajètu râzin, kucînih i murluc a da nîsù nònke uspîli dvînut svè parangòlè, ĵèr su napûnili gajètu. Da je tù bìl ùjol nîki stòri Fjâsak. Bîlo je tù vrîme vèlikih kulpòdih kâl se je znâlo uĵòt pûne bòrke murluc i delbònih.

10.2.5. Parangōli ol kōnjoc

Jedīno su se rāzlikovali parangōli ol kōnjoc koji su imāli ūdice brōj dēset i jelnāste. Tūnja je bila tānjo za ovī parangōl – sēst tūnj u kilū, a pićki su bili ūnjuli, bēz praćice. Is nĭjima smo rĭboli po lnevū. Tāl se je lovĭlo kōnjoc i tū vĕlikih. Tāl se je lovĭlo vĕle kōnjce ol dēset dō sēst u kilū, a bilo je pozicijūnih đī su kōnjci bili pūno vĕliki – četiri-pĕt u kilū. Tĭma parangōlima ol kōnjoc lovĭlo se je pūno fragulĭnih i po koji pāgar, zubācić. Mećāla su se pō dvo parangōlā i po tri-četiri kalōde. Tāko bi se bilo iskūpilo po dēset-petnāste, a đigod i priko dvōdeset kilĭh kōnjoc, a uvĭk je bila i kojā jĕstra rĭba.

10.2.6. Parangōli za murlūce

Parangōli za murlūce bili su dĕbji ol drūgih. Bila je debĕlo tūnja – trĭ tūnje u kil, a ūdice brōj pĕt. Drūgi su bili parangōli četiri tūnje u kilū, a ūdice brōj sest-sĕdan za u kŭlaf. Ūdica brōj sĕdan pokōzāla se je pūno lovkĭjo a i lipje je bilo jĕsku nadivāt i mōglo se je sardĕlu sĭc nā tri bokūnā.

Murlūci su bili nōjinteresantnĭji. U Jadrānu na murlūce nĭkur nĭ rĭbol ōsin Komĭzonih. Na murlūce se je mećālo dvō parangōlā jĕrbo tū su vĕliko jĭdra, vĕliko je tū fūrca. Za Gātulu bi se ćapālo, za Kobĭlu, za Stūpisće, za Bĭskup. Ćapōvālo se je parangōl za krōj. Bilo bi se ćapālo arganĕl za krōj, jedōn, dvō arganĕla, i kal bis bĭl istendĭl dvō arganĕla, ondā bis bĭl vĕzōl kavicōl ol parangōlā. Būta stĭnu dōli i nāpri. A đigod bi pŭklo svĕ ol fūrce rĭbe i kurĕnta. Kāl bis pōcel mećāt, hōlo je dvostĭpet ūdic i ondā sinjōl, a dvostĭpet pāsĭh je na putōru bilo nāmotono kalūme – tūnje kakō ca je maĭstra. Ondā je ōpet hōlo dvostĭpet ūdic i stĭnā, ondā ōpet dvostĭpet ūdic i sinjōl i tāko svĕ nāpri gōre – dōle.

Murlūc nĭ na skorūp, a nĭti na lnō. Ūn je navĕzōl na kurĕnt đī su sardĕle. I tĕga se je pūno uzālo ūjōt. Lovĭlo se je po dvo-trĭ kvintōlā nā don, ali bilo je dōn kal bi jedōn brūd ūjol po dēset-dvonāste kvintōlih. A murlūci su bili ōl tri do sĕdan-ōsan kilĭh. Tū se je lovĭlo, tū se je plōtĭlo, tū se je sĭklo, tū se je nosĭlo, tū se je karcālo, mećālo ū led. Jō se ispomĭnjen kāl je Dropćić lovĭl ōlma po desĕtāk kvintōlih tĭh murlūc. Pōk su uzāli bĭt pūni butōrge. I tū je svĭt hodĭl vazĭmāt u rĭborih, tū se je frĭgolo, tū butōrgu. Bilo je tū pūno lĭpo za jĭst.

10.2.7. Vĕlo rĭba – ūdice priko bōnde!

Prĭ, kal se je rĭbolo na parangōlĕ, nĭ se revoltōvālo ōlma, a po rātu se je prilĭkun dvĭzonjo ōlma i nadivālo ūdice na otūr ol levandūre da būdu parangōli oparcōni za sŭtra. Ali ūvik, kal je bila vĕlo rĭba, vajālo je mećāt ūdice na bōndu kal rĭba potĕgne da se mōre pŭstĭt. Īsto i niz krōj kāl se je rĭbolo na ūgore. Bĭl bi rĕkal sviĕōr drūgu koji je mećōl parangōl u levandūru: »Vĕlo je rĭba – mećĭ ūdice na bōndu.« Āko je vĕli ūgor ili zubātac, vajālo je mećāt ūdice na bōndu za molāt kal potĕgne. Jĕr kal rĭba dō skūs, vajō molāt da ne iskĭdo. Jō son pomōgal da mi je rĭba ōnila gānac iz rŭkĕ. Pol Vĭs jō i Āndre Zlatopĕrjin ūjoli smo jelnū voĭnu pok je dŭsla drūgo, a bile su trĭ-četiri rāzine ĭzmeju nĭh. Āndre barz nĭ

rūke istōr alavīja i īsal je zagancāt voīnu – ōnila mu je gānac ū more. Jō son pomōgōl i da ūgor olnešē gānac. Ūvik se deperō strāca za rūke istārt.

10.2.8. Kakō su se deperāli parangōli ol kūlfa

Parangōli ol kūlfa nīsū se deperāli za rībot niz krōj jēr se je niz krōj pūno ruvinōvālo parangōlē po zōdivima i kosāmi. Pōk su tī parangōli bīli sujēti za pūknut u kūlaf, a ondā ga je tēsko iskapūlāt jer se je hōlo pūno dalekō ol krāja i desētāk mīj.

10.2.9. Lisōji ol delbōnih i kōkotih

Hōlo se je vōnka po Barscānovicima desētāk mīj ol Svēca di je bīlo nōjbogatīje. Tāmo se je znālo ujōt po dvo-trī kvintōlā delbōnih i kōkotih. Tū su bīli pojedīni lisōji u kūlaf dī je zīvil delbōn i kōkot po Barscānovicima i pōl Bisovo, izmeju Bīsova i Brusnikā. Āli za tē lisōjē nī svāk znōl. Kūlaf je bīl pūno delikōn za ujōt rību. Vajālo je dobrō znāt mōrke za dobrō ujōt.

10.2.10. Dī su danās onē rībe?

Danās mlōdi u Komīzu kal njin recēs obo delbōnu i kōkotu stānu te glēdot. »Kojō je tū rība?«, a da ne govōrin obo mīsū ōl mora kojēga jō nīsōn vīdil već pūnih pedesēt gōdisē, ōbo sōkolima kojī se rīlko lovē, a voīna je pūno rīlkā. Prī su se vēli murlūci lovīli na tūnje defōra svīc kojē su svītile na sardēle u Vālu komīsku. Tū su bīli vēli murlūci ōl tri dō sedan kilīh.

Lovīlo se je pūno rāzine. Za murlūce bīle su ūdice brōj pēt. Nīsū bīli parangōli is ūnjulin pīćkon, nēgo is prāćicun. Vēze se ūdicu i ondā bi se onī ostātak ūvil, nekā na onī dīl pīćka ca grē u jūsta būde dūplo dēbje da rība ne prigrīzē. Pūno se je lovīlo sokolīh, voīnih. U kucinōre su se lovīli mīsī, a tēga vej nī.

10.2.11. Marīna

Stōri su rībori govōrīli da ih je bīlo strōh stāvit parangōl na Galijūlu jēr da bi marīne bīle svē istrīgle. Tū se je dogōdjālo i na Brusnik kal je bīla dōbro rībasćina ol sardēl, ondā je bīlo svāke rībe ol stīnē. A kal je bīla slābo rībasćina ol sardēl, ondā nī glēdola zīmā da je smōkva gnjīlā.

10.2.12. Pisikōnt

Kāl se je lovīlo na murlūce, uzālo se je ujōt i kōjega pisikōnta ol pedesēt kilīh pok i ol kvintōlā. Ondā je bīl vrazjī posōl jēr bi pisikōnt svē imbrojōl da se tu nī mōglo netāt, nēgo je tukālo sīc pīćke, motāt na klūfko dā bis ispōsīl parangōl. Pisikōnti su pūno gulūzi na murlūce pok su znāli murlūca iz parangōlā osīc kuda brītvun brivātjun. Tāko bi bīli dīgōd ruvināli i jedōn dīl lovinē.

hrōnù. Jō se ispomīnjen kako dītè: gajètun Mikìčovun òlnili smo na Kòrculu prodât cetardesèt barīlih bükov i gīr i imāli smo sigūro petnāste, bārz dvōdeset kvintōlih sūhe rībe – murlūc. Svè do fōlkih, svè je bīla sūho rība. I svè se je tū prōdolo. Tū je kuřilo kakò po lojū ili za pīneze ili za ūlje.

Kālĵani ne sūse rību kako mī Komīzoni. Oni stāve močit rību ū more i pòk je obīse na jòrbul. Pòk njin se zacarnjenī. Onī govōre da je tāko bōje, āli tāko se rība raspāde. Nāsa sūho rība kal se kūho ostāne kako prōvi bakalòr. Onā se ne raspādo.

Mečālo se je parangōlè niz krōj na ūgore i tabīnje. Tabīnja je nōjbojo posòĵena. Onā je bōjo ol bīlo kojè sūhe rībe. Bōjo je ol bakalorā.

10.2.17. Dī se lōvi rāzina

Vajālo je znāt pozīcije za lovīt rāzinu. Hòlo se je po rōkù – tu hòce rēc po jelnūj liniji. Znālo se je mōrke. Kāl se je hòlo pòl Bisovo, ondā se je počimolo mečāt da Pārno Kozā ostāne za jedōn brūd otvōreno ol Stūpisćo. Jedōn-dvō brōda otvōreno. Pūno se dobrò lōvi u blizinī zōđiva. Rećimo nīz kosu ol Karoline, na Sūju òkolo Kosōva, nā Bisovo nīz kosu ol Gātule is jelnè i drūge bōnde. Pūno je prī bīlo dobrò pòl Bisovo u kùlaf, i vèlike rāzine svè carnjènin pēsñjima. Tè sa carnjènin pēsñjima su vèlike rāzine i mālo botūnih imāju.

10.2.18. Kakò se lōvi rāzina

Jō son ūvik mečol nōjveće ūdic ol svīh komīskih kulfōrih. Āko je drūgi deperòl pèt parangōlih, jō son mečol sèst. Jō son mečol po ūru ì pul na motūr koko gūl mōres mečāt. Pèt parangōlih, a svāki parangòl je bīl po cetōrsta ūdic, dvō mijōrā ūdic, a tāl su parangōli bīli ōrmoni nā dvo pāsa pīcāk ol pīčka. Kāl bis bīl istendīl parangōlè, īsal bis na parvī kavicòl i āko je bīlo līpu vrīme, āko si ranīje īsal u kùlaf, ondā bis īsal pol krōj iskūhot ili ispēc sardèl ili iskūhot brujèt ol kōnjoc. Ali ūvik se je glèdolo da se pòcme dvīzot u ūru popūlnè. Jer za dvīnut pèt parangōlih hòce se nōjmanje sèst ūrih. Dīgod se je dogōdjālo da kucīn ili rāzina pristrīzū parangòl pòk se je mōralo pūc na drūgi kavicòl. Pok iskāt sinjòl, pok ga đīgod nīsī nōsal. Svè zāvisi ol vrīmena. A đīgod su bīli kalĵi pok nīsī vīdil mōrke za nòc sinjòl. Tāl ni bilo cò dvīnut, nēgo sūtradon kal rasčarò.

Kùlaf je līpi posòl kal su līpo vrīmenā. Ūjutro bīsmo bīli īsli pol fābriku i kūpīli jèsku. Āko je bīlo mōlu jūgo, bīl bis īsal īspol skōja, āko su bīla dūljno vrīmenā, bīl bis īsal đī ti olgovōro. Kāl bis īsal pul Svēca, bīl bis do Svēca nadīl parangōlè. I kāl bis dūsāl na mīsto, bīl bis pòcel mečāt. Butālo bi se barīlac za sinjòl, a uzālo se je mečāt i jelnū ili dvī srīde za slūcaj da trēfi māistru prigrīst rība. Na pèt parangōlih deperālo se je dvī srīde, a na cetīri jelnū. Dīgod bi se bīlo surgālo āko si bīl dalekò ol krāja. Tōti si ōbīcno cèkol dvī ūre za pocèt dvīzot.

10.2.19. Kakò se sūsi rāzina

Kāl si hodil na rāzine i kāl si dvīgal parangōlè i pòrtil pul Komīze, òlma si vādil ventròm, šikal rēpè i ol dūlnje bōnde rāzine cinil prīske. Kal dūjdes dōma, ondā očiscenu rību nanēzos na konòp i stāvis ù more niz bōndu òl broda ili blizu spjāje. Tāko mōci pet-sēst ūrih da ĩde cā ona karvetīna i slizòtine. Kāl je ne bis ol tēga òprol, ondā ne bi mōgla surbīt sūl. Dī je gūl kōr tōti se, kāl je sūhà, zacarnjenī. Kāl se dobrò pomōci, ondā vāzmes bruskin, dobrò je isperēs bruskinon i vizitòs da nī cō ostālo jōtre. Jōtra je nōjopasnījo. Ne smī ostāt nōnka vōrh ol jaglè jōtre jēr ol tēga svā zazūti. Nī se hitīvālo brōnca ni kurcējè, sōmo rēp i ventròm.

Ondā se dobrò nasòli da sūl intrò dī je nasīceno i stivō se u bāju. Kal stivōs tāko cetīri-pēt filih, ondā je dōsta. Na kvintòl frīske rāzine grè dvostīpet kilih sòli. Jō son ūvik mēcol sòli obilāto. Jer tā sūl pok ostāne, pok se mōre òpet korīstīt za drūgu soljēnje. Trēci dōn kakò je rāzina posòljena vajālo je je pritumbāt tāko da onā kojō je dōli dūjde gōri. I òpet bi je bokūn refinòl is dvi-trī rùkovice sòli. Ne smī bīt rība na rību ako nī sòli ĩzmeju, jēr bi se zalīpila. Ondā ne cirkulīro salamūra. Rība ne mōre potēgnīt sūl u jedōn dōn, onā potēze sūl svīh pet-sēst dōn. Onā potēgne sòli kolīko je potřiba. Na jedōn kvintòl rāzine mōre se dodāt pet-sēst lītor mōra. Salamūra naprāvis òl mora. Kāl se perè, nī je potřiba cīdit, neka ĩmo vèce vlāge pok je se ondā sòli. Tāko onā oplīvi. Pòsli sēdan-òsan dōn, operè se je u onū njēzinu salamūra. Ondā se je stāvi ù hlod sūsīt di je pròpuh. Obīsis dvī i dvī na pelūn i nekā se sūsi. Kāl se dobrò ù hlod osūsī, stāvis je u kasūn, a kasūn oblōzis dēbjun kōrtun, onūn ol vrīcīh dā je izulīro ol umidēce da ne cīdi kal je mēku vrīme, kal su jugā i dazjī. I tāko ca vèce stojī tū je līpjo.

Jelnò godīsece bīl son osūsīl petnāste kvintòlih rāzine. Pōk su Sēljoni govorīli dā njin je Gūsła osmardīl Selò. Stòl son u Potòku pōk kal bi bīla būra bīl bi izvādīl rību vōnka da se sūsi. Ondā bi vītar onī vūnj ĩzbardo nosīl, onī amonījak ol rāzine.

10.2.20. Kakò se kùho rāzina

Kāl se rāzina priprēmō za je iskūhot, tukō je nōjpri rukīman raspāst i stāvit močit ù vodu. Nè nūzēn sīc jer nūz presīro mēso i zatvōro pōre. Pōli ol lètriike nīsū na vorhū segācon prisegōni nēgo sīkīrun, jer sīkira presīro darvò, a segāc ga rastupōjè. Kīdo se rukūn neka ù vodu bōje sūl izahōdjo vōnka. Kal tū stāvis dvi-trī ūre ù vodu, istēplis mālo vodē i polījes je tēplun vodūn i njēzina se kōza gūli nūzēn. Stōri nīsū tīli botūnè ol rāzine hītīt. Govorīli su da ca je vèce botūnih da je bōjo rāzina. I ondā kal si tū urēdīl, onāmo vēc kumpīrī kùhaju i butōno je u kumpīrè svè ca je potřiba: jūli māslinovu, konsērva, papōr, jedōn poverūn, pāprovica, lūk i ondā slōzes rību. Tāko kùho pūl ūre. Ne smī bīt pūno vodē. I pòsli pūl ūre gotðvo je. Mēni zenā uzò stāvit sūhu manīstru pòvar tēga ca kùho. Onā pāra ol rāzine dō gūsta manīstri.

10.2.21. Dòkle su Komìzoni hòli rìbot

Komìzoni su hòli na jástoge svè do Bòke kòtorske. Prefìn u Albanìju. Podùzeće »Rìba« iz Komìze je bìlo poslãlo dvò levùta u Albanìju rìbot jástoge. A Dùbrini su kolo tridesète rìboli blizu Bòke kòtorske. Hòlo se je do Kornãtih, àli prema jùgu se je vèće hođilo. Na Palagrùzu se je zìmi rìbolo pòk se je nošilo frìsku rìbu na Kòrculu. Na jaglice se je rìbolo pòk ih iz Palagrùze olnìt u Vèlu Lùkù i prodãt ih u Blãto. Pãcetovi su hòli bũcãt na Mlìto. Na Mlìto su bũcãli, a nošili rìbu u Kòrculu ìli u Dubròvnik. Rìbolo se je i na Čanùzu, kakò mí Komìzoni zovemò Pianosu. Kal je bìlo stãbilu vrìme, bìlo bi se iz Palagrùze pòrtilo pul Čanùze. Tãmo je bìlo pũno bogãto ol usòt. Taljòni nìsù tãl dohodìli na Čanùzu. Bìlo bi se bũcãlo na usãte. Uzãlo se je na Čanùzu ucìnìt vèlike kulpòde ol usòt. Po kal si tũ ùjol, vajãlo je svu nũc jìdrit iz Čanùze pul Kòrcule, pul Vèle Lùkê. I dùc u Vèlu Lùkù ùjutro i nòc tovãre i na tovãre olnìt rìbu prodãt u Blãto, i pòrtit iz Vèle Lùkê i dùc dòvecer u Komìzu. Promìsli, Jòsko, koji je tũ bìl manèvar ì tu zìmi, na jìdra, bèz motòra. Danãs tũ ca ti pròvjen, mlòdi ne mògu vìrovot.

11. ZIMSKO TRATA – GIRARICA

Ljetna hrana puka bila je sardela, a zimska gira. Gira je bila i smok i začin na stolu ribara i težaka. Trebalo je nahraniti brojnu porodicu, a juha od girica bila je dodatak raznim jelima koji su preljevom od brujeta dobivali slast ove najčješće i puku najdostupnije zimske ribe. Umješnost domaćice očitovala se u njejoj sposobnosti da od iste ribe napravi različite kombinacije s ostalim vrstama hrane, ali gira je dominirala i za ručak i za večeru, i za kućnom trpezom, i u polju u težačkom objedu. Gira je bila zimska zamjena za osnovnu hranu otočkoga puka – sardelu.

O tome kako se lovila gira zimskom tratom giraricom, kako se potezalo noću i danju tešku mrežu krokom oko pasa, o tome kako su u uvjetima teškog zimskog mora ovi ribari bosonogi i mokri odolijevali moru i hladnoći da bi iz mora svojim mrežama izvukli elementarnu hranu za trpezu puka, o tom ribolovu i životu govori komiški svičar barba Ivan Vitaljić Gusla:

11.1. Lìtnji kũnti na svètega Lùku

Gìrarica je zìmsko mrìza. Nãsi stòri su pũno lovìli gìraricun pòsli finimènta sardèl. Finimènat sardèl je bìl na Svètega Lùku. Tãl se je kònat cinìl. Tũ je ù pul desetèga mìseca. Ondã bi se svì bròdi ol lìtnje rìbasćine bìli navũkli, potègli na kròj. Pajùli bi se stãvili u kũcu. Mrìza bi se bìla lìtnjo osũsila, ùze pròstorle, budèle bi se stãvilo u hambòrè i kãl bi bile bũre, tũ bi se bìlo dobrò osũsilo. Vecìnũn se je meçãlo u konòbu, àli i u kãmare, pòk bi stòri rìbori priko zìmè kãrpili. Prefìn i u kãmaru đì se je spòlo. Ko svètu jùli se je mrìze dorzãlo. Danãs pletù mãkine, a ondã su rũke plèle. Bokuncìc pavèrà u lumìn i jòci na murèl i jòglu. Murèl je mìra òka priko kojèga se je plèlo. Murèli su bìli ol rozgè. Bìl je

murêl za polplîcot. Mrîze su se tâl polplîcole. Bîl je parvî put, drûgi put, trêcí put i cetvôrti put. Parvî put je bîl nôjtanji, bokûn dèbji ol mōhê, a bîl je mǎlo ćariji. Ondâ je drûgi pût malo dèbju kûnce i jôs malo vèću ðko, pok trêcí put jôs dèbju kûnce i jôs vèću ðko i cetvôrti put nôjveću ðko i nôjdebjju kûnce. Tû se je zvôl zôlnji put. Nâ tu ðko se je armîvâlo.

11.2. Jelnê mrîze u kûću, drûge iz kûće

Jelnê mrîze su hòle u kûću, a drûge su hoðile iz kûće. Kroz lito bi se bìlo cǎgod urêdilo gîraricu, àli kal bi bìlo dúslo petnâste otûbra, ondâ bi se bìlo ôrmolo na gîre pok svê do petnâste môrca. Tû je bìlo vrîme kâl se je stâlno hòlo nâ more. Tu nî bìlo danâs pûc – sùtra nê. Hòlo se je ol parvêgalneva pok svê do subôte. U nedîju se nî hòlo, nêgo u nedîju bi se bìlo navûklo brûd, ôprolo, iskarcâlo mrîzu, mrîzu prôstorlo. I kâl bi se tû mrîzu bìlo prôstorlo, ondâ bi se bìlo zakârpilo i urêdilo. Àko je bìlo lipu vrîme, ondâ bi se bila osûsila, a ako nê, bìlo bi se je stâvilo u konðbu. Àko je dî vèće iskîdono, bìlo bi se uvârglo ìli zakârpilo i pòsli dônulo ù brud. Àli vècer je gîrarica môrala bît na skâfu ol levûta. Jer nîkal se nê zno hòće se pûc zorûn ôli nê. Àko sviçôr odlûci pûc zòrun, da nî nego sômo za porînut brûd.

11.3. Ôbo mrîzi gîrarici

Gîrarica je slicnâ litnjuj trâti za sardêle. Râzlikuje se po têmu ca gîrarica grê na lnò. Onâ stârze po lnù, a litnjo trâta bđije. Gîrarica je imâla vèće ôlova, a mǎnje putâ. Onâ se je armîvâla îsto na nôcîn kakò se je armîvâla i trâta. Onâ îsto îmo sâku, îmo kolâ, îmo rîce, a dûge su ol devedêset ì pet dò stu i pêt pâsîh. Àli tû je bìlo u zôlnju, a prî, kal su nâsi stôri imâli gîrarice, tû su bile sasvîn môle gîrarice.

Gîrarica, kako jô mîslin, onâ se je pojôvîla kal i trâta. Visinâ njun je bila 24 do 28 lakôt. Svê ove mrîze i gîrarica i jaglicôra imâju ôblik trâte. Za svê je bila mîra lôkat, a lôkat je 84 centîmetra. Dajinâ je ùvik bila na pâse, a visinâ na lôkte i kâl se je armîvâlo, ùvik se je na prîtanj mećalo sînje na lôkte, i kâl se je mîrilo visinù rîce i rîca is rîcun mećala na pûnte, ùvik se je lôkton lavurâlo. Glôvni za mrîzu krojît ùvik je imôl lôkat ù ruke. Tû je ol darvâ jelnâ bîja. Ovâko se mîri ol lôkta dò nosa, àli okrênît glôvu. Sal bìlo je dîgod mǎnje ili vèće, àli 84 centîmetra bîl je lôkat. Na prîtanj se je sinjôvâlo i mîrilo lôkton. Pritpostâvit ćemo – kal je pòcel armîvât izmîril je tâko lôkat. Jelnâ rîca je dugâ dêset lakôt, i ûn nâ tu rîcu stâvi ôlma unûtra, blîzje kolâ stâvi petnâste nâ stu pok dvodêset pok trîdeset na gòse i kôntragòse. Izbîvâlo se je mrîzu da ne pâti mrîza, nêgo da pâti prîtanj. Kâl bi pâtila mohâ, ondâ ne bî bìlo lôfko, nîti bi mrîza durâla. Àli prîtanj je skinôl mrîze. Na njêga tezinâ pocîjê. A mōhâ bđije – onâ je inbândo. Jedîno ca napûnjo prêma putù.

11.4. Kakò se cinî g̀r̀r̀arica

Nòjpri bi se bìlo razm̀r̀ilo, pòk bi se stàvilo na p̀unte, ondà bi se bìlo p̀ustilo. Ol kolà se mečàlo pò pul lòkta v̀isje, a pòk prèma srìdì se mečàlo do lòkta, lòkat ì pul vèće. Jer mr̀iza je iz kolà b̀asjo a pok prèma srìdì v̀isjo. Ondà ovà dr̀ugo r̀ica m̀orala je bìt v̀isjo ol parvè, t̀ako òpet trèćo v̀isjo, t̀ako cetvòrto i t̀ako d̀aje, a kal bi se bìlo d̀uslo na g̀ose, ondà g̀osa i k̀ontragòsa – onà je bìla dobòta dr̀eta, jer t̀amo je s̀aka kojã se na k̀ontragòse s̀ije i kojã se otvòro. S̀ilo se je kako na tr̀atu – nòjpri na p̀unte, pok na m̀anje stròce, ondà se joglùn k̀uzilo, k̀uzilo se je ǹaikolo, istiskòv̀alo se je v̀ultu, svàku stròcu ili svàku dr̀ugu da ne p̀ukne i t̀ako svì lavùr je bìl pr̀iblizno jèlnok kako g̀ul na litnju tr̀atu. Pol putò je ìsto bìl kolèt m̀alo dèbjì kojì je bìl polpletèn jedòn p̀ut da je l̀agje armivàt i da je j̀aciju òko. Ondà se je t̀u mečàlo is r̀icima. T̀ako pod òlovo ìsto je bìl čàrùn ìsto kako g̀ul i na tr̀atu.

Na kolò je bìla m̀ohà, petnàste centimètrih ol solderòle dvì r̀ice nekã se l̀agje mr̀iza isklòpjo. I ondà se mečàla s̀aka. S̀aka je bìla t̀anjo ol b̀ondih, t̀ako da je lovkijò, da b̀oje iskurijè kal se potèze. Nòjpri bi se bìlo òrmolo putò. Pri jelnù b̀ondu pok dr̀ugu b̀ondu – t̀ako da mr̀iza ostàne gvòlà. Pr̀itanj ol putà bi se bìlo kr̀uto dobrò òvlilo, izm̀ostilo i ondà bi se bìlo vèzàlo putà ol g̀ose do g̀ose i sr̀idu ol mr̀ize, a onò pòsli bi se bìlo navùklo. Onò ca bì se bìlo navùklo, onò se armivàlo na v̀ulte, a vèlo putà se je istiskòv̀alo t̀ako da m̀ohà stojì cv̀arsce, t̀ako da bùde jelnò tilo.

S̀aka je bìla od t̀anjega t̀ega. U s̀aku su bìli k̀jini, pr̀isnice i p̀azuhe, a sòmo je bìla r̀azlika u z̀imsku tr̀atu ol litnje da je pòd olovo hodila gv̀adanja na kojù se je r̀ibu navivàlo. T̀u je bìla jacijò m̀ohà, dèbjo, a pol putà je bìla t̀anjo m̀ohà. Cìlo s̀aka je bìla t̀anjo, sòmo pòd olovo je bìla dèbjo na kojù se je r̀ibu navivàlo. A na tr̀atu litnju se je na putò navivàlo t̀ako da je t̀amo bìla dèbjo m̀ohà, a na z̀imsku tr̀atu òbratno – putò se je čapòv̀alo nà ruke i prema òlovu se je navivàlo.

Z̀imsko tr̀ata nì imàla r̀icèlu. Z̀imsko tr̀ata je òlma p̀adola na lnò. U litnju tr̀atu sardèla isplije g̀ori, onà bùde na skorùp i vèće je r̀ibe i l̀agje je navit iz òlova na putò, jer putà bi se bìlo stàvilo na l̀uju i vèzàlo ol pròve do karmè i ondà bi se bìlo navivàlo pul putà di je dèbje. Jer bìlo bi se ùvik potèglo po pet-sèst p̀asih na putò za v̀idit da nì kojò r̀apa ol dupina. G̀r̀arica je zahtivàla da pol òlovo bùde dèbjo m̀ohà, da se m̀anje k̀ido. Òlovo se vèze za b̀ondu ol levùta, a j̀udi čapòjù putò i m̀ohù nà ruke i njih cetiri-pèt kal d̀ujde gvadànja g̀ori, ondà lipo m̀ohù navijù nà ruke i, kal su nàvili nà ruke, kal vèj d̀ujde nìzje, ondà p̀uste dòle i pomàlo natègnu i r̀ibu ca sè je ùjola pomàlo izbìju.

11.5. G̀r̀arica se m̀osti u k̀orku

G̀r̀arica se nòvo ucinila. Sašila se, òrmola se, butàlo se na kolò jelnù b̀iju òl dvo mètra, malo m̀anju nègo na litnju tr̀atu, vezàlo se je kolò. Ìsto je spòna, bragatùra je is pèkjùn di se vèze ùza. I s̀al ovà mr̀iza kal se òrmola, urèdila, svèkoliko, ondà je vajò omòstìt. A kal se ìde omòstìt, nòjpri vajò oparčat k̀orku.

Uberè se dvi-trî vrìce kôrke. Istüçè se kôrka, olnesè se na kanculîr i kâl se donesè na kanculîr, ondã se dobrò rezentò ol kôle, jer svãko mōhà nõvo ìmo kôlu. Kakò je mřiza inkolōna, mōra mřiza kôlu ispurgât da bõje ćapò kôrku. Mřizu se dobrò polije mōron da isperè onû kôlu. Kâl se dobrò mřiza ocidi, mèche je se u kanculîr, a kôrku iz kanculîrã se vãdi na pjacètu ol kanculîrã. Bìlo je vèćih i mãnjih kanculîrih. Bìl je jedòn kanculîr tãmo nã Bod, tãmo se većinùn mōstilo jër su řibori iz Vèle Bõnde većinùn bìli gřrori. I lipo se istègne nã tu pjacètu, svãke dvî ùre se polije sèsulun da ćapò bõje.

11.6. Ondã bi se ucinïla onã stvôr

I kal se tû dobrò omõsti, ondã se donesè kôr za tû ukarcât, ili se nosilo na rãme jedòn iza drùgega.

Bìla bi dūsla družina pri kùcu di se mřiza òrmola, ondã bi bìl parùn ćapòl iz jelnè bõnde, svićòr iz drùge bõnde i ondã bi pãrtili přiko glõvè iz jelnè i drùge bõnde. A gospodarica bi bìla ùvik pitãla parùnã, nìkal mûza:

– Ivãne, jestè ucinïli onû stvôr?

– Jè, pod olovnicu son stãvil na gvadãnju onò ca stè mi dõli, kùmã. – Parùn bi bìl u olovnicu nabìl ògnjusa, stùle i list mãsline, da mřiza bũde sřiçnã.

11.7. A sãl hõlte na bićerìn

I kal bi se mřiza bìla napãrtila na skìna i dõnila tãmo, ali òlma bi gospodarica bìla rèkla parùnù:

– Åla, sãl kal ste urèdili, sal hõlte vãmo na bićerìn rakije. Tû je bìla ùvik uzõnca. Tû je bìl privilègij za parùnã.

11.8. Ondã je mřizu vajãlo osüsìt i ukarcât

I kal bi se mřiza izmõstila, tukãlo bi je prostrît. Kâl bi se pròstorla i kâl bi se osüsila, ondã bi se je bìlo ònilo u levùt i òdabrolo. Kâl bi se je bìlo odabìrãlo, jedòn je drùg potèzòl putò, drùgi je potèzòl mōhù, a trèći je vòròl òlovo. Za tû vrìme uzãlo se je molit Ocenòs da mřiza bõje lovì, da se is mřizun nã brud ukarcò i sřiça.

I ovì kojì je vòròl òlovo, tõi je bìl svićòr kojì je komandòl:

– Åla, nãsi, sal vajò stãvit kolòc. – Tû je kolò ol gvòzjo. Bìlo je sèst do òsan kolòcih. Pol gõse su bìla dvò vèliko, a niz bõnde su bìla pò tri mãnjo prema kolù da mřiza ne povije. Tè kolòcè je vajãlo krùto dobrò istisnut dã se ne mìcu, jer onì su dõrzãli přitanj da se ne voltõjè, da ne ćapõjè vùltu. A ùvik je za přitanj od òlova mòral bìt intèrco konòp zãtu jer intèrco konòp mãnje zavijè nègo inkvãrto. Inkvãrto konòp bũde tvãrdji i ùn pũno vèće zavijè.

11.9. A ondã je vajãlo proklêt dupìne i blagoslovìt mrìzu

Bìla bi zenã svićòrã røkla parùnù:

– Tùkalo bi i mrìzu blagoslovìt.

– Kakò ne, svićòròva, vajò je blagoslovìt. Zovìte ví popã, pòk ćemo je blagoslovìt. – I zenã je pòzvola popã. I sãl, kal se je ovã mrìza ukarcãla, urèdìla, ondã je dūsãl parùn is gospodarìcun i popên. Pòp je vãzel sòbon skropìvnicu i stãvil stùlu priko vròta i izlãmenol se i pòcel iz oficìja molìt. Tòti je zacavarjòl molìtvicu i ismocìl je u kãrsèenu vòdu skropìvnicu i pòcel skropìt na krìz i govòri:

– Dupìnima zùbi olupãli, a gìr se pùnò ulovìlo! – Nã tu će svićòròva parùnù:

– Kal se ùmje kojò dòbro rìba, vajò stãvit na bòndu i ùmuce donesìte pòk ćemo olnìt gospodìnu.

11.10. Nã more se hòlo rãno zorùn

Nã more vajò pùc ùjutro zorùn i svićòr bi bìl røkãl parùnù:

– Ivãne, pùc ćemo sê zorè vìdit na Nòvu pòstu. – A nã tu bi bìl parùn:

– Sjor sì, svićòru, jò ću njìn se pùc jòvìt. – A ùra je bìla zìmi – cetìri ùre. Parùn je bùdìl svìt, a uzãlo se je i dogovorìt da se dũjde nã tu ùru.

11.11. Svì su bìli jèlnoki

U svìma zìmskima òrtìma svãk je bìl jèdnok. Kòko je ìmol svićòr, tòko je ìmol i drùg. Jedìno ca je bìl parùn, kakò je bìl u purtèlu, pòk bi đìgod ćapòl bokùn, kako rìbu vèce, okanjùsil, ali svì su bìli jèlnoki.

11.12. Prì partênce

I sãl, kal je parùn probudìl svìt, dūsli su jùdi i ondã su se porìnuli. Brùd bi bìli òlma vècer nalojìli. Svićòr je deperòl ùvik zdrìb u zepù, a uzãlo se je dogodìt da bi bìli, àko su njìn pòste blìzù, da bi bìli jedòn drùgemu ònìli zdrìb tãko da se izdangùbi òkolo zdrìba òl broda. I tí zdrìb je vajãlo ćuvãt u zepù jèrbo đìgod su uzãli jedòn drùgemu ukrãst zdrìb. Jèrbo dòkle ovì nòjde zdrìb, dòkle se porìne, parvì je vèj zavãrgal i obrìl mu je zòmèt. I zãto je ùvik svićòr u zepù deperòl zdrìb. Svãku se je setemònu zelìlo navùc nekã je brùd lãgji za lavurãt, neka se brùd ocìdi.

11.13. Kãl su dūsli na pòstu

I sãl, kal su dūsli na pòstu, nòjpri se iskarcò jùde na kròj, na parvù. Dèset jùdìh je bìlo. Nòjpri se iskarcò cetìri covìka na kròj. Ondã bi se bìlo ćapãlo ùzu za kròj, a prì bi se bìlo ùze òdabrolo. Vèj bi bìl svićòr dòl komòndu: Nã pet ùz!,

nã sest ùz!, zãvisi kãko je pøsta. Pøt jũdih bi se bilo iskarcãlo – cetiri covika za potezãt i pøti (sviçor) za vørãt ùzu. Isto je sviçor i potèzøl. Cetiri bi se bili opãsoli krokima, a pøti je bil sviçor, koji je bil bèz krøka, ali ùvik je nosil krøk. Ùn bi bil potèzøl nã ruke i vørøl ùze.

Bil bi røkãl sviçor:

– Vøste na Nøvu pøstu! Vøste pul Kobile! – Ondã bi bil olgovørøl, repetirøl, parùn:

– Vøzimo pul Kobile. – Tũ je ùn repetirøl da sviçor çuje da ga je razumil. Svãku je komõndu onĩ kojemu je bila upuçena vajøl repetirãt da sviçor bude sigũr dã ga je razumil i dã će mu se tũ naprãvit. I bili bi tãko istendili jedøn barilac pok drũgi. Ondã je bil barilac ol barũze, zøljni na kũlnju ùzu.

11.14. Ferølèn se je segundãlo po noçĩ

I, kãl bi se bilo istendilo ùze, bilo bi se dũslo do zømèta, i kãl bi se bilo dũslo do zømèta, ondã bi bil røkãl parùn drũgu ol primè:

– Pètne, døj otĩ ferøl da sinjølõmo. – I ondã bi bil Pètar dvìgal ferøl gøri, a sviçor ìspol krãja bi mu bil pèna olgovoril da ga je vidi i ondã bi mu bil sviçor kumandøl. Sviçor je po ùzima znøl koji je kurènt. Ako je bilo potriãba pũc nãpri, bil bi mu voltøvøl ferøl ovãko, ako je bilo potriãba pũc nõse, ondã øbratno. Tũ se je zvølò segundãt. Ondã bi mu bil sviçor segundøl ìspol krãja. Ako je na kurènt, ondã bi bil ferøl okriçol pudi vãmo iz lĩva nã desno, ako je za nõse, ondã øbratno. Kal bi sviçor ìspol krãja fermøl segundãt, ùn bi sakril ferøl, a onĩ bi odizvõnka odgovoril ferølèn da ga je razumil i ondã bi se pøcelo meçãt trãtu drèto niz sõmi zømèt. I tãko bi mriãa hòla ù more, a ði je riçela bila, pøvar sãke, tõti bi dvo-trĩ putã bila zãjelno da se znø kal se grè pødo nju, da se grè drèto. I sãl, kãl je istendil trãtu, ondã bi njin bil, røk cemo, ovãko røkãl:

– Vøste pul Kolũdrice, vodã je iz Tarmuntone, vøste pul Kolũdrice. – I onĩ bi dũsli levũton na krøj. Bili bi stãvili barilac, kũlno, onda jøpet jedøn barilac, ondã jøpet barilac. Veçinũn su trĩ barilca bila na ùze. I kãl bi bili dũsli na krøj, ondã bi se bil parùn potègal pod ùzu võnka, i ondã bi bil dvìgal ferøl gøri, jer ne vidi se jedøn drũgega, i komandøl da se pøcme potèzãt. A ìspol parvè bil bi mu sviçor olgovoril ferølèn da potèzu. I tãko, kal bi bil dũsal parvĩ barilac na krøj, øpet bi se bilo tãko ucinilo da trãta grè drèto. Kal bi dũsal drũgi barilac, vøj bi se pøcelo rasviçot. Kãl bi se bilo rasvanilo, vej nĩ lavurøl ferøl, nõgo je lavurøl krøk – segũnda. Segũnda hoçe røk kal bi bil dũsal na zømèt, ondã je sviçor nãokolo krokèn okriçol po lnevũ i is njin komandøl. Bil bi støl na jelnũ istãknutu mĩsto na bõndu ol prøve, ondã bi bil svè voltøvøl priko gløvè gøri. Ako je voltøvøl pul Kosãrice, tu hòce røk dã je pul Kosarice kurènt, ako je okriçol pul Sçèço, tu hòce røk da je kurènt pul Sçèço. Kal bi spũstil krøk ondã se je mriãa mèçola.

11.15. Ondā se opāse kròk

I sāl dūsła je kùlnjo i kàl je dūsł barilac ol kùlnjo, ondā se vāzme kròk za potězāt. Svićòr krokèn omatòjè jè potřiba pùc nāpri zòtèga, jè potřiba nòse. Āko nì kurènta, ondā pomālo grè jelnā i drùgo nāpri pul pòste. Jer ùvik je pòsta pòsta. Odrèdjeno je mìsto dī se dotègne mrīza. Āko je vodā iz Kosārice, ùvik je zòtèga stāla òl kurènta, a parvò je hodila nāpri. Tū je svè kumandòl svićòr.

11.16. Āla, nāsi, jedòn do drùgega !

Ondā bi bìl svićòr kumandòl:

– Āla, nāsi, jedòn do drùgega! – Tu hòce rèc da polète jedòn do drùgega na sirinù ol pedesētāk mètrih da se mrīza izbīje. Zòtèga i parvò na tū se komòndu izbījù, grèdù jelnì pul drùgih da se mrīza pomālo zatvòro, dà se izbīje.

11.17. Azvèlto pòdo nju !

Ondā bi bìli òpet zatègli i kàl bi trāta poplutāla, bìl bi svićòr rèkal:

– Āla, azvèlto pòdo nju! – Ondā bi bìl levùton dūsł na kròj. Ondā bi se trāta bìla jòs mālo zatègla i kàl se trāta izbīje, ondā recè svićòr: »Āla, azvèlto pòdo nju!« I dūjde parùn azvèlto i družina se azvèlto karcāju ù brud, a ostāne jedòn covìk na kròj za iskùpit ùze. I kal se dūjde pol kolò, ondā se agvantò. Na pròvu i na karmù je bìla dèstra. Brùd se potèze trèso. Āsparvice se potèze dapùnto, ondā se brùd intresò, ondā se brùd ingvalì da stojì drèto. Na karmù je zòtèga, a na pròvu parvò.

I dūslo je kolò nā brud i ondā se òbe bònde potèze. Jedòn jè covìk nā olovo, a drùgi na putò. Ovì kojì je nā olovo zovè se gvadanjèr. Na karmù dèstru pūsco parùn, a na pròvu dèstru pūsco svićòr ili jedòn drùg. I kàl je dūslo vèce òl pul mrīze ù brud, ondā recè svićòr:

– Āla, nāsi, napūsìte sāku! – Ondā bokùn bòje zatègnu i kal su dobrò napūhāli sāku, svićòr òjtantin po jelnù stínu mèce u kùrtu da ne bì gīra dūsła na kofih, da ne bì utèkla iz mrīze. Kàl je dòbar ùlov, u còru mrīzu pòd olovo ùvik incetò ko gòder vèlo gīra. A onù vèlu gīru kojò je pòd olovo u čarùn ìmo prāvo nā tu ovì kojì je na gvadānju. Ūn kako potèze i āko je dūsła bükva ili gīra vèliko, a đigod i lokòrda ili snjūr, ūn is jelnùn rùkùn potèze, a drùgun azvèlto tū netò, dezđije i òlma je mèce sòto za bānak u kòmp (tū je ìzmeju lèbor). U kòmp je gvadanjèr mècol kanjüs.

11.18. Gvadanjèmo !

I kal recè svićòr: »Gvadanjèmo!«, vèj se ne pūsco dèstre. I ovì kojì je na gvadānju vajò sāl da dobrò potèze, a ùvik je jedòn iza njèga. Dvò su isprìda na svāku bòndu po jedòn ca se zovè gvadānja, a jedòn je ìza ca potèze òlovo. I sāl, kal je dūsła gvadānja gòri, uzālo se je vezivāt òlovo za bòndu da ne bì ispalò u lavūru òpet ù more. I ovì kojì je iza njèga, ūn je sùtra na gvadānju. Na gvadānju

se je ùvik mīnjālo jūde jērbo tū je nōjtezje, tōti se je vajālo ismocīt. I tāko svē rēdon grēdū jedōn za drūgin na gvadānju. U trātu je bilo dēset jūdīh. Tilo se je na svāku bōndu po četiri covika. Zimsko gīrarica je sōmo imāla levūt, a tī levūt je bila gajēta, rasfalkōno gajēta. Līti je slūžila za sardēle, na Palagrūzu ili na drūgu mīsto, a zīmi je bila levūt za gīraricu. Ūvik se je glēdolo, āko se je mōglo, cūvāt gajētu. Kū jē imōl bōrku, hodil je u bōrku na gīre, a gajētu je cūvōl jer na gīre je bīl pūno vėlīki strapāc brōda, pūno se je brūd razbīvōl. Hōlo se furtūnima na krōj pok su đīgod pūcoli karōci, izlēčāla stūpa, pūcol pakōl, a đīgod bi i brūd nālilo. Znālo je đīgod ulīt ōlma po pet-sēst barīlih i pōk se jedvā izvūc vōnka.

11.19. Ondā se navīje

I sāl kāl je dūsła gvadānja gōri, sāl se navīje. Āli ùvik kal se navījē, ùvik dvō covika – parūn i svičōr – potēzu levūt pul krāja da bōje trāta isplīje, da ne bī ĩšla ĩspol brōda sāka, da se ne bī ĩskīdolo. Onī ùvik pomālo potēzu brūd pul krāja. Sāl kāl se je nāvilo, ondā se vīdi jē se ūjolo dvō barīla, trī, četiri ili nīsta.

11.20. Ondā se prisīpje

Onda vajō tu rību prisūt. Sal vajō rību prisīc. Pūsti se pul prōve ili pul karmē jedōn dīl rībe, ondā se odvōji nekā je mānje i dvīne ū brud, pok tāko drūgi i trēci dīl i tāko dāje. A kal je vēcē rībe, ondā se prisīpje spurtēlon.

I sāl kāl se je vā rība prīsula ū brud zōrun, đīgod se je uzālo ujtō i lokārod. Pomōgal son ujtō i po dvōdeset barīlih lokārod. Uzālo se je privārit i lokōrde. Bīlo bi se vēcē pūtih ūjolo i kasētu trīj, kasētu līgonj i do pedesēt kilīh līgonj. Tu nī redovīto, tū je jēstra rība, ali uvīk je tēga bilo.

11.21. Kakō se je rību za jīst dīlīlo

Đīgod bi se podīlilo kojū līgnu ili kojū lokōrdu družīni za promīnit pāst, a bīlo je ōbavezno pō dvo kīla gīr svākemu drūgu za jīst. Gīre su se dīlīle na rūkovice. Bīl bi čapōl svičōr rūkovicu iz kasēte, onō sā obe rūke, i bīl bi stāvīl po dvi-trī tāke rūkovice na svāki stūg za svākega drūga. Kāl se ūjme vēcē, ondā bi dōl svičōr i trēcū rūkovicu za jīst, đīgod i cetvōrtu. Kāl bi se mānje ūjolo, bīl bi dōl đīgod jelnū, đīgod dvī. Āli parūn je ùvik imōl u purtēlu, u picīn svūj grabīc. Ūvik je imōl tāmo dvi-trī bŭkve, pet-sēst vėlīh gīr. Ūn je bīl na karmū i bīl bi vāzel zō se grabīc. A ovī ol gvadānje su mečāli u kōmp. Onī bi bīli đīgod okanjūsili i dō dvo kīla. Stāvilo bi se đīgod i u rukōv ol kapōta nekā se mānje vīdi, nekā mānje đīluje na onē drūge. Āli svākoga je pripādola gvadānja pok se tu nī pūno glēdolo.

11.22. Gīre se je mečālo u barīle

I sāl, kāl se je ovū rību ūjolo, kāl je dūsła sāka ū brud, ōlma je vajālo ōrnot veslā. Parūn bi ĩsal na krōj za ukarcāt ūze. Bīl bi iz krāja hītil ūze u katīnu i ondā bi se pōrtilo pul peskarīje. Gīre se je mečālo u barīle. Gīre su bīle zīve pōk bi iz

kasëte iskõcãle. Radi tãga se je deperãlo barãle, a nã kasëte.

11.23. Gïra – siromãsko spïza

Gïra je bila rïba za siromãha. Bïl bi siromãh tezõk kûpil kïl gïr i is tïn se je mõgla najïst svã famïja. Svãk bi dõbil põ dvi zjïce gïric na brujët i pijãt pulënte ili zëljo, i tû poñit jûhûn ol brujëta ol gïric i dõbro bevõnda i svãk je bïl kuntënat. Tû su tezõci pûno kûpovoli. Tezõk je na lozjê lavurõl većinûn jutikun, slõneribun ïli ol vecëre ca bi bilo ostãlo gïric, põk bi se namocïli krûha i nãpili bevõnde.

Jõ se ispomïnjen kãl bi na peskarïju bila punã puncõta plõca gïr. Svë stûg do stõga. I kal bi dõsla vëcer, vej ne bi bilo kilã. Dnëvno se je prodõvãlo do cetïri kvintõlã gïr. Kãl bis bil kõga pïtõl:

- Ca sï imõl za vecëru?, nõjcescí õlgovur bi bïl:
- Gïric!
- A ca sï imõl za obïd?
- Gïric i zëljo! – ili – Gïric i pulënte!

Tû je bila hrõnã kojõ je bila zïmi devedesët nã stu u ïshrani većinë svïta.

11.24. Covïk ol peskarïje

U gïraricu je bïl jedõn covïk ol peskarïje. Ûn je hodïl zõrun is družinun ostõlun, ûn je cinïl parvû põstu, a põsli je bïl na peskarïju. Ûn je imõl dïl kako i druği. Po lnevù je bilo dëvet jûdïh, a jedõn je prodõvõl rïbu. U mojû vrïme bilo je sëdan gïraric u Komïzu.

I sãl bi se tû bilo dõnilo u rïvu i bilo bi se iskarcãlo ovëga na peskarïju i bilo bi mu se ostãvilo svû rïbu ca se jë ùjolo i ûn bi bïl prodõvõl po cïli dõn.

11.25. Targûvci rïbun

Ûvik je hõla rïba iz Komïze i võnka. Bõju rïbu bi se bilo prõdolo nãjelno targûvcu. Bïlo ih je vëce: Mestar Vïce Mestrazãnetov – jedõn, Bajamõnt – dvõ, Këko Fõreticov – trï, Cambarlïnovi – cetïri. Rïba ca sù je onï olkupïvãli hõla je za Split. Jãstozi su se slãli u Parïz, Rïm, Milãno, Bëc, Prãg. Znãla je komïsko jastozëra imãt do vagûnã jãstogih.

11.26. Marënda

Dõlo bi se rïbu na peskarïju i ovã družina bi ïsla marëndot. A bïl bi njin rëkal sviçõr: »Nãsi, vajõ bït na rïvu ù deset ï pul.« Nïkal se nï hõlo po lnevù potëzãt prï dëset ùrih. Kal sùnce izõjde iza Hûma, onõ obasjõ zõmëte. Ako sùnce ne obasjõ zõmëte, nï lõvko.

I sãl ovï su marëndoli. Dõl njin je sviçõr rïbe za jïst. Æko su bïli zõrun, dõl bi njin bïl po jedõn kïl gïr. Ondã bi põ marendï ïsli potëzãt. Ondã se je potëzãlo

po lnevù. Āko je isplōćalo ilikoko, svè se je potezālo pōstu za pōstun do sōme nōći. Āko je bila sigūro vodā iz Kosārice, ondā se je potezālo do sōme nōći.

11.27. Kal sūnce obasjō zōmète

Kal sūnce obasjō zōmète, rība naplījè sa sūncon pul krāja. Tāko su stōri govorīli. I āko si parvù pōstu ūjol dvō barīla, āko je stābili kurēnt, ondā si po lnevù ūjol trī barīla i ceřiri barīla. Ca je gūl sūnce hđlo vèće gōri, tu je bilo lovkije. I ca je gūl bila vèće kūlma, tu je bilo lovkije. Āli nōjveće utice kurēnt za uđōt gīr. U Vālu se pūno mālo gīr lovīlo vodūn iz Sćéćo. Kal je bila mōlo vodā iz Sćéćo, dōlo se je cāgod uđōt, āli is vèlun vodūn mālo se gīr lovīlo. Nōjveće se lovīlo gīr kal je bila stābilo vodā iz Kosārice. Ondā je bilo pūno lovkije.

11.28. Zamećōnje po dōnù

Po dōnù se òbratno zamećolo. Věj ferōl nī okurīvōl. Zōrun je bīl ferōl za segundāt. Po lnevù ūvik je svićōr na parvù bīl iskarčōn ī, āko je vodā iz Kosārice, bīl bi njin rēkal: »Vōste pul Pārne Kozē.« Jer nī ūvik jèlnoko mēćol trātu. Mēćol je trātu po zōmētu prema kurēntu. Svāko pōsta je imāla svūj zōmèt. Nōjveći bi skōndal bīl nastōl āko bi jedōn drūgemu obrīl zōmèt. Pridpostāvit cemo – jō son dūsāl prī tēbe, i jō son zavārgal i ūkrol son ti pūl zōmēta. Nōjveći su spōrovi bīli kolo tēga. I sāl ūn kumāndō: »Vōste drēto pul Pārne Kozē« ili »Di Cambarlīn gōri grē« i parūn bi kurīl kakō mu svićōr zapovīdo. I kāl je istendijēnō pēt ūz, ondā bi se brūd voltōl trēso. Kal je brūd dūsāl na zōmèt, òlma vōlta prōvu pul Kosārice. Ondā svićōr īspol krāja segundō. Dōjē mu znāk hōće òli nēće pūc nāpri, hōće pūc nōse. Ondā se pōcme zamećāt i zavārže se i dūjde se na krōj. I ondā je īsto procedūra kakō i po noći.

11.29. Kal dūjde vècer vajō se navūć

I kal je dūsla vècer, āko se je fermālo lavurāt kal je bilo jōs ūru sūnca, dūslo se je na krōj. Ondā su se nīki gīrori znāli svāku vècer navukovāt u Vlōkū, a nīki nīsū, nīki su hōli u rīvu. Ondā bi njin bīl svićōr dōl po dvi-trī rūkovice gīr, a jūdi su imāli u zepū sakēt, svāki gīror je imōl u zepū sakēt ol mřizine u kojēmu je bīl spōg uvūcen i dōli polvēzono, i kāl bi mu bīl dōl svićōr rībe, bīl bi iskūpil u otī sakēt i īsal bi pūl doma.

Kāl je finīla rabōta òkolo mřize, mřiza se pībōla, stāvila na karmū, pokrīla se je mřiza, òprolo se je brūd ol onēga purīća. Bīla bi dūsla mularīja. Glōd. Nevōja. Pōk kal bi se bīl brūd navūkal u Vlōkū, ūvik su nevūjno dicā stōla atēnto pok bi bīli dūsli tāmo i rēkli: »Pūsřite, svićōru, jō ću oprāt brūd, jō ću von tū urēđit!« Bīlo bi tēga purīća ostālo po brođū, a družīna umūrna, svāk zelī ca prī pūc dōma.

11.30. Kanjüsori

A bila bi u ti purič ostāla i kojā ġirica. Ūvik bi izmeju tēga puriča bila ko ġoder rība. Ondā bi tā dicā dūsła, pōk bi iskūpili purič, pōk bi se đigod i potūkli radi tēga puriča – kū cē imāt vėće puriča da izmeju puriča nōjde kvārat ġiric ili pet-sėst šipic ili dvī rükovice kvōsok da donesū dōma u sakėtiću pō pul kīla, po kvārat, a đigod i kil āko ih nī bilo pūno.

I tāko tō siromāsko dicā su uzāla bit tōte, nevūjno dicā, pōk bi bili urėđili brūd, zīmni, po dazjū, svė bi tū bili urėđili, ocistili, pōk bi njin bili rėkli družina da i sūtra dūjdu. A đigod bi njin i perapōsta ostāvili izmeju puriča neka imāju kurāja, neka dūjdu ocistit brūd. Tū je bil zīmski kanjūs. Mālo je zīmi hōlo dicē u kanjūs, āli onī kojī su bili nevūjni, hōli su i zīmi. Bōsi, rastecėnih nūg, koji nīkal nīsū obūkli postolė dokle nīsū pōceli lavurāt. Pōk bi tōti dūsali i dōbil rükovicu ġir. A māti i otac bi ga cėkoli iza ponīstre, nevūjni, kāl cė njin sīn donīt kvārat, pūl kīla ġiric da se mōže iskūhot brujėt.

11.31. Brujėt ol ġir

Brujėti su se većinūn kūholi ol ġir zātu ca nī potriġba pūno ūlja, a is jūhūn ol brujėta bila bi se pulėnta zacinīla. Āko je bilo za iskūhot pulėntu, ōli mañstru, ōli fazūl, ondā se je polovīcu ūlja mānje tilo jer je rība pūsćala ūlje. Rība je kripnā i pūl ūlja bi se bilo tāko zasparanjālo. Kāl bi bila māti stāvila iz butīlje ūlja za brujėte tu īsto kūda da bi bil posćikōl kucinīć. Na zjīce se je ūlje mīrilo. Mecālo se je ūlja nē koko se je tilo, nēgo prema tēmu kōko je bila nevōja. A ġira īmo ūlja u sėbi pok izbina i is mālo ūlja dobije ūkus.

11.32. Komīsko dicā

I ovā dicā bi bili mīlo cinīli. Tū je milosćū cinīlo vīdit ih kakō se tūcū kū cē imāt vėće puriča za nōc kojū ġiru. Za mūga pāmetora bilo je u Komīzu pēt nā stu dicē kojī nīsū postolė jimāli. Hōli su bōsi i liti i zīmi. I u skūlu. Nīsū dūgo mōgli hođit u skūlu, jer āko su u skūlu kū cē jih hrōnīt? Ōlkal je pōcel list, kūpil je luťnu i pėluh i perūsće da donesē dōma za na smefīna āko cė mu māti dāt pūl fėte krūha. I kal bi bilo za stolėn sėlo pēt dicē pok bi svė glėdoli kōmu je đėbjo fėta. Kal bi te bil zvōl stōri covik da ga poslūsos da mu īdes na butīgu cāgod kūpīt, pok kal bi ti bil dōl dvi-trī smōkve ili dvō rogōcā, bilo je tū kuda māna iz neba, a danās da īdes dītē dī poslāt, mōgal bis cūt i grūbu besīdu.

11.33. Cīlo Komīza je vonjāla pecėnun rībun

I sāl kal je drūg dūsali dōma i dōnil u otī sakėt ol mriže dvō kīla ġir, cīlo je kūca bila vėsela, svāk je bil nā noge, svāk bi se bil iskūpil kolo tīh ġir. Tū bi se bilo vėselo ocistilo. Mōle za brujėt, a vėle za ispėć. Vāzelo bi se prūco i naložilo ōgonj i tū ispėklo. Usūda je đimilo. Cīlo Komīza je vonjāla pecėnun rībun. U tezōskin famījima se je ostōvjālo rībe sūtra za na lozjē.

11.34. Gïrarica je bïla sòmò za prizïvït

Zïmske gïrarice nisù armivãli profesionãlni rïbori nègo večinùn tezõci i siromãske famïje. Bïlo je u Komizu sèdan gïraric. Tù je sedandesèt svïta, a večinùn su hòli iz tezõskih famïjih. Recïmo cetvorïca muskïh je bïla u kùcu. Ondã bi se jelnèga poslãlo na gïre sòmò za smùk da nõsi dõma, da je uvïk rïbe, da nï potrïba kupovãt smùk.

A prõvi zïmski rïbori hòli su võrsima i kucinõrima na jãstoge ìli su lovïli pripõstima, a nisù se bãvili gïrami. Na gïre se nï mõgla dobït dõbro zurnõta. Tù je bïlo vèce sòmò za prizïvït.

11.35. Bruskit

Bïl je bruskit. Kakò je bïlo sèdan trõt, bïlo je i sèdan põstih. Parvò põsta je bïl Svèti Antùnij. Tù je Kosãrica. Zvõlo se je Pol Svèti Antùnij zïmi, a liti se je zvõlo Kosãrica. Potèzãlo se je na Svèti Antùnij i na Fãbriku. Åko je parvù põstu ucinïl na Svèti Antùnij, drùgu je põstu ucinïl na Fãbriku Sçùlinih. Kal ucinï pol Svèti Antùnij, ondã bi se parvò dõla ù pul zõlã, a zõtèga je bïla onãmo na Ponïstricu. A kãl bi bïl Fãbriku potezõl, ondã bi se parvò bïla dõla na Bjazïcovò zõlò, a zõtèga nã pul zõlã Pol Guspù. Tãko da je dvò zòmèta brïl.

Drùgo je põsta bïla Mlïn. Mlïn je imòl i Kãmenice. Trèco põsta je bïla Nõvo põsta, a onã je imãla i Templúz, a Stõro Põsta je imãla sòmò Stõru põstu, Pizdïca je bïla sòmò Pizdïca, a Ùtlica je imãla Vèlu zõlò, a Kupinovac sòmò Kupinovac. Stõri su prï potezãli na Galiju. Na dèvet ùz na Galiju. Tù je dedrènto Carnorùzice. Tãmo je bïlo dalekò i grùbo pòl noge, àli i õpasno za ostãvit trãtu na zòmètu.

I ondã bi se bïlo bruskitãlo. Na tũku. Bïli bi stãli ù krug nãokolo. Ùvïk se hoðilo nãokolo kako sùnca istice – brojlo se je kakò se sùnca okrïce. Nõ me je tũka a õkolo mène je drùgih sèst sviçõrih. I ondã bi se bïlo røklo: »Hèt!« Oví kojï je bïl ol tũke, ùn bi bïl røkãl »Hèt!« i svï bi bïli prùzli rũku: dvò pãrsta, trí pãrsta, jedòn ili nïjedon. Ondã bi se izbrojilo. Oví parvï na kõga je bïla tũka, bïl bi pòcel brojït ol sèbe. Kãl bi bïl izbrojïl kõko je bïlo põrst, tãko da bi pòcel ol sèbe, na kõga bi bïl dũsal, nÿega bi bïl iskartòl. I õpet bïl bi ol sèbe pòcel. Åko bi bïlo onèga kojï brojï iskocïlo, ondã ne bi bïl pocïmol drùgi put ol sèbe, nègo ol drùgega do sèbe kojï je ostòl u krùgu. Na krãju bi ostòl zõlnji. Parvï kojï je izõsal, bïl bi na parvù põstu, drùgi na drùgu i tãko dãje.

A jõs je bïlo pùst ìza tèga. Bïli su Bõci. Bïlo je Pol Trõvù, tũ je ìspol Bïrbota. Tù je dedrènto Bïlih Stïnjok. Onò se je zvõlo Pol Trõvù. Tù je bïlo kakò ku dũjde – divjò põsta. Pol Borcïca je bïla nõjbojo põsta, ondã Pol Pèrcovo, ondã Zõkãmice. Ali tãmo se je mãlo potèzãlo na gïre, tãmo se je cinïla trãmata is zïmskun trãtun. I tũ ðigod trãmata pùno bogãto.

11.36. Regāta

Đigod se uzālo i regātu cinīt za dūc na pōstu. Uzālo se je dogodīt, recīmo mēni je Mlīn a tēbi Nōvo posta, a nīti son jō ūjol, nīti si tī ūjol i zājelno smo salpāli trātu i jō govōrin mojūj družīni: »Āla, vajō pūc pul Bokū.« I drūgi svićōr tu īsto govōri družīni. I ondā se vōzi kū cē prī dūc.

11.37. Bīl je vrazjī posōl kal bi trāta ćapāla

Ondā je bīl vrazjī posōl kal bi trāta ćapāla. Đigod se je svićōr gulozōl da mōre vēcē ūjōt i bīl bi īsal pīko mēje di je perīkulo da ćapō trāta. A kal trāta ćapō, vajō pūc pōdo nju i dvīzot i nē ūjōt nīsta, a đigod i iskīdot. Tū se je pūno pūtih dogodīlo. Bīle su mōrke: glōvā ol mūlā – Fābrika Sćūlinih. Tū su bīle mōrke ol zōmēta. Pīko tēga se nī smīlo pūc. Bīlo bi se rēklo da se īslo pīko mēje.

11.38. Trāmata

Kāl bi bīlo dūslo pūl vēle, kāl bi bīli pōceli lnēvi kresīvāt, ondā bi bīlo mānje trōt. Donmicēlovi su bīli po cīlu stajūn. Tū su bīli nōjzesći gīrori, ondā Mikūla, ondā Nādalo. Onī bi bīli do zōlnjega rīboli. Kasnīje su se cinīle trāmata. Bīlo bi se īslo nā Bisovo – na Balūn, u Tresjāvac kal bi kořilo ucinīle gīre. Tāmo se toľiko znālo ūjōt – do pet-sēst kvintōlih. Ūvik rībori prōvju onō ca se nōjveće ūmje. Jō se īspomīnjen Bjazīć je bīl ūjol na Fābriku trināste ōli cetarnāste kvintōlih, a Sćūlini na Mlīn dvostīpet do trīdeset bařīlih gīr. Ī tu svē vēľike gīre kuda sardēle.

Jelnō godīscē bīlo je pūno bogāto gīrami. Bīlo je kal ne bīs ūjol nōnke za brujēt, a jelnō godīscē po rātu bīlo je pūno bogāto gīriman tāko da je fābrika kūpovala gīre za ih skatulōvāt.

I ca se tīce trāmatih – trāmata se svāku godīscē cinīle. Većīnūn nā Bisovo: Balūn, Mezupōrat, Lēnga, Potōk i Nevāja, a đigod i Pōrat. Lēnga je bīla dobrā za ūjōt kōnterih, đigod zubāca i bilīznu, a đigod bi jūdi dūsli iz te trāmata sī i nē ūjōt brujēt. Āli tū je bīl vrazjī posōl cinīt trāmatu. Bīl bi na Lēngu īstendīl ōsan do dēsēt ūz – svē do Gātule. Tukālo je pūc ubrāt dvo-trī brīmena āloja, pok tī āloj isīć, vezāt ga spōgēn. Bīlo bi se vēzālo svāku pet-sēst mētrīh na ūze nekā bilī, nekā rību strāsi. Tū bi se svē nanēzālo i ōdabrolo ūze ūsrīd brōda, a mřīzu bi se stāvilo pīko pōste ū more. Mřīza je mōrala plutāt. Ondā mřīza āko je bīla ol krāja dēsēt-petnāste pāsīh īsto bi se bīlo stāvilo āloje na ūzu da rība ne utecē dedrēnto mřīze. I kāl bi se bīla tō trāta īstendīla, za kolō bi se ćapālo ūzu i ondā pedesēt-stū mētrīh bi se pasālo ol krāja svē nīza skuj i bīlo bi se jūde iskarcālo na krōj, a ondā bi se u ūzu uvūklo kolōc. Kolōc bi se vezālo arganēlon. Iz krāja su potēzāli. U Levūtu su bīla trī covīka. Jedōn je kolōcēn lavurōl, a dvō su vozīli i onī su dezdvīvali ūzu. Tī posōl je đigod durōl po tri-ćetīri ūre. Ondā bi bīli trātu sklopīli i zatēgli. Đigod bi se ūjolo vēcē, đigod mānje, a jedonpūt na Zōkāmice, kakō se pripovīdo, bīli su ūjoli pūnu gajētū kōnterih. Tū je bīl ūjol, cinī mi se, Vīce Mikīćov ili Sćūlini. Bīlo je bārz i dvōdeset kvintōlih kōnterih. I na Svēcu je Tōne Vōga bīl ūjol u trāmatu, āli jaglicōrun, u Dūlnje Vōje bīl je ūjol tri-ćetīri kvintōlā zubātoc i desētāk kvintōlih kōnterih.

Tōti nīsù mògli lavurât stōri jūdi. Stōri bi bìli ostāli u levùtu na veslā pomòc ovèmu ca kolacò, a mlōdi su iskòcāli po kordūrù, po tīma grìzima i hodìli nāpri. Tìl se je mlōdi covìk koji mòze iskòcāt azvèlto.

11.39. Otukovōnje

Ondā bi se otukovālo. Fogūn se je mālo na gīre deperālo. Bìlo bi se đigod uzèglo ògonj na krōj na parvù dòkle ovì zavārzu i dūjdu na krōj. Fogūnè se je korìstilo kāl se je kucinōrima rìbolo. Na gīre se je deperālo bokūn kapòtića ol mārcine. Kal je bìlo zīmā, bìli bi se otukovāli rūkāmi p̄riko parsìjuh. Tukālo se je otukovāt i pūhāt u pārstē i pēc gīre po zerāvi i gucāt ih is lūgēn kuda kāleb i is mālo krūha i bevōnde. Svēga je tōti bìlo. Kal si imōl dōbru pōstu, bìl bis fermōl āko ti nī vodā alavīja i cèkol bis da voltō vodā.

11.40. Ugnjīsće

Bìlo bi se rību dōnilo na ugnjīsće, iskūpilo sūme, plòvisti, pōk bi se tū pèklo, gucālo. Lūg je bìl zōcīn. Dokle se je cèkolo da voltō vodā, bìlo bi se ispèklo i nagucālo tīh nāpul pecènih gīr. Tū je bìla māna bōzjo. Tū bi jūdima dōlo fūrce za otì tēski lavūr. Tōti bi se bìli rekrejāli, okripīli, pōpili bevōndu, isprōvjāli kojū facēndu.

11.41. Vajālo je rību i prodāt

Kāleb bi òbicno, kal je bìlo līpu vrīme, lèzol na zōmētu. Ondā bi bìli rēkli rībori: »Ōno kāleb lezī na zōmētu, danās cemo ujōt.« Tāko je tū svē hòlo iz kolīna na kolīno. I kāl bi se bìlo ūjolo na Kupīnovac, na Ūtlicu, na Pizđicu, na Vèlu zōlò, bìlo bi se covīka iskarcālo na krōj i zarāmenil bi se bìl barīlon i īsal ū Poje prodāt barīl gīr. Tū je bìlo trīdeset do trīstīpet kilīh rībe. Pōk bi bìl pròdol i vròtīl se òpet is barīlon prōznīn. Znālo se je iz Bokū nosīt, jer tāl nī bìlo motòrih. Nī cō bìlo iz Bokū vozīt u Komīzu pòsli svāke pòste jer ondā je dōn izgubjēn. Ondā pòsli parvè pòste bìlo bi se poslālo covīka ol peskarīje pul Komīze is barīlon rībe. Tukālo je donīt rību u Komīzu barēn za jelnāste ūrih, jer ūvik je svīt u filū cèkol kāl cē dūc gīrori i pitāli bi đī gīrori potēzu.

Nosīlo se je rību na kōrtu iz peskarīje. Ondā kal bi svīt vīdil da je dūslo gīr, svāk bi istòrkòl is kōrtun ū ruke za kŭpīt na peskarīju gīr za obīd a za vecēru se je kŭpovolò pòpulne.

11.42. Mēso je bìlo za bōlest

Ondā je kòkus bìla za bōlest. Mēsa bis bìl kŭpīl u nedīju. A kal bis osvajdōnji dōn nosīl mēsa pŭl doma, bìli bi te pitāli: »Ōli von je kŭ bōlestan?« A danās se marnjī na brujēt ol gīric. Jedīno koji stōri covìk recè da bi olgŭsta izīl brujēt ol gīric ili brujēt ol carnjŭlih is sōsenicun. Danās vej nīkur ne poznāje ni sōsenicu nī jutīku. A prī je ūvik sōsenica hòla u brujēt ol gīric i carnjŭlih. Tū su bìle delikatēce.

11.43. A rībasćina je bila ĩskrena

A i rībasćina je bila ĩskrena. Respetālo se je jedōn drūgega. Bilo je da bi se čāgod jedōn drūgemu polvořilo za pantomīnu, ili stvorit sataru ili facēndu pok da se ĩmo obo cēmu govorit. Āli mōgal si ostāvit i na zōlō i na pūtū. Mālo se je krōlo i vārolo. Bīl bi covik zājol pedesēt fjurīnih, a onī ca je zājol bīl bi rēkal onēmu kojēmu je zājol: »Da nīšī kōmu rēkal!« A danās sa svūn kōrtun, sa svīma zōkōnima glēdo te privārit.

11.44. Covik ol Pōmorske strāze

Nā more su bīli strōgi zōkōni. Dobrō mi je nāpamet. U Komīzu je ũvik bīl covik ol Pōmorske strāze. Prī ovēga rāta i za vrīme Taljōnih. A znōn cūt da je bīl u Komīzu i pēsikultūra – Austrijōnāc koji je stālno stōl u Komīzu i mīril skolōdu i kŭlmu, mīril sardēle i svē drūge rībe i pīsōl libre obo rībasćini. Jō se ispominjen kako dītē jelnēga mōlega čēlovega covika koji je bīl pēsikultūra.

Knezica je bila vāla di nīkur ni smīl rībot. Tū je bila vāla za ōlgoj rībe. Āko bi te tōti nōsla Pōmorsko strāza, ōlma bi te bīl multōl. Nīšī se smīl nōnke armizāt u vālu āko si imōl ōrti u brodū. Bīl bi ti mīril ōko kal bis bīl mīzu prōstor na rīvu, a āko ti je bilo ōko ĩspol dēsēt milimetrih, bīl bi ti je išikal i jōs bi te bīl multōl.

A kāl si rībol na jāstoge, nīkal tū nē cū zaborāvit, imōl son dēsēt godīsc, i na Barjōkē imāli smo pedesēt-sezdesēt vōrsih ol jāstugov ũ more. Sōmo smo trī jāstoga ũjoli. Ni krūha nīsmō imāli. Jedīno smo rogōcich imāli za jīst u brodū. I kal je dūsāl Pōmorsko strāza na nōs, vizitōl je brūd i nōsal u karmū trī jāstoga. Izvādil je jelnēga i izmīril ga. Nōsal ga je dvō milimetra mājega – tumbōl ga je ũ more. Izvādil je drūgega, nōsal je milimetar mājega – tumbōl ga je ũ more, izvādil je trēcega, a jō son glēdol đeca kakō je problīdīl, jō son racunōl da će ga čāpāt ōl sarca ĩli dā će se is Pōmorskin strāzun potūc. I trēcega je hītil ũ more. Sōmo je otāc uzdāhal i govōri mu:

– Cō, svē si non hītil ũ more, a znōs dobrō da za vecēru krūha nīmamo. Cīli dōn lavurōmo is rogōcima! – Nā tu će nījēmu ovī Pōmorsko strāza:

– A moj Ivane, i mene srce boli što ti ovo moran bacit, ali ja gledan svoj posal. – Āko ti je Pōmorsko strāza nōsal zēnskega jāstoga is šimenon, tumbōl bi ti ga ũ more i multōl bi te. Mīril je jāstoga ol zōlnjega zglōba sīje pok do ĩzmeju oćijuh. Mōralo je bīt trīdeset ĩ dvo centimetra. Tāki je jāstog pizōl blīzū trī kvōrta ol kilā.

11.45. Kū jē u Komīzu hodīl na gīre

Na gīre je rībolo sēdan trōt: Stōri Andrījica, Vīce Mikīčov, Donmićēlovi, Nādalo Antūsa, Mikūla Antūsa, Spōdula Mlāji i brāća Sčūlina. A za vrīme Āustrije, za vrīme Parvēga rāta bīli su i Hūmori. Zvōli su ih Hūmori jēr su na bārdo Hūm bīli mobilizironi kako vōjska, a lovīli su gīre i dōvāli rību svītu. Tāko su ostāli bīli i po rātu tri-ćetīri godīscō. Ondā su se raspāli i u Mōlu Bōndu vej nīkal nī bilo gīraric.

11.46. Kròk

Kal se je hòlo na gìre, gajèta je bìla na sèst vèsol: parič je vozil nòse, a spòdula na karmù bìla je sèstu veslò. Ùvik su u brodù bile dvi-trì kasète stínjok za ribu pristràsiti kal se ìde pòdo nju. I ùvik je mòral bìt feròl u brodù i pol pròvu sòli – za ispèc gìre. Kròk je svàki drùg cùvòl, svàki svùga. Jer onì koji je cùvòl svùga bìl bi mu sùh. Kròk je bìl ol lìcmine. Tù je tròvâ ca se jè plèlo konopè. Onâ je bìla lâlagna. Tù se je deperâlo ol lìcmine nekâ je lágje na zivotù, a lìcmina se i lágje osùsi. Kròk je bìl siròk ceřiri pârsta. Ùn je bìl upletèn kako kosica, a kosica se je síla na pùnte da bùde kako tarkija. Ondâ je bìl picòl òl pul mètra. Otì picòl je bìl upletèn ol svilâca, jer svilâc bõje zagropòjè na ùzu kâl se zapiçò. A vâmo na drùgu bõndu je bìla pèkja i nâ tu pèkju je bìlo pùl mètra konopâ. Bizulìn je bìl. Otì bi se bizulìn bìl vèzòl do picòlâ, pòk bi se bìlo istisklo do picòlâ kakò kròk ne mòre pâst dõli. Kùkovi su dorzâli kròk da ne pâde dõli. I tâko je kròk ùvik stòl na zivotù. Jedìno kâl bi se bìlo na kròj fermâlo, ondâ bi ga bìli kalâli. I svâk je svùj kròk cùvòl dà se ne ismòci. Grùbo je bìlo lavurât is mòkrin krokèn osòbito kâl je zìmâ.

11.47. Strasîna

Forâni su imâli gîrarice, àli drùgi skòji, òsin Vîsâ, nîsù. Strasîna je drugacijo mrîza. Na tûj mrîzi ne pâti prítanj, nêgo pâti mòhâ. Dâje su nêgo gîrarice. Debèli je tég i vèliku òko. Sâka, gòse i kòntragòse su visokè. Njîma se do gòsìh mrîza istiskùje jërbo je còrâ. Ùmisto gîrarice unùtra se deperâla strasîna.

11.48. Kròj sezõne ol gîr

Gìre nîsù durâle kroz cìlu zìmsku sezõnu. Kal dÿjde vèla, kal pòcmu vèci lnèvi, ondâ se je mâlò gîr lovìlo. Jedìno na kotìlo se je uzâlò lovìt. Ondâ bi se gîrarice navùkle. Nòjboje za gìre je kolo Svètega Mikùle. Mròk ol Svètega Mikùle je nòjboju vrìme za gìre. I nòjtusè su tâl. Po Božìcu bi ceđilo, mânje se je lovìlo.

12. JAGLICÒRE

Jaglicora je mreža slična girarici. To je također vrsta zimske trate namijenjene lovu iglica. Nosili su je sa sobom ribari, koji su po dalekim školjima zimi lovili jastoge, da bi njome ulovili ribu za mamac (ješku) u vršama. Ali pored gire, iglica je također bila vrlo tražena riba u prehrani otočkog puka u zimskom razdoblju. O tom ribolovu pripovijeda barba Ivan Vitaljić Gusla:

12.1. Prî je mòre bìlo pùno jaglìc

Prî je mòre bìlo pùno jaglìc. Bìla su jâta da tù covìk danâs ne mòre vïrovot. Nâsi stòri su spomìnjoli pùno vèlike kulpòde jaglìc. Onì su bòrkima ña ogonj ol lùcâ iskâli jaglìce, a kâl bi ih nòsli, ùgnjon bi ih dovèli u kojù mòlu vâlicu i spurtèlon jaglìce grâbili i napùnili hambòrè.

12.2. Mrīza jaglicôra

Jaglicôra je jelnâ mrīza kojô je pūno slicnâ trāti, sômo ca je jaglicôra mājno po visini. Po dajini je dobôta jèlnoka trāti, a rāzlika je u tēmu ca jaglicôra plije, a ġirarica grē po lnū. Ġirarica stārze po lnū, trāta bđije izmeju lnâ i skorūpâ, a jaglicôra plije.

Za na skojū su bile jaglicôre vèce. Bile su dvosticefiri lōkta, a dūge devedesēt i pet dō stu pāsih. Jaglicôra je imāla trī dilā. Bilo je dēset jūdih – tū je trināste dilih i dvō brōda po jedōn dil. Tū je sve zājelno u jaglicôru bilo petnāste dilih.

Uzālo se je potēzāt i na gavūnē. Uzālo se je đigod ujōt i sardēl u jaglicôru i skūsih. Jaglicôru su korištili pōpri i za trāmatu.

12.3. Kakò se lōve jaglīce

Svićôr stojī na prōvu. Cetīri ga covīka vōze, parūn je na karmū. Parūn ūvik stojī prōnt po kumōndi svićôrâ kakò ūn zapovīdo. Bōrka ūvik vōzi za levūton i tākò se kolo skōja isce jaglīce. Pripostāvit ćemo nā Bisovo. Većinūn se je uzālo po Inevū pūc nā Bisovo. Pōk bi se bilo ucinilo dvī pōste pri nēgo sūnce zapāde. Bilo bi se ucinilo Bābu i Gātulu. Tōti bi se ūjolo i do kvintōlā jaglīc valjēnih. Uzālo se je ucinīt Zitni rōt, Pol Petrōru, Mezupōrat, Kobīlu, Grōd ol Balūnâ po Inevū.

12.4. Dī se nahōdi jaglīca

Većinūn se jaglīce lovilo ol kurēnta. Tū je interesāntno. Rīlki je slūcaj da su jaglīce ispol kurēnta. Tū je rība koja vāvik navēzo na kurēnt jer jaglīci je život vozīt na kurēnt. Jer svō pāsa grē kurēnton i jaglīca je skūpjo. I onā je vāvik na skorūp. Kal je mīrno, onā je vāvik pūl mētra, mētar pok svē do skorūpâ. I onā kūpi svē ca kurēnt nanēso. I tākò đī kurēnti nabjū na krōj, tōti onā stojī, a tū je većinūn blīzū pūnte. Pojedīno mīsta bila su dobrâ i po Inevū i po noći.

12.5. Kōlo ugnjīscō

Ondā bi se bilo prī zōpāda sūnca ucinilo Bābu i Gātulu. Kāl bi se tū bilo ucinilo, ondā bi se bilo fermālo, bilo bi se vāzelo kasētu jaglīc na krōj, ūbrolo sūme i dōnilo na ugnjīscē. Nōjpri se ugnjīscē prikrīzi. Bīl bi svićôr ucinil krīz: »Ū ime Ōca i Sīna i Dūha Svētega, āmen!« Prikrīzil bi ugnjīscē pri nēgo se ugnjīscē nalōzi i bīl bi vāzel pet-sēst zōr sōli i pōsul po ugnjīscū. Racunālo se je da kal se posđli da ondā stīne nē pūcaju. Jer đigod je tū bilo i ōpasno, đigod bi poletila stīnâ kal pūkne ol ūgnja. Āli kal bi se bilo ugnjīscē prikrīzilo i pōsulo is malo sōli, svāk je stōl blizu ūgnja i dōrzōl rūke rasīrene i kolīna blizu ūgnja da se osūsi.

Donīla bi se kasēta jaglīc, bokun krūha i vīnâ. A bīl bi vėlīki ogōnj, za dēset svīta. Vāzelo bi se jaglīcu zā glovu i bilo bi se je omanilo. Ondā je se savīje tākò da njun se stāvī kjūn u guzīcu. Izglēdāla je kako brōj sēst. I ondā bi se tē jaglīce hītilo na zerāvu. Svāk je imōl svūj popēcak ol vrīsa i svāk je svojē voltōvōl. I tū bi se bilo gucālo. Po pet-sēst mētrīh jaglīc bi jedōn drūg izīl. Nīkal ne bīs rēkal

»Izil son kíl jaglíc« ili dvô, nègo »Izil son dvo-trí mètra jaglíc«. Tù se je nã metre racunãlo. Ôbicno su trí mètra u kílù. Bìlo bi se tóti ispèklo i najìlo, pòpilo bevòndu. Svè bi se bìlo pòpilo. Tù se sekô jèrbo jaglìca ìsće pìcê. Àko je fãfìlo jaglíc, àko kasèta nì bìla dòsta, ìslo bi se ù brud vazèst jòs. A palicùn se je dvìzola pecèno jaglìca iz zerãve. Izvúcès njun kjùn vònka. Čãpòl bis je rùkãmi zã rep i zã glovu. Ondã bis bìl ol rãpã pòcel i òlma je hòla u jùsta sve do glòvê, nõjpri na jelnù bõndu pok na drùgu. A lùg je bìl zòcìn, a ðìgod je bìla i zerãva prilìpjena i ondã bis bìl pù pù pù i svè bis tù lustròl. Ispãrvice je svãk navalìvòl ku je mògal vèće dòkle bi bìl jãmu zavòflìl.

I kãl bi se tù bìlo izìlo, bìlo bi se bokùn proćakarãlo, mãlo obo mòrtvima, mãlo obo zìvima, pok ùjoli ovòko, pok ùjoli onòko... Ondã bi svićòr rèkal: »Àla, nãsi, jestè se ogrìjoli.« Jelnã bõnda ti je bìla teplã, a drùgu je hlòdìl burìn. Jelnã ti je bõnda bìla teplã, a drùgo zìmna.

12.6. A uvìk si bìl mòkar

A uvìk si bìl mòkar. Onì u bòrku su bìli sùhi, a u levùtu si ùvìk bìl u mocejìnu. Ìli je bìlo stivòl, ìli je bìlo ròbe adãte. Većinùn si bìl bús. Ondã, kal bis bìl finìl lavurãt, bìl bis nõge osùsìl vrìcun, dobrò istòr i obùkal suknène kalcète pòk bi ti se nõge bìle udìj ogrìjole kako zerãva. Pòk bis bìl obùkal bãganice òli papùce. Stivòl je mãlo kù imòl.

I sãl kãl se je tù ispèklo, izìlo i pòpilo bevòndu, ìslo bi se ù brud. U brodù je bìl barìl vodè pòk se je prìko nõci ćìcola vodã. Àli ol tìh pecènìh jaglíc i bevònde bìlo je fùrce za jòs kojù noćnù pòstu ucinìt.

13. I TÀKO JE OTÌ ZIVÒT KURÌL

Godine 1976. započeo sam dijalog s komiškim ribarom barba Ivanom Vitaljićem Guslom. Bio je jedan od rijetkih koji je znao vrijednost sjećanja u vremenu kada je kultura usmene riječi bila na zalazu. Stotine sati razgovora zabilježene su na magnetofonskoj vrpci, a te su priče spomen na jedno vrijeme bitno drugačije od vremena današnjeg. Ostao je trag jedne iznimne egzistencije, razaznatljiv trag u vremenu posljednjeg svjedoka komiške ribarske epopeje.

Povodom njegove smrti 22. rujna 1992. napisao sam In memoriam iz kojeg ću na kraju ovog teksta navesti nekoliko rečenica:

»Upravo u trenutku kada su ga iznosili iz kuće u mrtvačkom sanduku, nevera se oglasila gromovima koji su parali nebo nad Komižom i pljusak se izlio na tužnu povorku koja je ispraćala ribara na posljednje putovanje do brijega podno Crkve svetoga Nikole Putnika zaštitnika pomoraca. Orkestar nebeski odsvirao je skupa s Viškom limenom glazbom posmrtni marš posljednjem svjedoku viteškog razdoblja komiškog ribarstva – Ivanu Vitaljiću Gusli.

Bio je ribar od devete godine života (...) a kad ga je bolest odvojila od mora, posljednje je desetljeće svojega života posvetio čuvanju uspomene na vrijeme kada

je Komiža bila središte ribarstva i riblje industrije na Jadranu.

Iz kolektivne memorije Komiže izvezao je i ispleo jedinstvenu zbirku uzlova i maketa ribarskih mreža. Pričama svojim ispleo je još čudesniju zbirku uspomena i asocijacija – čitavu mrežu od tankih niti sjećanja kojom je u trenutku definitivnog prekida usmene međugeneracijske komunikacije uspio sačuvati od zaborava ribarski svijet jedne male, insularne, pučini okrenute organske društvene zajednice(...).

Fasciniran njegovim kazivanjem postao sam stalnim slušačem i zapisivačem njegovih priča. Otkrio sam u njemu pučkog umnika koji je za svaku životnu situaciju znao naći mudru i duhovitu sentencu ili pučki proverbij. Zapisivao sam njegove uspomene, priče, arhaične riječi ribarske terminologije, poslovice, vremensku prognozu.

Poznavao je zakone mora i neba, tumačio njihove tajne znakove, poznavao zvijezde i moć mjeseca, ritam morskih struja, vjetrova, plima i oseka. Znao je svaku siku, reljef podmorja i čud svake riblje vrste. Ali nadasve zagovornik je bio etike mora i očuvanja njegova bogatstva i tumač drevnih ribarskih običaja...«

*Privodeći kraju ovo »**ribarsko prigovaranje**« u jugozapadnoj uvali otoka Visa, ponovno ću dati glas svičaru **Ivanu Vitaljiću Gusli**:*

I tako je otî zivõt kurîl iz godîsco u godîsće. Pomãlo se je stãrilo u lavûru i prõvjõnju.

Bîli bi stõri rîbori stõli prema sũncu i plëli mrîze, polpfićoli i prõvjãli. Prõvjãli kõko je ovî ùjol, kõko je onî ùjol, kõko je furtũnih provõl, kõko je mrîz zakãrpil, kõko je rõp nacinîl, kõko je pũtih bîl mõkar, kakõ ga võrte lopãtice, kakõ ga kolîna bolë, kakõ se je iskrîvîl, kakõ su mu se rũke izgãrcile ca je ùvik plël. A bîla bi mu vîsta oslãbila prî vrîmenu ol sõli. Õli se je tũ umivãlo. Kũ cë dât vodë po skoÿima! Nî bîlo vodë. Kãpja vodë se je cũvãla kako sũnce, kako refikvija.

Tãko su tî zivoti pasõvãli, ali îsto bîli su vesëli zivoti. Vëće je bilo prijatëjstva, kofidënce, krejõncije meju jũdîma. Nîsũ jũdi bîli indiferëtni jedõn prema drùge-mu. Bîlo je ... kakõ ću ti rëć, Jõsko, bîlo je nîkega drugacîjega nõćina.

SADRŽAJ

1. UVOD	69
1.1. O razlozima i smislu ovog rada	69
1.2. Glas s magnetofonske vrpce	72
1.3. Kamen s Brusnika kao memento potomcima komiških galijota	72
2. SKULA ZA RIBORA	72
2.1. Ispominjen se kal bi gajeta bila jidрила	73
2.2. Sva dica su kako norci pul mora torkali	74
2.3. Moje ditinstvo tu je bila Golgota	75
3. LENJOM ZA GROJU BRODA	75
3.1. KOZONJE MESTRA JAKOVA ZANKITA LESTIĆOVA OBO BRONJU LENJAMA NA SVECU	76
3.1.1. Skadento zemja	76
3.1.2. Kal se bere lenjom	76
3.1.3. Kako poznat kaku je drivo	76
3.1.4. Kako brodograditelj vidi busak	76
3.1.5. Borovina iz Sveca	77
3.1.6. Zoc se depero koju drivo	77
3.1.7. Pilonje	77
3.2. KOMISKI MESTAR TONE STANOJEVIĆ PEĆOR OBO DRIVU ZA GROJU BRODA	78
3.2.1. Okle je dohodil lenjom za brode	78
3.2.2. Sinjovonje	78
3.2.3. Pilonje	78
3.2.4. Susenje	78
3.2.5. Planjonje	79
4. GROJA BRODA - GOVORENJE TONETA STANOJEVIĆA PEĆORA, ZOLNJEGA KOMISKEGA MESTRA KOJI JE GRODIL GAJETU FALKUSU	79
4.1. Mire gajete	79
4.2. Kolumba na kantir	79
4.3. Onda se je mećalo lebra u mezariju	79
4.4. Vajo napravit busku	80
4.5. Onda gre buskadura prove i karme	80
4.6. Onda se stavi centa i kontracenta	80

4.7. Onda se polbaćo	80
4.8. Onda se stavi bastune i trastan	80
4.9. Onda se sinjo i kroji madire	80
4.10. Onda se madire poli na ogonj	80
4.11. Onda se pribiju madiri	81
4.12. Onda se stave katine ol skafih	81
4.13. Onda su se cinili folki	81
4.14. Batajuli	81
4.15. Popir	81
4.16. Kaući ol falok	81
4.17. Tundin ol karine	82
4.18. Balestrine	82
4.19. Cin se je brode mazolo	82
4.20. Ali nojvaznije je bilo da brud bude lip	82
5. REPORTAŽA S OLUJNOG ARHIPELAGA ZAGREBAČKOG	
NOVINARA FRANJE FUISA	82
5.1. Svićar Stipan Marinković	83
5.2. Gajeta se prevrnula	83
5.3. Bez nade	84
5.4. Usred Jadrana	85
5.5. Ispovijed u potopljenoj gajeti	85
5.6. Noć strave	86
5.7. Strašan finale	86
6. SVETAC	87
6.1. ZIVOT NA SVECU	88
6.1.1. Lestićovi	88
6.1.2. Mancinovica	88
6.2. TISIL ME JE MISEC	89
6.2.1. E, dico moja, vi tu ne znote	89
6.2.2. Obo jidrenju	89
6.2.3. Parangaloda na Brusnik	90
6.2.4. Zapuhala zastoko bura	90
6.2.5. I mi smo dvigli jidra	90
6.2.6. Svak je na svuj servicij	90
6.2.7. Sekonje	91
6.2.8. Dusli smo is botun na zolo	91

6.2.9. U Zarusku smo se rekuperali	91
6.2.10. Bolesnik u brodu	92
7. JABUKA	92
7.1. ZIMSKI RIBOR OL JABUKE	93
7.1.1. Kako duć na Jabuku	93
7.1.2. Piramida nasrid kulfa	93
7.1.3. Ribonje jastogih na Jabuku	94
7.1.4. Pocinak ribora na Jabuku	95
7.1.5. Ugor kako zveljarin	95
7.1.6. Sponje is otvorenun pistulun	96
7.1.7. Vajalo je ucinit savuru	96
7.1.8. Vajalo je vodu pridobivat	97
7.1.9. Pojadura pul Dalmocije	97
7.1.10. Konserba	97
7.1.11. Musice	98
7.1.12. Vile iz Velebita zaliju garifule na Jabuku	98
7.1.13. Piter usrid mora	98
7.1.14. Gromi na Jabuku	98
7.1.15. Mola ol kraja i pul Sveca	99
7.2. PACE U SPILU NA JABUKU	99
7.2.1. Po konopu u spilu	99
7.2.2. Doni i noći u spilu	100
7.2.3. Zovit svetemu Mikuli	100
7.3. PACETOVA GAJETA U NEVERI	100
7.3.1. Nasi, ostavite kumpire	100
7.3.2. Vozimo pul Sveca	101
7.3.3. Ujedonput se je pokrila arija	101
7.3.4. Stine je nosil vitar	101
7.3.5. Vecera je ostala na temun	102
7.3.6. Pace je dusal u Dulnje Voje iz onega svita	102
7.3.7. Koleta za utopjenike	102
7.4. GORKO JABUKA	103
7.4.1. Vlosi su se jezili ol stroha	103
7.4.2. Dvi palode daje ol smarti	103
7.4.3. Ribonje na Jabuku	104
7.4.4. Jugo na Jabuku	104
7.4.5. Ona	104

7.4.6. Pripostovonje	105
7.4.7. Fortunol juga	105
7.4.8. Vajalo je ucinit savuru	105
7.4.9. Pok se dos na kosir i pul Dalmocije	105
8. BRUSNIK	105
8.1. Skuj u slopu	106
8.2. Vile, visčice, bakoti i legoti	106
8.3. Voda je bila svetinja	107
8.4. Dvizonje vorsih	107
8.5. Impakovonje	108
8.6. Jastozere	108
8.7. Transportovonje ribe pul Komiže	109
8.8. Za prominit past	109
8.9. Jastozera Mestrazaneta	109
8.10. Targovina ribun	110
8.11. Ribori meu gospodun	110
8.12. Nikola Pujiz iz Mancinovice	110
8.13. Kako se cine vorse ol jegma	111
8.14. Injeskovonje	112
8.15. Mećonje vorsih	113
8.16. Ormonje jastogorih	114
8.17. Ribot dokle brud more agvantat	114
8.18. Kal si se vrotil iz Kavaline na Brusnik	115
8.19. Kuzina u Ospidol	115
8.19. Vajalo je jastoga donit zivega mestra Vicetu	116
8.20. Obo zivotu jastoga	116
8.21. Obid u Ospidol	118
8.22. Igrališće ol balotih na Brusnik	118
8.23. Fortunoli na Brusnik	118
8.24. Ribori nisu tili po skojima nista ugrodit	119
8.25. Kavalina	119
8.26. Na skoju bez vode	119
8.27. Digod bi se zakantalo	120
8.28. Ruke riborske	120
8.29. Jeska	121
8.30. Jaglicora ol jeske	121
8.31. Zamisli koko more moze	122

8.32. Frone Dubrin bil se je izvornil	122
8.33. Kurent fjumera	123
8.34. Traturi	123
8.34. Libri i ribori	124
8.35. Susidi sa Sveca	124
8.36. Ni obo popima ni obo maskima	124
8.37. Brusnik je bil dobar i za sardele	124
9. PALAGRUZA	125
9.1. Kucinora	125
9.2. Oparčovonje za partencu pul Palagruze	126
9.3. Partenca	126
9.4. Konserba	126
9.5. Kal bi se duslo na Palagruzu	127
9.6. Tukalo je svun brivun duć na kraj	127
9.7. Mećonje kucinatorih	127
9.8. Ca se je lovilo	127
9.9. Jastožere	128
9.10. Dokument o gradnji jastožere na Palagruži	128
9.11. Kako se je dililo dobit ol ribonjo	129
9.12. Ribu ol kucinatorih se je solilo	129
9.13. Ca se je jilo na Palagruzu	129
9.14. Dvizonje kucinatorih	130
9.15. Primaliće na Palagruzu	130
9.16. Jutro na Palagruzu	131
9.17. Uza ol galijota	131
9.18. Kal si finil pripostodu i dusal u Zolo	131
9.19. Obid u kazotić ol late	132
9.20. A Galijolo, Galijolo, ne vidiš ti više Matu Guvu	132
9.21. Ribori i lanternisti	132
9.22. Nikal se ni doznalo di je nestala gajeta	133
10. KULAF	133
10.1. KULFOR AMAN	133
10.1.1. Skula u brodu	133
10.1.2. Jidrilo se pul poste cilu nuć	134
10.1.3. U rasvanuće bi se pocelo istendivat parangole	134
10.1.4. Pocinak	134

10.1.5. Dvizonje parangolih	134
10.1.6. Gregule	134
10.1.7. Partenca pul doma	135
10.1.8. Susenje razine	135
10.1.9. Parangoli na zubace	135
10.1.10. Parangoli na murluce	135
10.1.11. Zastoko maistrotarmuntona	136
10.1.12. Na vesla albanko pul Tresjovca	136
10.1.13. Vajo iskat sinjole	137
10.1.14. Is fortunolen juga u kulaf	137
10.1.15. Kako intrat u Zarusku	137
10.1.16. Kako ujut zutugu	137
10.1.17. Nojmlaji svičor u Komizu	138
10.1.18. Nestala je gajeta, nestali su judi - ol svega se je nosla somo vrića korke	138
10.1.19. Danasnji riborski brodi nisu brodi - tu su hoteli	139
10.2. KULFOR GUSLA	139
10.2.1. Parangol	139
10.2.2. Targovina is Pujun	140
10.2.3. Targovina is Tresten	140
10.2.4. Kulforske kulpode	140
10.2.5. Parangoli ol konjoc	141
10.2.6. Parangoli za murluce	141
10.2.7. Velo riba - udice priko bonde!	141
10.2.8. Kako su se deperali parangoli ol kulfa	142
10.2.9. Lisoji ol delbonih i kokotih	142
10.2.10. Di su danas one ribe?	142
10.2.11. Marina	142
10.2.12. Pisikont	142
10.2.13. Delbon i kokot	143
10.2.14. Volina	143
10.2.15. Zutuga	143
10.2.16. Suho riba	143
10.2.17. Di se lovi razina	144
10.2.18. Kako se lovi razina	144
10.2.19. Kako se susi razina	145
10.2.20. Kako se kuho razina	145
10.2.21. Dokle su Komizoni holi ribot	146

11. ZIMSKO TRATA - GIRARICA	146
11.1. Litnji kunti na Svetega Luku	146
11.2. Jelne mrize u kuću, druge iz kuće	147
11.3. Obo mrizi girarici	147
11.4. Kako se cini girarica	148
11.5. Girarica se mosti u korku	148
11.6. Onda bi se ucinila ona stvor	149
11.7. A sal holte na bićerin	149
11.8. Onda je mrizu vajalo osusit i ukarcat	149
11.9. A onda je vajalo proklet dupine i blagoslovit mrizu	150
11.10. Na more se holo rano zorun	150
11.11. Svi su bili jelnoki	150
11.12. Pri partence	150
11.13. Kal su dusli na postu	150
11.14. Ferolen se je segundalo po noći	151
11.15. Onda se opase krok	152
11.16. Ala, nasi, jedon do drugoga!	152
11.17. Azvelto podo nju!	152
11.18. Gvadanjemo!	152
11.19. Onda se navije	153
11.20. Onda se prisipje	153
11.21. Kako se je ribu za jist dililo	153
11.22. Gire se je mećalo u barile	153
11.23. Gira siromasko spiza	154
11.24. Covik ol peskarije	154
11.25. Targuvci ribun	154
11.26. Marenda	154
11.27. Kal sunce obasjo zomete	155
11.28. Zamećonje po donu	155
11.29. Kal dujde vecer vajo se navuč	155
11.30. Kanjusori	156
11.31. Brujet ol gir	156
11.32. Komisko dica	156
11.33. Cilo Komiza je vonjala pecenun ribun	156
11.34. Girarica je bila somo za prizivit	157
11.35. Bruskit	157
11.36. Regata	158
11.37. Bil je vrazji posol kal bi trata ćapala	158

11.38. Tramata	158
11.39. Otukovonje	159
11.40. Ugnjisće	159
11.41. Vajalo je ribu i prodat	159
11.42. Meso je bilo za bolest	159
11.43. A ribasćina je bila iskrena	160
11.44. Covik ol Pomorske straze	160
11.45. Ku je u Komizu hodil na gire	160
11.46. Krok	161
11.47. Strasina	161
11.48. Kroj sezone ol gir	161
12. JAGLICORE	161
12.1. Pri je more bilo puno jaglic	161
12.2. Mriza jaglicora	162
12.3. Kako se love jaglice	162
12.4. Di se nahodi jaglica	162
12.5. Kolo ugnjisćo	162
12.6. A uvik si bil mokar	163
13. I TAKO JE OTI ZIVOT KURIL	163